

ULDUZ

№05 (600)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ MAY 2019

- ✓ İslam Sadığın ekspertizası
- ✓ Günay Səma Şirvanın özüylə söhbəti və şeirləri
- ✓ Bizim laureatlar
- ✓ "Ulduz"da "Yadplanetli"
- ✓ Yazı masası
- ✓ "Alman hesabı ilə çəkmə"
- ✓ Tərcümə saatı
- ✓ Dərgidə kitab

BU SAYIMIZDA

3

İslam SADIQ
Bir bulaq
gözüdür hər
ürək

9

Günay SƏMA
ŞİRVAR
özüylə söhbəti
və şeirləri

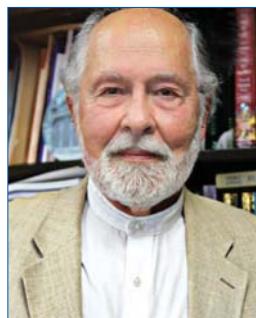
14

Vüsal OĞUZ
Alman hesabı ilə
çəkmə

19

yazı masası

22

Seyyid Hüseyn NASR
qısa fikirlər xəzinəsi

27

Fərqliqə YUSİFQİZİ
şəir vaxtı

17

Bizim
laureatlar

29

Oğuz AYVAZ
Anama bənzəyən
qadın

31

Bəxtiyar ASLAN
Türk eli

35

Sabahın xeyir,
ömrüm...

38

Tural CƏFƏRLİ
Yuxu

40

Şəfa VƏLİ
esse

43

Ayişə NƏBİ
şəir vaxtı

46

Tural ANAROĞLU
Yadplanetli

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor
Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Tərənə Vahid
(Baş redaktor müavini)
Həyat Şəmi
Elçin Mirzəbəyli
Xəyal Rza
Səhər
Xanəmir
Rəsmiyyə Sabir
Elxan Yurdoglu
Nuranə Nur
Anar Amin
Elmar Vüqarlı
Ələmdar Cabbarlı
Qılman İman
Hafız Hacxlalı
Nisəbəyim
Fərid Hüseyn
Məshəti Musa
Elşən Əzim
Seyfəddin Altayı
(Türkiyə)

Xaqani Qayıblı
(Estoniya)
Baloğlan Cəlil
(Başqırkıstan)
Saodat Muxammadova
(Özbəkistan)
Nilufər Şıxlı
(Moskva)
Günay Səma Şirvan
(Voronej)

Bədii redaktor
Ədalət Həsən

Ünvanı: AZ1000, Bakı,
Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru
dursul@mail.ru
www.ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 22.05.2019

«Ulduz» jurnalı redaksiyasında

yığılib səhifələnib.

«Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya»
MMC-də çap olunub.

Sifariş №38, Tiraj: 300

Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır

Şəhadətnamə № 238

Nömrənin eksperti:
Qəşəm Nəcəfzadə

**«AZƏRMƏTBUATYAYIMI»
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «Mətbuatyayımı» şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«QAYA»
MƏTBUAT YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «QAYA» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**«EKSPRESS»
MƏTBUAT YAYIMI**

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «EKSPRESS» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılımaq istəyənlər:

**440 – 27 – 85
440 – 39 – 83
440 – 46 – 94**

**564 – 63 – 45
598 – 35 – 22
556 – 67 – 13
564 – 48 – 96**

**437 – 28 – 10
408 – 17 – 51**

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISNN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

İslam SADIQ
Sair, filologiya elmləri doktoru

BİR BULAQ GÖZÜDÜR HƏR ÜRƏK

(“Ulduz”un 2019-cu il mart sayında
ışığ üzü görmüş yazılar üzərində xırda
gəzişmələr)

Mən “Ulduz” haqqında yazımı Aydan başlamaq isteyirəm. O Aydan ki, gecələr dünyani öz işığına bələyir. Yolunu azanlara yol göstərir. Göyü ulduzlarsız, ulduzları da Aysız təsəvvür etmək olmur. Hərdən mənə elə gəlir ki, gecələr ocaq başında oturmuş Ay ulduz nəvələrini yiğib onlara nağıl danışır. Ulduz nağılı. Ancaq Ayı ulduz qoyunlarını dağ döşünə yayıb bir qayaya dirsəklənmiş Qaraca Çobana bənzətdiyim vaxtlar da olur. Bəzən də Ayın dürlü-dürlü hallarına baxmaqdan doymuram.

Sözümə nağılla başladım və Qulu Ağsəsin elə “Ulduz”un mart sayında oxuduğum “Ətəyində namaz qılınan Savalan...” nağılini xatırladım. Burada nağıl sözünü əbəs yerə işlətmədim. Yazını nağıl kimi oxudum. Elə sandım ki, onu Qulunun öz dilindən nağıl kimi eşitmışəm. Yazının dili o qədər şirin, dadlı-duzluđu ki, bu gözəlliyi yalnız bayatlarda və nağıllarda görmüşəm. Qulu Ağsəs Zahir Məliklinin “O və yerdə qalanlar” adlı kitabı haqqında gözəl bir nağıl yazıb.

“Ulduz”un mart sayı da öncəkilər kimi ekspert yazısıyla açılır. Fevral sayının eksperti Pərvanə Məmmədlidir. Mən “Ulduz”un hər bir sayı haqqında kiminsə düşüncəlerinin növbəti sayda çap olunmasını bəyənirəm. Bu yazıldakı təhlillərin ağıllı yazarlar üçün faydalı olacağına əminəm. Bir faktı xatırlatmaq yerinə düşər ki,

Abbas Səhhət yalnız Firudin bəy Köçərlinin məktublarından sonra böyük ədəbiyyatın yoluna dönmüşdür.

“Ulduz”un mart sayı haqqında yazımı şeirlər üzərindəki gəzişmələrimin məndə doğurduğu düşüncərlərə başlamaq istəyirdim, ancaq fikrim niyəsə bir anlıq dərgidən yayındı, Aya, ulduzlara baş vurdu, göyləri dolaşib qayıdanda Qulu Ağsəsin nağılı səsləndi qulaqlarımızda. Daha doğrusu, yazını ölçüb-biçdiyim kimi başlaya bilmədim.

Bu yazımı şeirlərlə başlamaq isteyim çoxlarına aydınlaşdır. Qəzet və dərgiləri əlimə alan kimi birinci onlardakı şeirləri oxuyuram. Sözsüz ki, bu da mənim şairliyimdən gəlir və elə bu yerdəcə keçirəm şeirlərə.

Əbülfət Mədətoğlu artıq oxucuların yaxşı tənidi, adını “Azərbaycan şairləri” kitab-kataloquna yazmış şairlərimizdəndir. Son vaxtlar onun bir neçə gözəl şeirlər silsiləsini oxuyub fikirlərimi də özüylə bölüşmüşəm. Bu dəfə onun “Ulduz”dakı şeirləri haqqında düşüncələrimi özü oxumalı olacaq.

Əbülfət Mədətoğlunun şeirlərini oxuyanda ilk nəzərə çarpan onun dilinin gözəlliyi, axıcılığı, duruluğu və oynaqlığı olur. Şair dilimizi yaxşı bilir, onun zəngin alt və üst qatlarındakı mənə cəalarlarını yerli-yerində, ustalıqla işlətməyi

bacarır. Şeir yazanda söz axtarmır. Sinəsi sözlə o qədər doludu ki, elə birinci qafiyəni deməyə bənddi, o biriləri axıb gəlir:

Mənə bu gecənin duasın elə,
Qaçib görüşünə yetim vaxtında.
Bağışla olanı bir bəyaz telə
Mənim ürəyimin yetim vaxtında.

Bu şeirdəki "yetim" sözləri cinasdır və birincidə vaxtında görüşə yetmək istəyən şair ikincidə ürəyinin yetim vaxtından söz açır. Sevgilisindən ayrılmış şairin öz ürəyini yetim adlandırmığı onun durumunu, həsrətini, qəminini çox gözəl ifadə edir:

Aylardan, illərdən qopur,
Beli büük, üzü çopur.
Canıma bir təklilik hopur
Şeçmədən qurunu, yaşı.

Bu dörd misradakı mənzərə insanın müeyyən yaşındaki halının rəssam fırçasıyla çəkilmiş şəklidir.

Gəncədə yaşayıb-yaradan İngilab İsaq da adını "Azərbaycan şairləri" kitab-kataloquna

yazmış, oxucuların yaxşı tanıldığı şairlərimiz-dəndir. O həm böyükler, həm də uşaqlar üçün şeirlər yazır. Bu yaxnlarda uşaqlar üçün "Nərgizin nərgizləri" kitabı işıq üzü görüb. "Ulduz"un mart ayında onun uşaqlar üçün altı şeiri çap olunub. Uşaq şeiri yazmaq səhnədə uşaq rolu oynamamaq kimidir. Səhnədə də, uşaq şeiri yazanda da gərək uşaq olmayı bacarasın. Bunu da hamı bacarmır. Uşaq şeiri yazmaq ona görə çətindi. İngilab İsaq uşaq şeiri yazanda uşaq ola bilir. Onun bir şeirində:

Bir də gördüm kölgəyə,
Küləyə hürür itim.
Həyətdə kimsə yoxdu,
Bəs nəyə hürür itim?

deyən balaca qəhrəmanı başqa bir şeirdə babasından elə nağıl istəyir ki, onu danışanda "balıqlar ölməsin":

Mənə nağıl de,baba,
Balıqlarım ölməsin.
Hamı mənə inansın,
Nağıllara gülməsin.

BU SAYIMIZDA

Təsisiçilər:
Azərbaycan Təsisiçiləri Birliyi və «Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor:
Qulu Ağsas

Redaksiya heyəti:
Tariq Vahid
(Baş redaktör vəzifəsinə)
Harəf Səmi
Elçin Mırzəbəyli
Xeyal Rza
Xançimir
Rəsmiyət Sabir
Elnur Yurdəngül
Nursən Nuri
Anar Amir
Elmar Vüqar
Mübarək Cəbərli
Qəsim Məmməd
Rafiq Hacıyev
Faiq Hüseyn
Məhsülli Musa
Elçin Hacıyev
Seyfəddin Ataylı
(Türkissi)
Xəlqan Qayıbə
(Türkissi)
Haligəlan Cəll
(Bəyqurdları)
Səadət Xəmənnəli
(Ortaşəhər)
Nilüfer Şəh
(Mədəris)
Güney Səmə Sərvən
(Yanıq)

Bədii redaktor:
Ədalət Həsən
Ünvan: AZ1000, Bakı,
Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru
dəstək@ulduz.az
www.ulduz.az
Telefon: +99-72-43
Cənab imzalı: 14.03.2019
«Ulduz» jurnalının redaksiyasında
yığılıcılıq sahifələndir.
«Ulduz» Nəşriyyat-Poliqrafiya
MMC-də çap olundu.
Sifariş: 50 manat
Olympezi: 2 min
1967-ci iləndən 1122
Şəhədarlıname № 238
Nömrənin eksperti:
İlham SADIQ

Rəfail Tağızadənin özünü tanımasam da, yaradıcılığına yaxşı bələdəm. Tez-tez şeirlərini oxuyuram. "Ulduz" dərgisinin mart sayında da onun seçmə şeirləri işq üzü görüb. Onun bir şeirindən görürük ki, sevgilisinin özü də, səsi də durnaların köçünə qoşulub gedib, şair boşluqda qalıb:

Boğur yeri qaranlıq,
boğur sükutun səsi,
boşluğa düşən kəsin
kəsilibdi nəfəsi.

Deməli, şair üçün bu dünyani işıqlandırımda, havayla dolduran da sevgisi və sevgilisi olub. İndi onlar yoxdu, yeri qaranlıq bürüyüb, dünya havasızlaşış və şair boşluğa düşüb boğular. Bu şeiri oxuyanda uçaq boşluğa düşərkən bir anlığa adamın ürəyinin yerindən qopduğunu, nəfəsinin az qala kəsildiyini xatırladım. Bu da şeirdə gerçək bir həyat detalının poetik ifadəsinin olduğunu göstərir.

Gecələrin birində "Qış bulvarı"nda gəzən şair "sonuncu mərtəbənin işığı sönməyən otağının pəncərəsindən bir bahar gülünün boyandığını" görür. Bu gül onun sevdiyi qızdır və şeirdə bir anın hissi, duyğusu gözəl poetikləşdirilib. Əsas tapıntı isə şairin öz bahar gülünü "Qış bulvari"ndan baxanda görməyindədir. Onun sevdiyi qız elə qışda da bahar gülüdür.

Süleyman Abdullanın özündən çox hissəleri, duyğuları mənə tanış və doğma gəldi. Misralara hopdurulmuş düşüncələr, onların poetik ifadəsi xoş təsir bağışlayır. "Uçuş" şeirində şairin yerdə ürəyi darıxır, uçmaq istəyir. Kimisə çağırır. Çağırıldığı hər kimdisə, göydə uçur. Şairin əlində lələk var, ancaq onu yandırmağa yerdə kibrit tapmir, "göydən bir alovluq od umur". Bəlkə də, bu lələyi ona Tanrı verib. Ancaq indi onu yandırmağa yerdə kibrit yoxdu.

"Xof" şeirində isə Süleyman Abdullanın yuxusu ərşə çəkilir. Susuzluq onu yatmağa qoymur. Bu zaman alt qonşusunun ürəyi tutur və şair bu iki ovqatı çox gözəl bir şeirə çevirə bilir:

Səhərəcən, bəlkə, yüz yol keçdim mətbəxə,
Heç bilmirəm necə dözdüm mən susuzluğa.
Alt qonşunun ürəyi di tutan qəfildən,
Daha mən də tutulmuşdum yuxusuzluğa.

Bu şeirdə qonşusunun ürəyinin tutmağıyla şairin özünün yuxusuzluğa tutulmağının qarşılaşdırılmış bir-birini yaxşı tamamlayır.

Emil Rasimoğlunun "Ulduz"un mart sayında dərc edilmiş şeiri bir neçə parçadan ibarət olsa da, ardıcılılığı pozulmayan silsilə, yaxud bütöv şeir təsiri bağışlayır. Onun duygularında, düşüncələrində yaxşı obrazlılıq var. Deyimlərində fikirlərinin sözlərlə çəkilmiş şəkillərində də həmin obrazlılığın yaratdığı yeniliklər aydın görünür. "Vətənə soykənən saat", "əllərinin bətnindən hər gün ölü doğuluram", "qəbirlər də diş çıxartdı görüş yerimzdə", "sevgi payızın ayaqlarını qucaqlayan yarpaqlarımı", "boş otaqlar qadın məzarıdırısa" kimi misraları oxuyub dərin dərin fikirlərə dalmadan "nə gözəldi" demək olar. Bu sətirlərin hər biri ayrılıqda xoşagələndir. Ancaq gəlin görək onlar şeirdə həmişə öz yerinə düşürmü? Bu suala aşağıdakı iki misra aydın cavab verir:

Boş otaqlar qadın məzarıdışa,
Ən gözəl Vətən pəncərələrin arxası...

Burada Vətən sözü yerinə düşmür. Bəyəm pəncərənin o biri tərəfi Vətən deyilmə?! Həmin pəncərənin arxasında "qadın məzarlığı olan boş otaqlar" da varsa, onda şairin düşüncəsindəki Vətən elə qadın məzarlığından başqa bir şey deyil ki. Vətən budurmu?! Vətən haqqında bu qədər bəsit və dar çərçivədə düşünmək olmaz.

Emil Rasimoğlunun öz üslubu var və ayrılıqda adama xoş gələn yuxarıdakı misralar şeirin içində həmişə ilk baxışdakı o xoşagəlimliyi saxlaya bilmir. Onlar şairin sərbəst düşüncələri kimi daha gözəl səslənir. Məsələn, "Uzaqda bir kişi tabutundan hər gün özünə yüyürməkdən qadın, həm də hər gün özünü doğmaqdı edam səhnəsində" kimi misralara və fikirlərə oxşar şəkillərdə gənclərin şeirlərində çox rast gəlinir. Məncə, onları yetərinçə cılalayıb gözəlləşdirmək, ruha yatan şəklə salmaq olar. Hiss olunur ki, belə şeirlər çox rahat, asan və tez yazılır, onların

cilanması, gözəlləşdirilməsi unudulur. Şeir gözəldir, onu sıggallamaq, bəzəyib-düzəmək lazımdır. "Gözəllik ondur, doqquzu dondur". Gözəl fikrə gözəl don geyindirməyi bacarmaqdır şairlik!

Aysel Səfərlinin "Qadın" şeirindəki duygular, düşüncələr və onların poetik ifadəsi oxucunu ona görə duyğulandırı bilir ki, ondakı hisslər yaşanılıb, yazarın dedikləri damarlarından, ürəyindən süzülüb gəlib. Bunlar da şeirin mayasına, ruhuna hopduğundan təbii təsir bağışlayır. "Sevdiyinin ağrılarını gizlincə onun gözlərindən oğurlayan" qadının hissslərində, duygularında, duyumlarında heç bir sünilik yoxdur. Ancaq üzünə, gözünə mart səhərinin gözəllikləri hopmuş, baxışlarından güclü bir həyat eşqi boyunan Aysel Səfərlinin "Gəl, ey ölüm mələyi, Bir az da aqla məni", "Ölüm, qucaqla məni", yaxud:

İlahi, sevgimin
gözlərindən öpüb
gedirəm xəzana,
Artıq payız fəsliyəm...

kimi misralarındaki kədərli, qəmli notların təbiiliyinə inanmaq olmur. Çünkü hər bir şairin şeirləri onun özünə oxşayır. Aysel Səfərlinin bu misralarında isə onun özünə oxşayan heç nə yoxdur.

Könül Arifin "Ulduz"dakı şəklinin arxasından daha beş şəkil boyanır. Görünən şəkin üzündə - gözündə qəmin, kədərin zərrəcə izi də olmadığı halda, onun arxasında gizlənmiş şəkillərin beşi də ölümlə əlləşir. Onların beşinin də baxışları elə "Ölüm" deyir.

İndiki gənclər ölümdən, ömrün payızından, qışından o qədər çox yazırlar ki, elə bil uzun bir ömür yaşayıb həyatdan doyublar, daha görəcəkləri iş, deyəcəkləri söz qalmayıb. Adama elə gəlir ki, onlar yazmağa heç nə tapmir, məhz buna görə ölümün ətəyindən dördəlli yapışırlar. Bu da onların yazılılarında əməlli-başlı yeknəsəklik yaradır.

"Ulduz"un mart sayında bir neçə nəşr əsəri işiq üzü görüb. Qan Turalının "Özüylə söhbəti" və "Banan" hekayəsi maraqla oxunur. Qan Turalının qələmi artıq püxtələşib. "Banan"

hekayəsində də onun ustalığını duymaq olur. Bir vaxt köhlənin başını buraxmış Qan Turalı, deyəsən, onu cilovlayıb.

Şəhla Aslanın "Fiştırıq çalmayan oğlanlar" hekayəsində ilk baxışda çox da önemli görünməyən məsələyə - gənc oğlanların fiştırıq çala bilməməyinə acıyan 75 yaşlı qoca qarının rahatsızlığı əslində 75 il bundan önceki gənclərlə indiki gənclərin arasındaki kəskin fərqlərdən qaynaqlanır. Çox dəyərlərimizin itirilməyindən yaranmış fərqlərdən!

Nargis istedadlı yazarlarımızdan biridir. Onun "Nemətullah Naxçıvanı: aydınlanması gedən yol" əsəri süjetin zənginliyi və olayların təsvirinin aydınlığı ilə yadda qalır. Yazarın bir sıra gizli mətləbləri açmaq üçün işlətdiyi "...bəzən qapı deyə gördüyüümüz qapı olmaya bilər. Bəzən görünməz qapılar da olurmuş" kimi hikmətləri həm yaxşı yadda qalır, həm də oxucuya nələrisə piçildiyir, onu düşüncələrə daldırır, əsərin oxunaqlığını artırır.

"Ulduz"un mart sayı ədəbi-tənqidli yazılarla, ürək sözlərilə də doludu. Təranə Vahidin Fərqañə Mehdiyeva haqqında yazısındaki "Bu gün damarlarından şeir axan, Gənəşə, Dənizə, Şeirə oxşayan Şeir Qadının doğum günüdür" sözleri böyük bir yazıya dəyər. Bu fikri söyləmək üçün Fərqañəni oxumaq yox, elə tanımaq bəs eləyir. O, doğrudan da, "Şair Qadın" yox, "Şeir Qadın"dır!

Vaqif Yusifli çağdaş ədəbi tənqidimizin Belinskisidir. Bu gün ədəbi prosesi onun qədər ardıcıl izləyən (bunun çox çətin iş olduğuna baxma-yaraq) ikinci bir yazar tənqidimam. Özü də həm klassiklərimizin, həm də çağdaşlarımızın yaradıcılığına dərindən bələddir. Hər kəsə fərdi yanaşmaq bacarığı və analitik təfəkkürünün dərinliyi onun yazılarını maraqla oxutdurən başlıca cəhətlərdir. Vaqif Yusiflinin "Ulduz"un mart sayında işiq üzü görmüş "Poeziyamızın sevgi qanadları" yazısı da həmin təfəkkür və fərdi yanaşma işığında qələmə alınıb. Burada onun gözəl bir tapıntısı var. Yazının başlığında "qadın" sözünü "sevgi"ylə əvəzləyib. Vaqif Yusifli gözəl bilir ki, qadınsız sevgi, sevgisiz həyat yoxdur. Yazıda Məhsəti Gəncəvidən üzü bəri günümüzə qədər yaşayıb-yaradan qadın şairlərin yaradıcılığına geniş bucaq altında nəzər

salan Vaqif Yusifli onların hər biri haqqında gözəl, dəyərli və yaddaqlan fikirlər söyləyir. "Görünən dağa nə bələdçi!" Oxuyarsınız, görərsiniz!

İsmayıł Şıxlı "Dəli Kür" romanında Cahandar ağa obrazını ona görə bu cür gözəl, bütöv və mükəmməl yarada bildi ki, özü milli mentalitetin canlı daşıyıcısıydı. Bu gün də onun adını çəkəndə gözlərimiz öündə milli mentalitetin heykəlinə dönmüş bir türk kişisi canlanır. "Milli mentalitetin ifadəsi" yazısı İsmayıł Şıxlının özünə və sözünə, ömürlüğünə və yaradıcılığına məhz milli mentalitet müstəvəsində yaxşı güzgү tutur.

Musa Yaqub haqqında çox yazılıb, hələ indən sonra da çox yazılaçaq. Fərid Hüseynin "Ulduz"un fevral və mart saylarında işıq üzü görmüş "Siqaret qutusundakı tale yazısı" indiyə qədər Musa Yaqub haqqında oxuduqlarından duyumluluğu, tutumluluğu və doyumluğunu ilə seçilir. Bu yazını çox maraqla oxudum. Marağımın bir qanadı Musa Yaquba və onun yaradıcılığına sevgimiyyidə, digər qanadı yazının oxunaqlığıydı. Fərid Hüseyn Musa Yaqubu yaxşı duyduğundan yazı çəkib aparırdı məni, yaxamı buraxmırıdı. Oxuduqca da gördüm ki, yazar Musa Yaqubun yaradıcılığına dərindən bələddir, şeirlərinin alt qatlarındakı gizlinləri də tuta bilir. Yazını gözəlləşdirən bir də odur ki, Fərid Hüseyn bir neçə şeirin necə yazıldığını açıqlamışdır. Şairin qızı Yaqt xanımdan bir neçə şeirin yaranma sırlarını öyrənib onları dadlı-duzlu bir dillə qələmə almışdır. Elə bilirəm ki, bu yazı gələcəkdə Musa Yaqubun yaradıcılığını araşdırınlar üçün gözəl bir qaynaq olacaq.

"Ulduz"un mart sayında Həyat Şəminin Əkbər Qoşalının "Ürək daşı" şeirlər toplusu haqqında gözəl bir yazısını oxudum və xeyli qayğılandım, duyğulandım. Yazı elə gözəl başlayıb ki, uzun müddət söhbətin kimdən getdiyi bilinmir. Bu yazı təkcə ona görə gözəl alınmayıb ki, Əkbər Qoşalı gözəl şairdir. Sözsüz ki, haqqında yaxşı söz demək üçün şairin və şeirin gözəlliyi birinci şərtdir. Əkbər Qoşalı da, doğrudan, gözəl şairdir. Bu öz yerində. Ancaq elə gözəl şairlərimiz var ki, hələ də haqqında gözəl bir yazı yazılmayıb. Gözəl şeiri gözəl duymaq və onu gözəl incələməyi bacarmaq da mühüm şərtdir. Bunun üçün gərək ürəyini

büsbüütün o şeirlərin havasına kökləyəsən. Həyat Şəmi bunu eləyə bildiyinə görə Əkbər Qoşalının şeirlərinin alt qatlarını görüb, duyub, onları çox gözəl incələyib.

Tamilla Abbasxanlı-Əliyeva tanınmış şair Sona Vəliyevanın "Arazbarı" şeirini bənd-bənd, misra-misra yox, bəlkə də, hiss-hiss, duyğuduyğu açıqlayır. Yazının ardıcılılığı misralara söykənsə də, oxucu onu duygu-duyu izləyir.

Mahmud Allahmanlı tanınmış folklorçudur. Lakin ədəbiyyatın hansı dövründən, hansı sahəsində yazırsa-yazsın, yeni söz deyə bilir. Bu da onun erudisiyasının nə qədər geniş olduğunu göstərir. Onun "Ulduz"un mart sayında işıq üzü görmüş "XVI əsr Bağdad ədəbi mühiti" yazısı Şöhrət Səlimbəylinin ötən il çapdan çıxmış "XVI əsr Azərbaycan ədəbiyyatının Bağdad ədəbi mühiti" kitabı haqqındadır. Yazında təkcə adı çəkilən kitabdakı bilgilərin təhlili deyil, eyni zamanda Mahmud Allahmanlının klassik ədəbiyyatımıza, onun mühit və məktəblərinə nə qədər dərindən bələd olduğu da özünü göstərir. Əsas məsələ odur ki, bu yazı maraqla oxunur və yəqin ki, mənim kimi çoxları bundan sonra Şöhrət Səlimbəylinin həmin kitabını oxumaq həvəsinə düşəcək!

Azərbaycanda böyük türk müğənnisi Barış Mançonu tanımayan az adam tapılar. Murad Köhnəqalanın "Çox yaşa, Barış Manço" yazısını oxuyanacaq elə bilirdim ki, Barış Mançonu mən də yaxşı tanıyıram. Sən demə, haqqında bir az bilgisi olmaqla tanımaq ayrı-ayrı şeylərdi. Murad Köhnəqalanın bu yazısını oxuyandan sonra gördüm ki, Barış Mançonu heç tanımirammiş. İndi əvvəlkindən daha yaxşı tanıyıram Barış Mançonu! Əminəm ki, bu yazını oxuyandan sonra çoxları mənim kimi düşünəcək!

Dərgidəki debütlər mənə gənc yazarlara verilmiş kürsünü xatırlatdı. "Ulduz"un mart sayında Nemət Mətinin "Uğura aparan yol" və Nərmin Fərzəlinin "Başqaları" haqqında çıxışlarına bu kürsüdən qulaq asdım, razı qaldım. Belə çıxışları yenə dinləmək olar!

"Ulduz"un mart sayında eyni janrda yazılmış yazıları oxuyub yorulanda C.Məmmədovun seçdiyi hikmətləri onlara yavanlıq eləyirdim. Bu da ağızımın dadını dəyişir, yorğunluğumu çıxarırdı. Mən yalnız şeir oxuyanda yorulmuram.

Eyni janrda bir neçə yazını dalbadal oxumaq olmur. Oxuyanda yorulmamaq üçün ən yaxşı yol janrları tez-tez dəyişməkdir. Bunu deyirəm ki, "Ulduz"un gənc yazarları və oxucuları da bilsinlər.

Bədii ədəbiyyat dil deməkdir. Dil yoxdursa, bədii ədəbiyyatdan danışmağa dəyməz. Bədii əsəri oxudan, hər şeydən öncə, onun dilinin gözəlliyidir. Dili topuq çalan, ağır olan, qulağı yoran əsərləri oxucular da maraqsız oxuyur, yaxud heç oxumurlar. Ona görə ayrı-ayrı yazınlarda qulağıma dəyən bir-iki dil dəlaşıqlığını xatırlatmaq istəyirəm. Aynur Nurlunun "Hesabat" sözünün səslənməsi ilə sinif otağında iclasa yiğilan valdeyinlərin gülüşməsi müəlliməni bir qədər çəsdirsa da, işdə söylədiyi toplantı üçün işlətdiyi söz indi özünə xoş təsir bağışladı və hətta dar macalda cavan müəlliməyə göz vurmağı da unutmadı" cümləsindəki qulağı döyən dil dəlaşıqlığını duymaq çox da çətin deyil. Cümlənin "işdə söylədiyi toplantı üçün işlətdiyi söz" hissəsində sözlərin düzgün sıralanmaması və bəzi sözlərin yersiz işləndiyi göz qabağındadır. Yenə onun "...düzəltdiyi kiçik səbətləri oraya satmaq üçün qoyarmış" cümləsində bircə sözün yerini dəyişib "...düzəltdiyi kiçik səbətləri satmaq üçün oraya qoyarmış" kimi yazanda hər şey düzələr.

Süleyman Abdullanın "Dönəlgə" şeirinin iki misrasında da yalnız sözlərin yerini dəyişməklə onları xeyli gözəlləşdirmək olardı. Şairdə belədir:

Nərdivanın ayağına başından
Enmək də var qismətində çıxanın.

Belə daha yaxşı səslənir:

Qismətində nərdivanın başından
Ayağına enmək də var çıxanın.

Fərid Hüseynin bu cür gözəl yazısında da bir neçə yerdə dilin topuq çaldığı oxuyanın qulağını döyür: "Və şeirdə deyildiyi kimi, uşağın atası ölü, zəhməti bada gedir və o, heç zaman özünü feldşeri vaxtında tapa bilmədiyinə görə bağışlamır" cümləsi "Və" bağlayıcısı ilə başlayır ki, bunu zorla dilimizə pərçimləməyə çalışanlar çoxdur. Cümlənin ortasında da "və" bağlayıcısı

təkrar olunur və o qədər də xoşa gelmir. Ancaq cümlədəki əsas dil dəlaşıqlığı bu deyil. Burada "o, heç zaman özünü" sözləri yerində olmadığına görə cümlənin gözəlliyinə xələl gətirir. Cümləni "Və şeirdə deyildiyi kimi, uşağın atası ölü, zəhməti bada gedir və feldşeri vaxtında tapa bilmədiyinə görə o, heç zaman özünü bağışlamır" kimi yazanda hər şey gözəlləşir. Həmin yazida "Ancaq gecəsi-gündüzü olmadan, vaxtlı-vaxtsız döyülnən Buynuzdakı evin qapısı hər kəsin üzünə həmişə açıq olub" cümləsində də "Buynuzdakı evin" sözlərini "Ancaq" sözündən sonra oxuyub gördüm ki, dilim dolaşmadı. Belə olanda cümlə daha gözəl səsləndi.

Bunları tənqid kimi yox, dost məsləhəti kimi qəbul etsələr, inanıram ki, gənc yazarlara faydası dəyər.

"Ulduz"un ulduzlarına iki arzumu çatdırmaq istəyirəm:

1. İstedad yəhərsiz-yüyənsiz atdır. Onu o cür minsən, başını yıga bilməzsən. Səni dağadaşa çırpıb öldürər. İstedadın yüyənini əlində möhkəm saxlamağı bacarmalısan.

2. Hər yanan dahi olmur, ancaq dahi olmaq üçün mütləq yazmaq lazımdır.

Sonda deyəcəyim də budur. Hər ürək bir bulaq gözüdür. "Ulduz"un mart ayında oxuduğum yazının hərəsi bir bulağın gözündə süzülüb gəlib. Onların durusu da var, bir az bulanığı da. Biri ürəyin yanğını yatırır, biri diş göynədir. Birinin adı ağ suyu, digərininki qara su. Biri şirindi, o biri duzlu. Hərəsinin də öz adı, öz dadi var.

Beləcə, əzizlərim, bulağınızın gözü quruşmasın!

21-23 aprel 2019
Novxanı

özüylə söhbəti...

- "Ulduz"un tapıntısı "Özüylə söhbət" dəsən. Nədən bu qədər həyəcanlısan?

- Təxəyyülümüzü bir az gücə salsaq, hərəkətlərimizə və fikirlərimizə nəzarət edən, bizi qınayan, tərifləyən, yönləndirən səsi-piçiltini eşidərik. Əslində bizim "mən"imiz iki hissədən ibarətdir: biri ağlımızı və qavrayışımızı idarə edir, digəri isə fəaliyyət göstərir.

Özüylə söhbət bu iki hissə arasında körpü rolunu oynayır. Psixoloq Ceyms Hardiyə görə, hətta özüylə söhbət zamanı Özünə "Sən" ya "Mən" deyə müraciət etməyin belə fərqi var...

"Sən" deməklə və ya özünü adınla çağırmaqla, gərəkli olan psixoloji distansiyani yaradırsan ki, bu da bizə özümüzü kənardan görməyə imkan verir. Özünü kənardan görmək - bu, həyəcan doğurmaya bilərmi?

- Həyat müəllimdir - əvvəl imtahan götürən, sonra dərs verən...

- Heç şübhəsiz, həyat - nöqtələrin bir-ləşməsindən ibarət düz xətt deyil. Bəlkə də, daha çox fırlanan bir təkərdir həyat. Məlum - çaxrıñ sağlam yürüməsini, fırlanmasını da dişləri saxlar. Mənsub olduğum, qurduğum, yaşatdığını ailəmə tutqunam bu üzdən.

Günay SƏMA ŞİRVAN

Doğrudur, ola bilər,
illərcə alnından öpmədiyim
itirdiklərimin
yasını tutmağı dərd etmədim.

İllərcə ömrümü
gərəkli-gərəksiz
hər kəsin qaranlığına
şam etməkdən
özümə yetmədim...

Ola bilər, dərdin əlindən çəkdiklərimi heç Dərd özü də çəkmədi. Amma məşhur bir inqilabçının tərzili ifadə etsəm: "Həyatın şərtlərini dəyişdirə biləcək qədər güclü deyiləm, amma şərtlərə boyun əyməyəcək qədər güclüyəm".

Bir də mən Günəşə inanıram. Xatırlasana, o doğduğunda bütün qaranlıqlar aydınlaşır.

Zərrədə Günəş var, dostum.

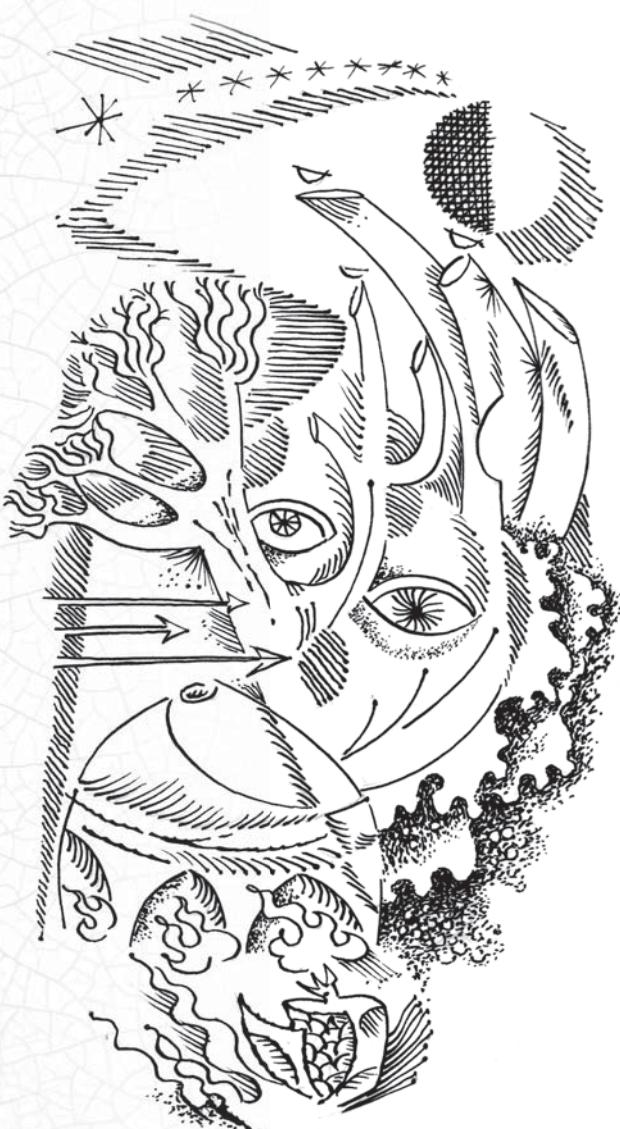
— Min ilin qəribiyəm,
Yaşım yadına gəlmir-deyirsən.

- Poeziya təkcə sözlərin musiqili səslənişi deyil, şairin daşıyıcısı olduğu missiyasının dil-ruh mücadiləsi vasitəsi ilə nitqin cazibədar ifadəsidir. Yəni Qəriblik dar mənada Vətəndən uzaqlıqdır. Əslinə baxılırsa, insan bəzən öz

İçində də qərib olur. Bu, yaşıntıdır, ruhsal haldır. Saf olmayan qızıl atəşdən keçərək əyar tapır. Bu min ilin qəribliyində də bir kədər var – insanı atəş süzgəcindən keçirib duruldan kədər. Durulmaq, Saflığını qeyb etməmək isə həyata tutunmağın bir yoludur.

- İki ölkə, iki sərhəd, iki şəhər arasındasən...

– Yaxşı ki, Stisilla və Xaribda arasında demədin... Bilirsən ki, kənddə doğulub böyükmiş biri kimi, ruhum şəhərlərə heç siğmadı. Bəzən ağır gəldi hətta... Şəhərin başqa qoxusu var... O qoxu üstünə bir hopdumu, alıb aparar ağacla dərdləşdiyin, kol-kosla dilləşdiyin məsumluğunu. Bu üzdən Sözə sığınib, ruhumu xəyanət etməməyə çalışıram. “Ruh xatirinə bütün bəşəriyyəti qurban vermək lazımdır” – deyir Konfutsi... Hələlik şəhərlər uduzur. Nar ağacının kölgəsində mürgüləyən xatırələrimi Şahə qalxan Günəşin təbəssümü oyadır. Çünkü:

Səhərləri Günəşlə oyanar
bizim kəndin adamları.
Şəfəqlə boylanar
boz yovşanlı çöllərə.
Sevgi ilə canlanar
susuz torpaqlar.

- Yazarlıq nədir, sorsalar?

– Kiminə görə, yarısı uydurduqların, yarısı yaşıdqıların olan bu əlacsız və ilacsız tutqu sonsuzluqdur, bəlkə də... Məncə, yaxşı yazar yaratdıqlarının həm Tanrışı, həm dəmirçisi, həm döyüşüsüdür. Öz şeiri ilə mübarizə, öz fikirləri üzərində hökmranlıq, öz dediyini əridərək formaya sala bilmək bacarığı yazarın qarşısında ədəbiyyata gedən üfüqləri allandırır.

Bir cırcıramaya gülümsəyən, bir qarışqaya acıyan, könlü bir qağayı ilə qanad çalan adam, hər yaz ağacla tumurcuqlayaraq, hər payız xəzana dönərək, hər qış qar dənəciklərinə çevrilərək mənadakı sonsuzluğu anlamağa, tapmağa addımlar. Yalnız bu zaman gerçəkliyin “tərs proyeksiya” üsulunu da unutmaq olmaz.

- Amma hər şey Yoldan başlar. Hətta sonsuzluğun başlanğıcı da ...

– Uzaq yolların ilk başlanğıcı çıçırlardır.

Kimsə yol görəndə, mənim yuxuma çıçırlar girərdi – dağ çıçırları. Gah sehrlə açılıb, sirlə bağlanan kəmərim olardı, gah yixılıb-durdugum tale yolu... Hər insanın seçdiyi yol onun taleyi ilə təbiət arasında bənzərliyidir. Dünya və insan əks qütblərdə ola bilər, amma təbiətlə insan əsla. İdeala çatmaq üçün Təbiətə üz tutmaq, Başlanğıca qayıtməq, yola çıxməq lazımdır. Hər şey balaca bir toxumdan başlandığı kimi... Yetərlidir ki, o toxum saf olsun.

— Yəni hər yol bir ümidmidir?

– Ümid və işıqla böyüyən bir uşaq yetişkən biri olduğunda belə, onları itirməz. Əksinə, çoxaldar, paylaşar. Həyatın yaralarını sarar. İçimizdəki cocuq susmadıqca bir ev qurar, orada insanı yaradar. İnsan isə qəlbində sevgi adlı möhtəşəm musiqi gəzdirən varlıqdır. Bu musiqi susmadıqca ümid də, aldiğın yol da qaralmaz.

Hər kəsə qəlbinin musiqisini tapması diləyi ilə...

...və şeirləri

BİR OVUC KÜL

Məni tanıyan adamları
əvvəl atəş sarar,
sonra
külü ovcumda qalar...

Mən
ocağın külündən alışanam.
Od başına dönüb ulum.
Ruhumda Od eşqi var.

“Od parçası” olmaqdan bezəndə gördüm,
hər odun sonu külmüş.

İndi
tufanların tərkində
bir ovuc küləm mən də.
Çapır köhlən küləklər...

***
Doğma ana qucağına həsrət
körpə kimiyəm, sənsiz.
Ürək yorğun,
qəlbim yanıq.
Yollar çovğun,
körpü sınıq.

Peşmanlıq saçın yolur.

“Deyirdin, dözərəm yarsız...”
Gəl
və
gətir qırdığın qolları.

***

Yamyaşıl bir limon ağacını
dibçəkdə əkdirim.
Saralmış yarpaqlarını oğlum dənləyir,
qızım sulayır.
...quruyur budaq-budaq.

***

SƏHƏR, narahat gecədən sonra
iki büllür qırıldı mətbəxdə...
Axşam, ayaqlar altından
ürəyimin qırıntılarını
“Konkor” toplayırdı...

***

Sələmçiye bənzəyirsən bəzən:
O, pulu,
sən sevinci
faizə verirsən.

***

Quşlar civildəşir,
salıb hay-haray.
Qarışqalar qaynaşır torpaqda,
torpaq üstə.
İlanlar çıxıb yuvadan.
Ölüm sükütu gəlir havadan.
...zəlzələ olacaq.

KƏBUTƏR BA KƏBUTƏR...

Azad ölkəmin bir şəhəridir
doğulduğum şəhər.
Küçələrində
azmiş arzularım
sərgərdan dolaşmaqdə...
Doğulduğum şəhər deyil
yaşadığım şəhər.
Bu Şəhər
şəhli kirpiklərini Günəşlə qurudar,
yosun-yosun saçlarını yağışla yuyar.
Ağacları –
yaz – gümüşü çiçəkli,
payız – qızılı ləçəkli.

Qucağa siğmayan qovaqlar
büzülən dodaqlardan uzaq...
Gün altında uzanıb
xumarlanan çəmənlər
necə də xoşbəxtidir.

Bu şəhərin
azadlıq havasının nəğmələri
arzulu könüllərin
aydın səmada
asudə süzən
qanadlarıdır.

Burada sevdalılar
sevgilərini gizlətməyə məcbur deyillər.
Nə əl-ələ tutmaq,
nə xəyallar qurmaq yasaqdı.
Eşqdən qanad taxanları
maşınlar fitə basmır...
Sevənlərin
ürək çırpıntıları
çılıklənmir
mentalitetin ayaqları altında.

Qadağalar
və çərçivələr içində böyümüş
bir kənd uşağı üçün
bu şəhəri sevmək çətin deyil, əslində.

Ancaq
illər şahiddir ki,
nə nərmənazik ağaçqayınlar,
nə də nazlı-qəmzəli cökələr
kölgə sala bilmədi
ürəyimdəki
mətin
çinar sevdasına.

Bir gün
sənsiz yaşanan səadətdən –
göz yaşına bürünən gülüşdən qurtulmaq
üçün
çırparam üstümdən
bu şəhəri.

Anladım, dost, anladım...
Qarğalar şəhərində
göyərçinlər
yuva qura bilməz:
Konəd həmcens ba həmcens pərvaz.
Kəbutər ba kəbutər, baz ba baz.*

***

Artıq
payız yarpağıtək
rüzgara alışmışam.

Qədim yarım!
Qəlbin səssiz ağlayışlarının
hüzur sahilisən.
Sərxoş gözlərim
yenə doldurulmuş qədəh...
Dodaqlaşmış yanaqlarım.
Bəlkə, yağmur düşmüş
xatırələrinin izinə – bilməm?!
“Yağmurda mənsiz islənmə” – deyərdin,
Bağıشا,
yağışlı havada sənsiz yürüdüm.
Hovuzdan əsir bir balıq
dənizə həsrətlə baxar.
Yanğılı xatırəleri ovudammır yağış suları.
“Yağmurda mənsiz islənmə” – deyərdin.

* “Hər kəs öz həmcinsi ilə uşar, Goyərçin göyərçinlə,
şəhin şahinlə”. Nizami Gəncəvi

SƏNİNLƏ DANIŞMAQ

***

Mətbəxdə üç balıq...
Üç gündür sudan çıxalı...
Əllərimin içində
ürəktək çirpinir.

Qiyammıram su sevdasına...

Üç gündür
soyuducuya mətbəx masası arasında yol
ölçür
biçarə ixtiyarına verilmiş “bəxtəvərlər”,
Mən bıçağı “itirirəm”,
siz
qələm və varaq “tapın”!

MƏNİM ƏLLƏRİM KƏPƏNƏK

Mənim əllərim kəpənək...
Görərsən!
Kəpənəklər yuxu olar,
al-yaşılı gül yuxular
tənha odana dolar.

Taniyarsan bu “yuxu”nu
saçına çekilən sığaldan,
köksümə yatırılan “ah”dan.

Alar, götürər xatirələrini...
Bu kəpənəklər
qulaqlarına
isti nəfəs kimi toxunan,
deyilməmiş “sevirəm” kəlməsi,
küsmək həvəsi...

Bu kəpənəklər
tikan olar,
ümidi lərini qanadan
daş olar...
“kaş” olar.

Mənim əllərim kəpənək...
Bütün arzularım ovcumdadır.

Səninlə danışmağın
ən rahat yolu
şeir yazmaqdır.

Şeir yazmaq
səninlə söhbətləşməkdir –
Bir az dənizdən, bir az qurudan,
Bir az ədəbiyyatdan, bir az həyatdan,
Bir az ordan, bir az burdan...

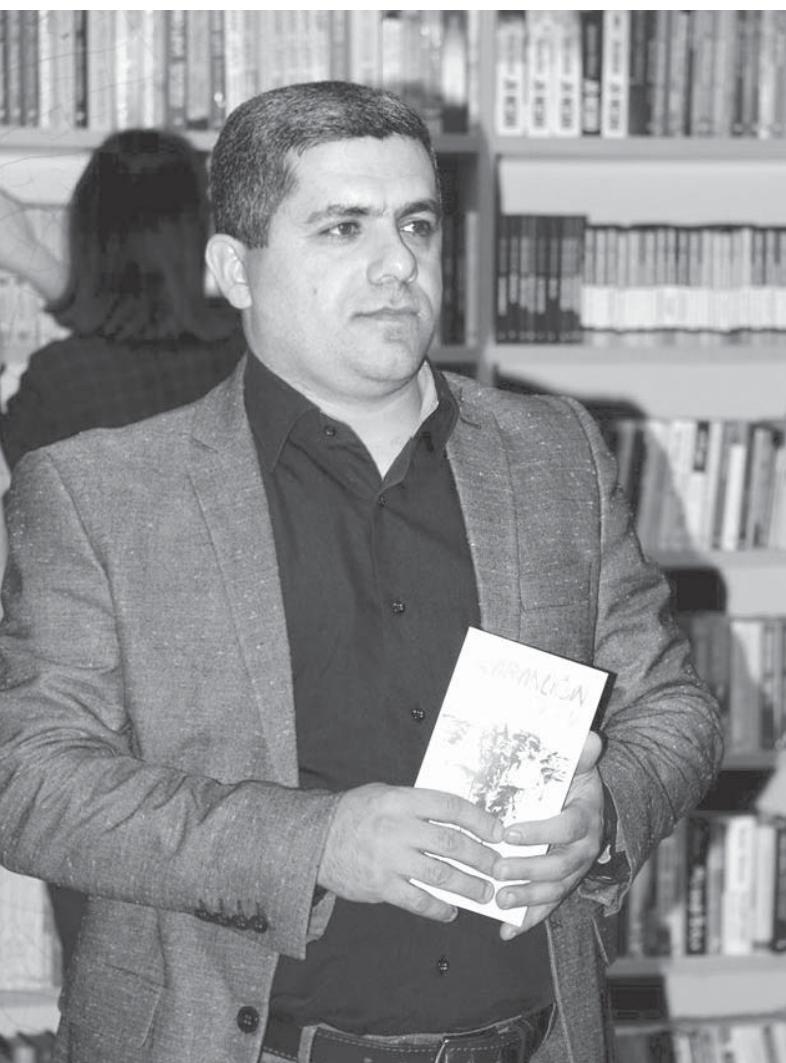
Şeir yazmaq,
gümüşü sularda güzgülənməkdir,
qaranlığa yenilməyib,
Günəşə güvənməkdir.

Ciyərlərimi dağlayan
ayrılıqların yarasını sarmaq,
qürbətdə
məmləkətin nəfəsini duymaqdır
səninlə danışmaq.
İslanmış torpaq qoxusundan
sevdasını duymaqdır
sənə şeir yazmaq.

Oddan qaçmaq istəyidir
səninlə şeirləşmək.
Novruz tonqalında yanmaqdır
yazdığın
köz-köz sözleri oxumaq.

Şeir yazmaq
səninlə söhbətləşməkdir –
Bir az havalardan, bir az küləkdən,
bir az ağaclardan, bir az çiçəkdən...
Təbiətdən danışmaq da elə sevgidən
danışmaqdır...

Rusiya Federasiyası,
VORONEJ.

Vüsal OĞUZ

ALMAN HESABI İLƏ ÇƏKMƏ

*Bütün Qarabağ qazılərinin
qarşısında baş əyirəm...*

Avtobusdan düşər-düşməz qolundakı saata baxdı. Vaxta hələ xeyli qaldığını görüb gecikmədiyinə sevindi. Dostu ilə burda – metronun qarşısında görüşəcəkdilər. Qoltuq ağacının birinə söykənərək telefonu cibindən çıxartdı. Zəng gəlib-gəlmədiyinə baxdı. Yenidən qoltuq ağacını yerinə qaytarıb səkini adlayaraq oturacaqda əyləşdi. Nəfəsini dərməmiş alışqan çıxarıb damağına qoyduğu siqareti odladı. Ciyərini soyuq payız havası ilə bərabər, tüstüyü qonaq elədi. Əlini yaxa cibinə salıb barmaqlarını təqəud kartına toxunduranda yadına düşdü ki, bankomatdan pul çıxartmalıdır. Bayaq sonuncu qəpiklərini avtobusda verib düşmüssüd. Siqaretini çəkib qurtaran kimi qalxıb yolun qarşı tərəfinə keçdi. Bankomatdan pulu çıxardıqdan sonra yenidən dayanacağa tərəf tələsdi. Bayaq oturduğu oturacaqda indi bir neçə tələbə qız oturmuşdu. Narahat eləmək istəmədi. Binanın tinində divara söykəndi. Tələbələrə baxanda yadına bir əhvalat düşdü. Bir dəfə bax beləcə – binanın tinində nəfəsini dərmək üçün divara söykənmişdi. Qarşısından keçən tələbə qızlardan biri onu dilənçi bilib xırda pul uzatmışdı. Əslində sevinmişdi in-

sanlarda mərhəmət hissinin ölmədiyinə. İndi də o hadisəni xatırlayıb acı-acı gülümsədi.

Necə fikrə getmişdisə, illərin dostu Albertin çiyninə toxunmasından dik atıldı. Dostu “bir az gecikdim, bağışla” – deyərək əlini uzatdı. Bir-birlərinin əlini bərk-bərk sıxıqlıqdan sonra yüngülvari qucaqlaşdırılar. Sonra yolu keçib, qarşı tərəfdəki ucuz və keyfiyyətli ayaqqabilar satılan dükana yönəldilər. Hərdən bir-iki dəfə geyinilmiş, yaxşı vəziyyətdə olan ayaqqabıları lap “su qiymətinə” tapmaq olurdu orda. Maddi cəhətdən imkanı aşağı olan alıcılar bura üz tutardılar. Onlar da uzun illərdir ayaqqabı lazım olanda bu dükana gələrdilər. Dükən sahibi onları yaxşı tanıydı, satıcı qız onlara mümkün olan qədər endirim etməyi tapşırırdı. Dükəndəki satıcı qızlar tez-tez dəyişsə də, nə dükən sahibinin onlara xoş münasibəti dəyişər, nə də onlar başqa dükana gedərdilər. 1992-ci ildən bəri ölkədə çox şey dəyişsə də, onların bu alış-veriş qaydası dəyişmirdi.

* * *

Dəhşətli ağrılar içində oyandı. Gözünü açanda hər yeri toranlıq gördü. Bütün bədəni od tu-

tub yanır, hər yeri sizildayırıdı. Beynində, qulaqlarında arası kəsilməyən uğultu vardi. Üzü-gözü sarıqlı idi deyə, əvvəlcə harada olduğunu kəsdi-rə bilmədi. Az sonra başının üstündə dayanan tibb bacısını gördü. Ayağa durmaq istədikdə bütün bədənini dözülməz ağrı büründüyündən zəridi. Tibb bacısı “həkim, özünə gəldi”, – deyərək onun qalxmağına mane olmağa çalışdı. Üzünü hələ görə bilmədiyi həkimin “tərpənmək olmaz, şükür elə ki, sağ-salamatsan” deməyi ilə ağır yaralandığını başa düşdü. Ağrıdan nəfəsi kəsildiyindən həkimə cavab verə bilmədi. Ən çox aşağı ətrafları, xüsusi ilə də ayaqları ağrıydı. Həkim və tibb bacısı yan çarpayıdakı yaralı ilə məşğul olduğundan ona məhəl qoyan olmadı. Kimsə ölümlə əlləşirdi, bağırtısı otağı götürmüştü. Az keçmədi huşu özünə qayıtdı. Günortaya yaxın artıq hər şeyi xatırlamağa başladı.

Onların postu ermənilərlə üz-üzə idi. T. kəndinin ətrafindakı postlardan ən təhlükəlisi, eləcə də ən əhəmiyyətlisi sayılırdı. Deyilənə görə, Qarabağ savaşı başlayandan bu post uğrunda çox döyüslər olsa da, çox ığid oğlanlar canlarını qurban versə də, post hələ də düşmənə göz dağı kimi durur, öz alınmazlığını qoruyurdu. Kəndin ən yüksək nöqtəsində yerləşən bu postu münaqişə başlayanda kənd camaati özü yaratmış, ov tүfəngləri ilə dəfələrlə ermənilərin qəfil hückumlarının qarşısını almışdır. İndi həmin postu, eləcə də başqa postları könüllülərdən ibarət özünü müdafiə qüvvələri qoruyurdu. Bura düşmən postu ilə o dərəcədə yaxın idi ki, hərdən ermənilərin nə danışıqlarını belə açıq-aydın eşidirlər. Son bir neçə ayda fəallaşan ermənilər dəfələrlə bu posta girməyə cəhd etsələr də, hər dəfə itki verərək geri çəkilməli olmuşdular. Bura könüllülərdən ibarət on bir nəfərlik dəstə nəzarət edirdi. Komandirləri Qusardan olan Şamil idi. Hamının “ləzgi” deyərək çağırduğu bu dağlar oğlu dəfələrlə yaralanmasına baxmayaraq, sağalan kimi yenidən doğma postuna qayıdardı.

O gecə növbədə dörd nəfər idilər. Ondan başqa taliş balası Coşqun, balakənli Ramazan və bir də Bakıdan olan yəhidi Albert növbə çəkirdi. Albert buraya hamidan sonra gəlməşdi. Atası əslən Quba yəhudisi, anası isə tatar qızı olan Albert Bakıda doğulub boy-a-başa çatmışdı. Üniversiteti 4-cü kursunda yarımcıq buraxaraq könüllü döyüşə gələn Albert iki il müxtəlif cəbhələrdə vuruşmuşdu. Sonuncu dəfə o və yeddi yoldaşı gecə düşmə-

nin arxasına göndərilmiş, səhər açılanda isə mühasirəyə düşdükləri məlum olmuşdu. Ermənilər ötürücü ilə onların yerinin satıldığını desələr də, əvvəlcə inanmamışdır. Lakin az sonra ermənilər növbəti dəfə onları adbaad çağıranda xəyanətin qurbanı olduqlarını başa düşmüşdülər. Sona qədər döyüşməkdən başqa əlacları qalmamışdı. Lakin qüvvələr qeyri-bərabər idi. Yalnız son anda tək qalan Albert yaralı halda özünü sıldırırm qayadan çaya ataraq xilas olmuşdu. İti axan dağ çayı onu axıdaraq sonda sahilə çıxartmışdı. Gündüzlər gizlənib, gecələr yol gedərək birtəhər öz tərəfimizə keçən əsgər hospitaldan çıxdıqdan sonra ən təhlükəli post kimi buranı seçmiş, onlara qoşulmuşdu. Hərdən onunla “bura gəlməsəy din, indi Bakıda qızlarla kef edirdin” deyə zarafat edəndə başını bulayaraq, “bura xaroşo” deyə cavab verərdi. Adı halda qaradınməz, sakit təbiətli Alberti döyüş vaxtı tanımış olmurdu. Şirə dönür, özünü ən təhlükəli yerlərə atır, göz-gözə durduğunu ölümü hiss etmirdi.

O gecə dəhşətli duman idi. Ətrafda heç nə görünmürdü. Yağış yağış dayansa da, ay çıxmışından ətraf zülmət qaranlıq idi. Qəribə bir sakitlik çökmüşdü. Komandir Şamil yenicə postdan kəndə doğru düşmüştü. Gedərkən “uşaqlar, diqqətli olun, nəsə narahatam. Bu köpək uşağı son günlər yaman fəallaşıb” demişdi. Uşaqlar, aysiş-sayıq olmağa çalışır, hər gələn səsə qulaq verirdilər. Növbə təzə dəyişilmişdi deyə, yorğunluq yox idi canlarında. Qarınları tox olsa da, mart ayının soyuqluğu get-gedə canlarına işləyirdi.

Ramazanın yandırıldığı sıqareti ovuclarının içində gizlədərək növbə ilə çəkirdilər. Qəfil lap yaxınlıqda açılan avtomatın səsindən diksindilər. Başlarının üstündən keçən gullənin təsirindən hərə özünü bir tərəfə atdı. Əvvəlcə Ramazan özünə gələrək avtomatını işə saldı. Amma dolu kimi yağan gullələrin əlindən heç kim gizləndiyi daşın dalından başını qaldıra, atəş aça bilmirdi. Təkcə Ramazanın mövqeyi yaxşı olduğundan sərrast atəşlə əvvəlcə iki, az sonra daha bir ermənini gəbərtdi. Onun yerinin əlverişli olduğunu hiss edən ermənilər hamısı eyni vaxtda onun olduğu mövqeni nişan alaraq atəşə tutdular. Ramazanın tək-tək atmağından yaralandığını başa düşdülər. Az sonra avtomatı birdəfəlik susdu. Bundan sonra dəstənin vəziyyəti daha da ağırlaşdı. Artıq üstünlüyü ələ alan ermənilər get-gedə yaxınlaşaraq mühasirəni daraldır, onları

sağ ələ keçirməyə çalışırdı. Vəziyyət ağır idi. Ölüm-dirim savaşı gedirdi. Qəfil dağın döşündən açılan güllələr erməniləri çəş-baş saldı. Şamilin səsi gəldi. Bağıraraq onlara ürək-dirək verməyə çalışırdı. Güllə səsini eşidərək yarı yoldan – kəndə çatmamış qayıtmış, özünü döyüşü dostlarının harayına yetirmişdi. Şamilin açdığı atəş erməniləri bir anlıq susdursa da, az keçməmiş döyüş yenidən qızışdı. Şamil elə hey dostlarına geri çəkilməyi əmr edirdi, amma heç kim onu düşmənlə tək qoymaq istəmirdi. Coşqunun gizləndiyi yerdən qalxması ilə avtomat gülləsinin sinəsini parçalaması bir oldu. Coşqunun cansız cəsədi yuvarlanaq düz yanına düşdü. Gözləri həmişə olduğu kimi gülürdü talış balasının.

Albert həmişəki kimi soyuqqanlılıqla tək-tək, amma dəqiq atırdı. Hər atəsi bir ermənini susdururdu. Şamil kənddən uşaqların köməyə gəldiyini qışqıraraq onlara geri çəkilməyi əmr edirdi. Bir qədər də durus gətirə bilsəydilər, dostları özlərini yetirəcəkdi. İndi onun gizləndiyi yer ermənilərin on-on beş addımlığında idi. Sürünərək Albertin yanına getməyi bacardı. Albertin yanına çatmağı ilə düz yanlarında qumbaranın partlaması bir oldu. Bundan sonrası düz-əməlli yadına gəlmir, yalnız Şamilin bağıraraq avtomatın güllələrini sağa-sola boşaltdığını az-maz xatırlayırdı. Şiddətli döyüş gedirdi. Yaxınlaşan dostlarının bağırtısı o gecə eşitdiyi son səs idi.

* * *

Səhər ayılarda ağrıları nisbətən azalmışdı. Tibb bacısından su istədikdə yan çarpayıdan eşitdiyi səs bütün yaddasını silkələdi. Onu səsləyən Albert idı. Yaddası bir anda oyandı, hər şeyi xatırlamağa başladı. Dostunun yanında olmasına necə sevindi, İlahi. Amma bu sevinci bir neçə səniyə çəkdi. Sən demə, Albert onu görməyə gəlməyib, o da yaralıdır. Dostunun sol ayağının dizdən aşağı sarındığını görəndə dəhşətə gəldi. Ayaqları ədyalla örtülü olduğundan özünün sağ ayağından xəbəri yox idi hələ. Öz ayağının dizdən aşağı kəsildiyini biləndə heç ah-uf eləmədi. Albertdən utandımı, yoxsa onu da bu halda gördüyüne görə belə etdiyini özü də bilmirdi. Amma Albert Şamilin şəhid olduğunu söyləyəndə özünü saxlaya bilmədi. Hönkürtüsünə tibb bacıları qaçaraq gəldilər. Şamilin o gecə kömək gələnə qədər tək özü bir dəstə erməniyə qarşı

vuruşduğunu, özünü təhlükəyə ataraq yaralıları döyüş meydanının çıxarılmalarına şərait yaratdığını Albertdən öyrəndi. Şamil bütün dəstəyə “geri çəkilmək” əmri verərək özü sona qədər döyüşmüş, bütün dəstəni təkbaşına qorumağı bacarmışdı. Ermənilər “Ləzgi”nin meyidini bir həftə sonra vermişdilər. Coşqun və Ramazandan başqa köməyə gələn dəstədən daha dörd nəfər şəhid olmuşdu. Amma Albertin “Şükür ki, post bizim əlimzdədir” deməsindən sonra içini bir kədərqarşıq rahatlıq bürüdü. Deməli, o gecə bəxtləri gətirmiş, düşmən qumbarası nədəncə canlarını deyil, ayaqlarını “seçmiş”, o dünyaya onları yox, ayaqlarını aparmışdı. İndi Albertlə onun bircə fərqi vardı: birinin sol, digərinin sağ ayağı yox idi. Xəstəxanadan çıxan gün Albert qəfildən “görəsən, ayaqlarımız indi hardadır?” deməsi ilə ikisini də dəli güləmək tutmuşdu. Həkim və tibb bacıları bu iki qəhrəmanı göz yaşları içində yola salmışdilar.

* * *

Dükanda həmişəki kimi xeyli adam var idi. Dükən sahibi içəridə olmadığından bu dəfə onları satıcı qız qarşılıdı. Satıcı qız yeni idi deyə, onları tanımadı. Burda çox dayanmadılar. Öz ölçülərinə uyğun, ucuzvari bir ayaqqabı seçdilər. Növbə ilə hərə bir tayını geyinib baxdı. Bəxtlərindən ikisi də eyni ölçüdə geyinirdilər. Geydikləri taylarını ayrı-ayrı sellofana bükdürüb götürdürlər. Albert ondan əvvəl pulunu ödədi. Bu, qayda idi, onsuza da sonda hərə öz payına düşən pulu verirdi o birinə. Onların bu alış-verişinə maraqla baxan qızə təşəkkür edərək qapıdan çıxdılar. İllərdir bu dükandan ayaqqabını belə alardılar: əvvəlcədən sözleşər, bura gələr, seçdikləri ayaqqabının hərəsi bir tayını götürərdi. Belə ucuz düşürdü – yarı qiymətə.

Dükəndəki alıcılar isə pəncərənin önündə üzünü tutaraq hönkürən satıcı qızın niyə ağladığını başa düşə bilmir, onu sakitləşdirməyə çalışırlar...

“Ulduz” jurnalı ilə “Vektor” Beynəlxalq Elm Akademiyasının böyük Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyi ilə əlaqədar keçirdiyi poeziya müsabiqəsi başa çatdı. Qaliblərə pul mükafatı, diplom və Nəsiminin Türkiyədə dərc olunmuş ”Divan”ı təqdim olundu.

I yer Emin PİRİ

TARİX MÜƏLLİMİ

Əli Kərimə

Xəzərin qucağına sığınan
bir ovuc kənd
əl açıb dənizdən
torpaq dilənir.

Dəniz torpaq yerinə
layla deyir dalğalarıyla,
yatırıdır bir ana kimi.
Bizə qul olmağı anamız öyrətdi!
İstiyə, acliğa, ya da qandal kimi bələyə
etiraz eləyiib ağlayanda
bir ana laylasıyla susdurulduq
“köləliyə xoş gəldin” – deyib.

Sayır şagirdim müqavilələri –
imperialist qardaşlarının “mərhəmətini” :
“Azərbaycan bölüşdürüldü!
Bölüşdürüldü!...”
Əl uzadıb dağları göstərir :
– Qafqaz sıra dağları...
bir az başdaşlarına oxşayır,
bircə yazılışı çatışdır:
“Burda bir xalq uyuyur...
Torpağın üstündən əli üzülbü,
Torpağının altının səsini duyur...
Tarım çəkilmiş neft boruları
Atamin təzyiqli damarlarına bənzəyir.
Ürəyinə qayıtmırsa,
bəs hara axır bu qan?”

Sayır torpaqların işgal tarixini:
“ölərəm, əldən getsə, vətən” deyənlər
uzunmürlü kimi təqaiüdə düzüldülər
işgaldən sonra.

Heç vaxt keçmədim o sinifdə
2011-in “ərəb baharı”nı

Bilirdim,
o, həmin il
anasını itirdiyini xatırlayacaq.
Hələ də uğuldayır qulağında:
“Anamda xərçəng çıxanda
bütün xərçənglərə yalvarmışdım dəniz kənarında
“özünüzdən olanı aparın, gedin” deyə...

Bu gün qonaqlarımız tanrıları
Məbədə çevrilər otağı
Qonaqlar: Ra, Anubis, Osiris...
Bu qədər tanrı necə uduzdu
bir islam Allahına?!

Şagirdlərimi gözlərindən tanıyıram,
oxumuşam gözlərində
tarixi də, saflığı da.
– Bu gün dərsimiz 20 Yanvar...
– Bəs demədilər, o gecə qorxar uşaqlar gülə
səsindən?!

Erməni əsgərləri irəliləyir,
mərmilər partlayır...
Xocalıda qətlam olacaq...
613...
Elə bu yerdə
dayanın deyə,
təngnəfəs bir uşaq qaçıb
vurur tənəffüs zəngini.
Beləcə, bitirir müharibəni...

Yenə gecikir maaş...
Evdən çıxanda
anamın dualarını qoydum cibimə
yolpulu əvəzi...

Əlini atar cibinə tarix müəllimi,
cibi ürəyindən vurar,
ürəyi cibində vurar.
Eranın əvvəlləridi cibindəki manatın sayı...
Sən çətin çatasan 1501-ə, 2017-yə.
Alın yazılışı itkin düşən şagirdin
oxunar gözlərində:
“Canavar südünə
susayıb dodaqlarım.
Ergenekondan bəri ilk dəfə
belə yalnızam, azam, çox azam!”

...Qonşumuzdakı Bahadır dayı
bir əlini Berlində itirib

hələ 1945-də.
Qocalıb indi, bütün bədənini gəzir qırışlar.

Gəzib hər yerini, axtarıb tapıb,
bircə tapa bilmir həmin əlini.
O qırışların o əli axtardığı,
o əlsiz darıxdığı kimi özlədim səni, Vətən!

Və minalanmış ərazidir tarix,
yerini unutsan...

II yer

Firdovsi RƏSUL

QOCALAR EVİ

Qocalar evinin həyəti səssiz.
Səhər saat səkkiz, hardasa səkkiz...
Oğul atasının tutub əlindən,
Baxışlar doğulur pəncərələrdən.

Yenə bir atadır bu evə gələn,
Ah çəkir uzaqdan ahlı yaşıllar.
Qocalar evinin pəncərəsindən
Yalnız keçmişinə boylanmaq olar.

Bilir, bu ayrılıq, bəlkə də, sondu,
Qucub balasını öpür üzündən.
Atılmaq nə qədər ağır olsa da,
Qalmır öz atalıq məhəbbətindən.

Həyat belə alır öz qisasını:
Elləri boşaldı, rəngi dəyişdi.
Axı o, bir zaman öz balasını
Körpələr evindən götürməmişdi.

Yorğun yerişiyə boylandı geri,
O tək uşaq idi, dünyadan köçən.
Ona sadıq qalan mələk qadından
Son dəfə, son dəfə bir az da olsa,
Sədaqət gözlədi öz övladından.

Sanki ayrıldı özü özündən,
Doğma olacaqmı ona yad qucaq,
Bədəni gedirdi, cismi gedirdi,
Geri qayıdırı ürəyi ancaq.

O getməli idi, bəli, o getdi.
Həyatın hər günü, hər anı köcdü.

Qapıdan içəri bir insan deyil,
Elə bil bir insan həyatı keçdi.

Çıxartdı cibindən sənədlərini,
Köhnə bir qəzetə bükülü idı.
Bu yaşda qocanın cibindən çıxan
Üzünə-gözünə qırışlar düşən
Ata-anasının şəkili idı.

Bu idi məhəbbət ana-ataya,
Nə bir kəlmə dindi, nə danışdı o.
Sağ ikən yanında, öləndən sonra
Şəklini cibində saxlamışdı o.

Fələk saydığını bu yaşda saydı
İçi parçalandı, gözü yaşardı,
Çox yox, 10-15 il qabaq olaydı,
Özü də həyatla ayaqlaşardı.

Qapı arasından oğul gizlicə
Güdürdü. Öyrəşsin təki bu evə.
Necə ki bir zaman ata oğlunu
Dərsə ötürmüdü birinci dəfə.

Beləcə ömürlük ayrıldı yollar,
Bir gözü ağladı, bir gözü güldü.
Bu evdə müqəddəs bir təsəlli var:
Hamı atılmışdı, o tək deyildi!

Ümidlər qapıdan o tayda qaldı,
Zilləndi qocanın gözləri yerə.
Hərə öz evinə sarı yol aldı,
Örtüldü qapılar xatirələrə...

III yer

Ruslan DOST ƏLİ

***

Bu payız vaxtın eşqinə
qaş-qabağınlə yer süpür,
alnını qırışdır, getsin...
O buz otaqda az üzü,
göndərdiyim məktubları
yığ, topla, alışdır, getsin...
Divardakı mən deyiləm,
şəkildi də, kin saxlama,
bir söz de, danışdır, getsin...
Yenə səksəndim, ay dəli,
belə qəfildən yadına
düşməyi... yiğişdir, getsin...

"ŞEİRLƏRİMİ SÜFRƏNİN BİR QIRAGINDA YAZIRAM"

Günəşli bir yaz günü Fərqañə Mehdiyeva ilə yol aldıq ürəyində Laçın adlı payız yelləri əsən şair İlham Qəhrəman ilə həmsöhbət olmağa. Müsahibimizin yaşadığı evi tapmaq elə də asan olmadı. Zabrat qəsəbəsinə gedib çıxmaqdan çətin oldu şairin evini tapmaq. Şairin evi ürəyindəki nisgil kimi gizlənmişdi o boyda Zabratın ucqar bir küncündə. Əvvəl istədik, kimdənsə soruşaq ünvanı. Sonra fikrimizdən vaz keçdik. Xatırladıq ki, adamlar İlham Qəhrəmanın Laçındakı evinin ünvanını tanır. Adamlar deyəndə, hamı yox, qarabaqlılar tanır, laçnlılar tanır, unutmayanlar, unutdurmayanlar tanır. Bir də ki, şairin özünü belə tanımaqda çətinlik çəkən bu şəhərin soyuq adamları evini hardan tanıya bilər?

Bəlkə də, biz həmsöhbət olmaqdan çox, şairin yaşadığı evi tanımağa gedirdik. Gedirdik ki, şairin heç kimin tanımadığı, daha doğrusu, tanımağa qəbuluna bilmədiyi evini tanıyaq. Əslində şairin evini heç kim tanımır. Şair Allahını tanır, Allah da şairi və şairin evini. Yəqin ki, bu mənada Allah İlham Qəhrəmana daha çox diqqət ayırmalı olur: həm şairi yaşıdan Laçındakı evini pənahında saxlayır, həm də yaşıdagı Zabrat qəsəbəsindəki evini.

Uzun sözün qisası, şairin evini tapmayınca özünə zəng vurduq. Vədələşdiyimiz yerdə görüşdük. Hiss elədim ki, həmsöhbətimiz bizi doğma Laçında deyil, məmləkətin bu biri başında qarşılığına görə için-için vicdan əzabı çəkir. Bu

ağrını duymaq üçün onunla yazı masası ətrafında oturmaq lazım gəlmirdi. Şairin yazı masasının əksi gözlərində qalmışdı.

Əyri yollardan düz keçib, gəlib çıxdıq şairin evinə. Balaca həyət, balaca ağaclar, balaca ev... Və böyük ürəyini özünə, özünü də bu balaca evə siğdırıran bir şair... Həyətə daxil olan kimi İlham müəllim ağaclardan, güllərdən, ciyələk kollarından ağız dolusu danışmağa başladı. Bir anlıq mənə elə gəldi ki, təsəlli olsun deyə, şair iki sotluq həyətində özünə kiçik bir Laçın qurmaq istəyib. Mən bu qapı-bacaya – "Kiçik Laçın" a şairin əllərinin zəhməti kimi baxa bilmədim, mən bu "kiçik Laçın" a şairin gözlərindən süzülən göz yaşalarından cürcəmiş Laçın kimi baxırdım...

Müsahibəyə qədər yaşınanlar, əslində söhbətimizin hansı məcrada keçəcəyindən xəbər verirdi. Axır ki, şairi az öncə ayrıldığı – heç vaxt ayrılmadığı-yazı masasına çəkib, söhbətə tuta bildik...

- İlham müəllim, necəsiniz? Baxıram, maşallah, üzünüz gülür. Ümumiyyətlə, sözün üzü nə vaxt gülür? Şairin üzü güləndə, ya qanı qara olanda?

– Şükür, əhvalım pis deyil. Adətən, qışda əhvalım bir az dolaşq olur, amma indi yaxşıyam. Ötənlərdə onurğamdan əməliyyat olundum, bərk ağrıyırdım. İynələrin hesabına qalxdım ayağa.

Ümumiyyətlə, mən şair kimi öz daxili konstruksiyamı daha çox musiqi ilə qoruyuram.

Həmişə yazanda həzin musiqilərə qulaq asıram. Bu musiqilərə köklənəndən sonra müşahidələrimlə, həyatımla bağlı olan hadisələrin şeirini yazıram. Mən şeiri bax belə yazıram.

Qaldı sözün üzünü gülməyinə, heç vaxt mənə kefimdən şeir yazmaq nəsib olmayıb. Həmişə kədərli olanda şeir yazıram. Məncə, şairin qanı qara olanda yox, üzü ağlayanda sözün üzü gülür.

- Belə çıxır ki, mütaliədən çox musiqi dinləyirsınız.

– Elə deməzdim. Mən ədəbiyyata mütaliə ilə gəlmişəm. 1988-ci ilə qədər kitab bazarında Azərbaycan dilində nə vardısa, hamısını oxumuşam. Allah ermənilərə lənət eləsin, Qarabağ hadisələri başlayanda mənim sistemli mütaliə ardıcılığım da qırıldı. Meydan hadisələri başladı. Bilənlər bilir, mən meydan hərəkatında əvvəldən-axıra dik duranlardan olmuşam. Adamlar var ki, bunu şüar edib orda-burda deməkdən zövq alır. Mən isə əksinə, bu xidmətimi “Azadlıq” adlı bir şeirimdə ifadə etmişəm, vəssəlam.

- Elə bir mövzu varmı ki, yazı masanızdan uzaqlaşdırmaq istəmisiniz, amma əliniz gəlməyib? Və ya hansı mövzuda yazmaq sizə əzab verir?

– Bu yaxılarda Mirmehdi Ağaoğlu məndən müsahibə aldı. O da sual verdi ki, niyə Laçın mövzusundan kənara çıxa bilmirsınız? Mən təkcə doğulduğum Laçından yazmırıam, ümmilikdə Qarabağdan, Zəngəzurdan – itirilmiş torpaqlardan yazıram. Əlbəttə, çox istərdim ki, indi yazdığını ağırlı mövzulardan yazmayım. Kaş torpaqlarımız işgal olunmayaydı, bu qədər qan tökülməyəydi. Mən də o mövzulara girişməyəydim. O gün elə bil qeybdən gəldi, bir “Gizlənqəç”

şeiri yazdım. Şeirin məzmunu da beləydi ki, Laçın da bizim tay-tuşumuzdur. O da başqa uşaqlıq dostlarım kimi bizimlə gizlənqəç oyanıyrı. Yummaq növbəsi Laçına çatanda, o gözlərini yumur, biz də qaćib gizlənirik. Laçın gözlərini açır, qaćib gizlənmiş bizləri axtarır...

- Bayaq bir müsahibənizi xatırlatdınız, o müsahibədə demisiniz ki, Laçının küçələrində səra ilə cökə ağacları var idi, biz dərsə gedəndə əllərimzi o ağaclarla vura-vura gedirdik. İndi əllərim daha çox o ağaclar üçün, Laçın üçün darixir. Sizcə, müharibə şəraitində yaşayan, torpaqları işgal edilmiş bir şairin əlləri darixanda qələm götürməlidir, ya silah?

– Maraqlı sualdır... Aprel döyüsləri başlayanda oğlum Nicat düz üç dəfə mənə təkid elədi ki, ata, mən də gedirəm cəbhəyə. Dedim, oğlum, sən ucuz şöhrət qazanmaq istəyirsən. Etiraz elədi. Dedim, bunun üçün Ali Baş Komandan əmr verməlidir. Gedəcəksən hərbi komissarlıq, onlar da mən deyəni deyib, səni geri qaytaracaqlar. Amma nə danım, özümün də ürəyim təpirdi ki, həmin günlərdə döyüslərə qoşulum. Heç olmasa gedib səngərdə növbə çəkən əsgərləri söhbətə tutum, onları yatmağa qoymayım. Düşmən fürsətdən istifadə edib, mövqelərimizə hücum çəkməsin. Heç nəyə yaramasaq da, ən az bu işi görə bilərik. Təki Qarabağ töhməti üstümüzdən götürülsün. Nə qədər ki Qarabağ işğaldadı, boyunorda, ciyinlərimdə böyük bir töhmət daşıyırımsam kimi hiss edirəm özümü.

- Bir zamanlar sizin “Qapı” adlı rubrikanız var idi. Bu “Qapı”dan bir çox önəmli qələm adamları keçib. İş elə gətirib ki, qapıçının qapısına gəlmişik. Qapıcı öz “Qapı”sını necə xatırlayır?

– Mən o qapını hər zaman mənəvi qapı hesab etmişəm. Azərbaycanın bir çox mədəniyyət xadimləri bu rubrikanın qonağı olub. Qonaqlarım arasında şairlər, yazıçılar, jurnalistlər, rəssamlar, qiraət ustaları üstünlük təşkil edirdi. Rubrikanın formatı belə idi ki, qonaqları dəvət edir, müsahibələr alırdım. Əgər qonağın təmsil etdiyi sahədə, hər hansı bir məsələ haqda nə vaxtsa dediyi tutarlı bir fikri vardısa, onu da sitat şəklində yeri gəldikcə-müsahibə əsnasında təqdim edirdim. Burada təkcə müsahibələr və fikirlər getmirdi. Həmçinin zaman-zaman qələm dostlarım haqda maraqlı lətifələrə də yer verirdik.

Belə bir maraqlı və rəngarəng rubrika idi bizim "Qapı" rubrikası. Unutmadığınıza və xatırlatdığınıza görə sizə minnətdarlığını bildirirəm. Qeyd edim ki, sonralar "Qapı" rubrikasında gedən yazıları toplayıb kitab halında çap elədik. Tirajı az idi. Deyəsən, dostların çoxuna çatmadı.

- Bayaq metroda baş verən bir əhvalatı xatırlatdınız. Və söhbətdən öncə onu da vurğuladınız ki, on doqquz ildir metroya minmirsiniz. Yerin altından qorxursunuz, ya üstündən?

- Aqillər deyir, o şey ki labüddür, ondan qorxmaq lazım deyil. Əslində yaranmışın yeri elə yerin altıdı. Şəms Təbrizi də deyirdi: "Yerin altından qorxmayın. Bəlkə, onun altı üstündən daha gözəldi". Metroya minməməyim də səbəbsiz deyil. Qara ciyərimdən xəstəlik keçirəndən sonra məndə nevroz yarandı. Qapalı yerdə havam çatdır. Elə ona görə də metroya minə bilmirəm. Bir növ maşınla gəzməyə adətkerdə olmuşam. Olur ki, arada maşınsız qalıram. Onurğamdan da əməliyyat olunmuşam. Çox ayaq üstə qala bilmirəm. Elə ona görə də avtobusa-filana da minmirəm. Üzüm də gəlmir ki, gözümüz zilləyib hansısa cavandan mənə yer verməsini gözləyim. Onsuz da çoxu yer vermir. O bizim nəsildi, sözün hər mənasında, ömür boyu ayaqda, dik qalmışq.

- Adam var ki, deyir, məni şeir harda tutur-tutsun, fərqi yoxdur, mənim öz hücrəm, öz küncüm, öz yası masam var, ora çəkil-məsəm, yaza bilmirəm. Adam da var, hətta öz yerindən başqa yerdə yata bilmir. Fərqi yoxdur, o yer həmin adamın yerindən min dəfə rahat olsa belə. Bəs sizin necə, özünüzə məxsus elə bir küçünüz, hücrəniz varmı ki, ora çəkilib rahat-rahat yaza bilirsınız?

- Bu sual əslində şair, yazıçı üçün intim sualdır. Qabaqlar şeiri mətbəxdə yazırdım. Özü də kağız-qələmi qəzetin arasında gizlədirdim ki, kimsə şeir yazdığını bilməsin. Yazı prosesi bu mənada mənim üçün intim prosesdi.

Bir dəfə Rəşid Behbudov adına Mahni Teatrında bir şair dostumla tədbirdə idik. Bir də gördüm ki, şair dostum qovluğunu dizinin üstünə qoydu, qələm-kağız çıxardı, başladı yazmağa. Əvvəl elə bildim, təəssüratlarını yazar. Soruştum ki, şair, nə yazırsan? Dedi, şeir yazıram. Təsəvvür edin, konsert gedir, vurhavurdu, bu da oturub şeir yazar. Məəttəl qaldım. Bu, bir az da şairin qanlı döyüşlərin içində döyüşmək əvəzinə, oturub

vətənpərvərlik şeirləri yazmağına bənzəyir. Açıqlı, mən belə adamlara qıbtə etmirəm.

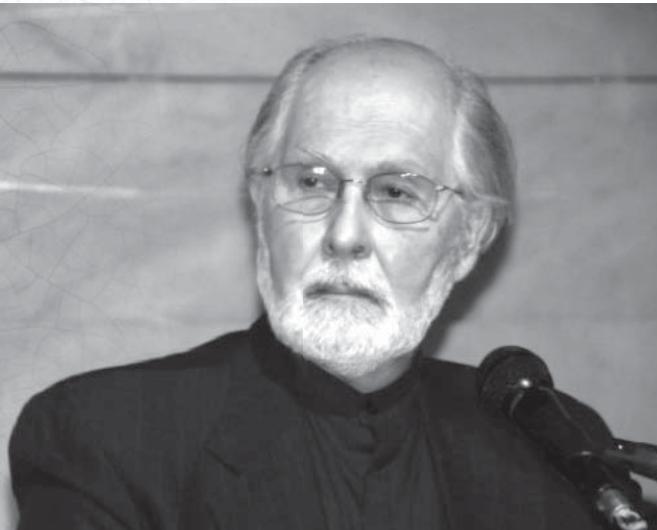
- İlk yazı masanız nə olub?

- İlk şeirlərimi Laçında keçi otara-otara yazmışam: "Hardasınız, keçilərim, Sizi gəzir iki gözüm..." Elə ilk dinləyicilərim də keçilər olub. Mənim ilk şeirlərim qələmə alınmayıb. Ona görə də deyə bilərəm ki, ilk yazı masam elə öz dilim olub.

- Bəs indiyəcən neçə yazı masanız olub?

- Bəlkə, inanmayacaqsınız, amma mənim ayrıca yaza masam olmayıb. Elə indinin özündə də yoxdu. Gördüyünüz bu masa həm mənim süfrəmdı, həm də yazı masam. Qarabağlılar demiş-kən, iyimi bura salmışam. Bu masada yazdıqlarımı o biri masada yaza bilmirəm. Bir də gəlib görürəm ki, yazı masamı ləğv eləyib, süfrə açıblar. Kitabım bir tərəfdədi, qələmim bir tərəfdə, kağız-kuğuz da bir tərəfdə. Darılmıram, qaranquş özünə yuva quran kimi, mən də dimdiyimdə yenidən öz yazı masamı-hücrəmi qurmaq üçün çör-çöp, kağız-qələm daşımağa başlayıram...

**Fərqaqə,
Taleh**

Əbədi hikmət axtarıcısı

Prof. **Seyyid Hüseyin NASR** (1933, Tehran) – müasir dövrün nəhəng zəka sahiblərindən biri, İslam aləminin bənzərsiz intellektualı, İslam fəlsəfəsi, irfan və elm tarixinin böyük bilicisi. Çağdaş İslam dünyasının “haqq bağıran səsi”... Qərbin modernist düşüncə tərzini ən çox və ən kəskin təqnidə məruz qoyanlar arasındadır. Sivilizasiyaların barış içinde var olmasının tərəfdarıdır. Gözəlliyi daim Həqiqətin ayrılmaz parçası bilibdir... Açığı, hansı cəmiyyətin ki öz Hüseyin Nasrı var, doğrudan da, bəxtiyardır...

Adı ənənəçilik cərəyanının R.Genon, F.Suon... kimi nümayəndələriylə bir sıradə ehtiramla çəkilir. Həm Şərqdə, həm Qərbdə eyni dərəcədə tanınan mütəfəkkirdir. Elm və islam, ənənə və modernlik mövzularında silsilə əsərləriylə islam düşüncəsinin yenidən qavranılmasına misilsiz töhfələr verib. “İslam sənəti və mənəviyyatı”, “İslam: ideallar və gerçəklər”, “İslamın qəlbi”, “İslam və elm”, “Qərb fəlsəfələri və islam”, “Təbiət nizami və din”, “Modern dünyada ənənəvi islam”, “İslam kosmoloji təlimlərinə giriş”, “Molla Sədra və ilahi hikmət”, “Yol şeirləri” “Təsəvvüfi məqalələr”, “Əbədi hikmət ardınca” və b. adda 40-dan çox kitabın, yüzlərlə məqalənin müəllifidir.

İnsanın Allaha yaxınlaşdıqca azad ola biləcəyini dilə gətirən Nasr deyir ki, “Bilginin ən üstün dərəcəsi Allahi dərk etməkdir. Allahi idrakin isə imandan başqa yolu yoxdur...”; “Azad

bir adam üçün təbiətin gözəlliklərini və Allahın sonsuz zəkasını, ucalığını düşünməkdən daha dəyərli heç nə ola bilməz”; “İnsan təbiətdəki ahəng və gözəlliyi Yaradıcının hikməti qarşısında boyun əyərək kəşf edə bilər... Odur ki, ağlin əsla qəlbin yolgöstərici işığından qopmağını istəmədi...

Nasrin fikrincə, ənənənin əsrlər boyu qəlbində yaşatdığı “hikmət” modern insan üçün tam mənada bir “itik”dir; Qərb elmi qədim elm ənənəsindən bir sapmadır. İslam elminin Qərb elmi qarşısındaki durumu itik deyil, əksinə, qazancdır.

Nasra görə, insan oğlu Allahın ona verdiyi əmanətə xəyanət edib, sahib olduğu elmi biliyi Rəbbinin rizasına uyğun istifadə yerinə, təbiəti istismara sərf eləmişdir; “İbtidai dirlərin təbiət anlayışı elmin təbiət anlayışından daha doğrudur”.

Nasrin nəzərində, müasir sivilizasiya Renessansdan bu yana Qərbdə gəlişdiyi şəkliylə uğursuzluğa düşcar olmuş bir sınaqdır... Renessansla birlikdə, Avropa insanı iman çağının cənnətini də itirmişdir... Bu modernist dünyagörüşü də bəşəriyyətin on min illər ərzində topladığı təcrübəyə və insan-təbiət münasibətlərinin başlıca prinsiplərinə ziddir.

Maarifçilikdən sonra meydana gəlmiş elm, kainat və insan anlayışının ənənəvi təlimlərlə dabən-dabana zidd olduğunu iddia edən Nasra görə, modern insanın əksinə, ənənə insanı harada olduğunu və haraya getdiyini bildir.

Modern dünyadaki bütün sosial və ekoloji böhranlar da Qərb elmlərinin sərf dünyəvi (sekulyar) xarakteri üzündəndir; Modern dünyanın güclü cazibəsinə müqavimət göstərə bilmək olduqca çətindir, çünki bu yaşam tərzi nəfsin ehtiras və üsyankar ünsürlərinə xıtab etməkdədir; Dünyadakı bütün ekoloji böhranların altında mənəvi böhranlar yatır.

İslamiyyətin insanı xoşbəxtliyə aparan əsl qaynaq olduğunu ifadə edərkən Nasr onu da vurgulayır ki, “İslamiyyət modernizmə qoşulmayış və bir ateistlər orduzu ortaya koymamışdır”...

Nasr dünyani modernizm adı altında sel kimi öünüə qatmış sekulyar dəyərlərə qarşı ənənənin zəngin düşüncə xəzinələrinə aparan bütün yollarını göstərir....

CƏLAL

NASR deyir ki...

İnsanancaq Allahınlığında özünü bilə bilər.

***

...Bilginin ən üstün dərəcəsi Allahı idrakdır. Allahı dərk etməyin isə imandan başqa yolu yoxdur, mümkün də deyil. O üzdən imanın qüvvətləndirilməsi önemlidir. Bu isə Allah qorxusu insanın içində sindirilmədikcə qeyri-mümkündür.

***

Quran kimi müqəddəs kitablar insan ruhunun tarixiyə doludur.

***

Düşünən kəs üçün gözəllik Əbədi Olana açılan bir qapıdır...

***

Bütün mövcudat Allahın Rəhman adından nəşət etmiş, bütün surələr də yenə bu adla başlamışdır. Bu adlar Allahın rəhmətiylə əlaqəlidir.

***

İnsan təbiətdəki ahəngi və gözəlliyi öz zəifliyinin fərqinə vararaq Yaradıcının Hikməti qarşısında boyun əyməklə kəşf edə bilər.

***

Allah ilə barışq olmadığı müddətcə insan özüylə barışq ola bilməz və özüylə barışq olmadığı müddətcə də təbiətlə barışq ola bilməz.

***

İnsanın təbiətə hökm etmək haqqına sahib olması ilahi surətdə yaradılmış olmasından qaynaqlanmaqdadır.

***

Azad bir adam üçün təbiətin gözəlliklərini və Allahın sonsuz elmini, ucalığını düşünməkdən daha dəyərli heç nə ola bilməz...

***

Müsəlman böyük şəhər və qəsəbələr abadlaşdırılmış olsa belə, özünü qanun və ahənginə saygı duyduğu təbiətin qoruyucusu bilmişdir.

***

Kainat insanla danışır. Dinin özüylə eyni qaynaqdan gələn bir ayətdir kainat.

***

İslamın nə bahasına olursa-olsun qaçıldığı da məhz bu prometeyçi, titanik və ya mövcudat silsiləsini qırıb Tanrıdan və dünyadan asılı olduğunu bəyan edən üsyankar insan düşüncəsidir.

***

Həm təbiət, həm Quran Allahın təcəllisinə və O-na ibadətə işaret edir.

***

Müsəlmanlar sərhədləri Quran sədasiyla cizilmiş bir yerdə yaşırlar...

***

Allah Öz Gözəlliyyini seyr etmək üçün Kainatı yaratmışdır.

***

Təbiətlə barışq olmanın mənəvi nizamlı barışq olmağa bağlı olduğunu kimsə anlamaq istəmir...

***

Mömin insan Allahı Batin olaraq görür. Ruh dünyasına büsbütün laqeyd olan dünyəvi insanın isə gördüyü ancaq Zahirdir.

***

Əgər görmənin anlamını cismani gözün gördüğünün fövqünə çıxarsaq, görmək – inanmaqdır.

***

Qəlblərimiz Allahı zikr etməklə aydınlanır. Onu zikr etdiyimiz zaman O da bizi zikr edər. İslam Allahı zikretmə elmidir. İslam Allahı bilmək elmidir. Ən böyük günah Allahı bilməmək, O-nan qəflət, yəni O-nu unutmaqdır.

***

İnsanlar bir milyon il öncə də ölülerini gömür və Gözə görünməz Dünyaya inanırdılar.

***

Bu günün insanları üçün İbrahim, peyğəmberlər və ya Həzrət İsanın özü bir yana, böyük bir övliya ilə qarşılaşmanın həqiqətdə nə demək olduğunu düşünmək belə çətindir.

***

Quranda vurgulanan digər bir cəhət də Ağlın göstəricisi olaraq insan məntiqidir. Məntiq sağlam və taraz olduğu zaman insanı təbii şəkildə Allahı inkardan çox Tövhidə yönləndirir; yalnız arzular onun tarazlığını pozub görüş dairəsini məhdudlaşdıranda yanında bilər. Yəni məntiq kənar güclər tərəfindən əngəllənmədikcə insanı modern anlamıyla, insan məntiqini aşan hər şeyi rədd etməyə bərabər rasionalizmə yuvarlatmaz, əksinə, tövhidə aparan bir vasitə olar.

***

Quranla elm Quranın bu və ya digər ayətini, çox keçmədən dəbdən düşəcək hansı isə bir elmi kəşflə çox da bəsít bir biçimdə qarşılaşdırılaraq uzlaşdırıla bilməz!..

***

Başqa bir mədəniyyət kimi yeyib, başqa bir mədəniyyət kimi geyinib və başqa bir mədəniyyət kimi binalar ucaldaraq özünüz ola bilməzsınız.

***

Modern insan heyrət duyusunu itirmişdir; bu, müqəddəslik duyusunu itirmiş olmağının nəticəsidir. Bu itki elə bir həddədir ki, müasir insan ağlın sirrinin necə möcüzəvi olduğundan xəbərsizdir.

***

Bu dünyada ifrat rəqabət sürəkli mücadiləyə və mənəviyyat əskikliyi isə dərin sosial-mənəvi yaralara yol açmışdır.

***

Qərbin modernizmin hücumları qarşısında itirəcəyi ənənəvi keyfiyyətlərə sahib şeylər olduqca azdır; halbuki Şərqdə hər gün istər kitablar, istərsə də radio və ya buldozerlər yoluyla olsun, təhdid altında qalan çox mənəvi dəyərlər vardır.

***

Bu gün Qərb insanı üçün Şərq metafizikanın yardımı olmadan öz ənənəsini bütünlükə ortaya çıxara bilmək hardasa qeyri-mümkündür.

***

Mənəvi təlimlər Qərbə nəzərən Şərqdə daha çox mühafizə edilmişdir...

***

Qərb bu gün çox ciddi intellektual böhran keçirir. İnsanların bunun fərqiñə varmamağının səbəbi - texnologiya və Qərbin hərbi qüdrətidir. Eynən Roma imperatorluğunun son dövrlərindəki kimidir... Qərb fəlsəfəsi də çəşqinqılıq içində. Haydegger belə "Qərb fəlsəfəsi bitmişdir" deyirdi. Bir fəlsəfi böhran və onun da yol açdığı dini böhran var. Bunlardan başqa bir də ekoloji böhran var ki, Qərb həyat tərzini, dünyagörüşünü dəyişdirmədiyi müddətcə həmin böhran davam edəcəkdir... Bəli, Qərb böyük bir böhran yaşayır və bu halında Qərbi kor-koranə təqlid etməyə çalışmaq intihar deməkdir.

***

Görüləcək ilk iş müqəddəs bir təbiət elmi meydana gətirməkdir... Belə bir elm bu gün tamamən sekulyarlaşdırılmış və qətl edilmiş təbiətə müqəddəslik duyusu dolu baxış bucağından nəzər yetirəcək...

***

...İnsanın və digər varlıqların mənşəyi məsələsində mənəviyyat baxımından XIX əsrin təkamül nəzəriyyəsindən daha zidd heç nə yoxdur. Təkamül nəzəriyyəsi elm deyil, ancaq elm deyə ortaya atılmışdır; modern elmi dünyagörüşü də ki büsbütün bu nəzəriyyəyə söykənir.

***

Təkamül təbiətin çöhrəsindən İlahi Hikmətin son işaretlərini də silmişdir.

***

Elmlə mənəviyyatın bir-birindən ayrı olduğu iddiasının təməlində həmçinin həqiqi mənəviyyati sapdırmaq gerçəyi yatmaqdadır. Bunun ən aşkar özünü bürüzə verdiyi yer müasir biologiyadakı təkamül anlayışıdır.

***

Bu günün ən modern antropoloqlarından da rahatca göründüyü kimi, müxtəlif bəşər mədəniyyətlərində insan haqda bir belə az bilginin var olmasına tarixdə rast gəlinməyib. Afrikanın sehrbazlarının belə (islam müdriklərini hələ bir yana qoyun) insan təbiəti haqda bilgiləri müasir bixevoiristlərinkindən daha dərindir.

* * *

On yeddinci əsr də icad edilən sekulyar paradiqma da həqiqətin mahiyyəti haqda görüşlər baxımından əslində yalançı bir din idi.

* * *

Qəlb gözü ki bircə dəfə örtüldü, daha insan haqda əsl bilgiyə yetmək mümkün deyil.

* * *

Neçə-neçə olduqca sadə ənənəvi xalq hekayəti vardır ki, insan haqda cild-cild statistikalarlardan daha çox bilgi verir.

* * *

Müasir sivilizasiya Renessansdan bu yana Qərbdə gəlmişdiyi şəkiliylə uğursuzluğa düşər olmuş bir təcrübədir.

* * *

Yer üzü Qərb sivilizasiyasının işlədiyi xətlərin yenidən işlənməsinə indən belə daha qatlanacaq halda deyil.

* * *

Tanrı ışığını öz içlərində görənlər onun təbiət aləmində də əks etdiyini görürler.

* * *

Yalnız mənə göyündə bir ulduz olmağa çalışmaqla insan dünya ilə ahəng içində yaşaya bilər.

* * *

Hikmətin ortaqlı dili itib getdiyindən modernləşmiş insanların, xüsusən müasir dünya ilə Şərq ənənələrinin mənalı bir ünsiyyət üçün heç hansı müştərək zəminini qalmamışdır.

* * *

Həyatı müqəddəsləşdirmək və müqəddəsata yetmək üçün müqəddəs bir sənət əsəri kimi özümüz də müqəddəs olmalıdır.

* * *

İslam mədəniyyəti baxımından dünyani çirkin, gözəlliyi isə bir lüks olaraq görmək - intihardır.

* * *

Renessans deyiləndə ilk aqla gələn - islamla dabən-dabana zidd prometeyçi və titanik ruhun Qərbdə bir daha dirilməsidir, başqa heç nə.

* * *

Bu modern fəlsəfə, həqiqətən, ənənəvi hikmət qarşısında tam aldaniş içində olub Götürdü. iddiasıyla qopan bir quru gurultudan başqa nədir ki?..

* * *

Yayğın şəkiliylə təkamülçü düşüncələri islam düşüncəsinə yamayaraq islamə xidmət etdiklərini sananlar həqiqətdə çox təhlükəli bir çuxura yuvarlanmaqdadır və islamı müasir insana Allahı unutdurmaq məqsədilə XVIII və XIX əsrlərdə uydurulmuş ən təhlükəli ehkamlardan birinə təslim etməkdəirlər.

* * *

Psixoanalizin təsiri müsəlmanlar arasında bir elə yayılmışlığı kimi, in迪yəcən ona ehtiyac da hiss edilməmişdir.

* * *

İslam üçün böyük təhlükə təşkil edən bir "izm" də islam dünyasına marksızmdən daha uzun bir sızma tarixinə sahib... darvinizm, başqa sözlə, təkamülçüldür.. Modernləşmiş müsəlmanların bəlli bir qismi,... çox təəssüf, Quran ayətləriylə təkamül görüşü arasındaki açıq-aydın ziddiyəti qavrama bilər.

* * *

Müsəlmanlar Götürdü qarşı gəlmədikləri və ...antimənəviyyatçı humanizmdə pay sahibi olmayıqları üçün nə qədər şükür etsələr, yenə azdır.

* * *

Əgər ənənəçi bir müsəlman Mikelancelonun müəzzzəm heykəlini sixıcı və rokoko kilsəsini də boğucu qəbul edirsə, bunun səbəbi İslam mənəviyyatınca ruhunda yaradılan Allaha təslimiyət duyğusu və İlahi Varlığa qarşı özünü yüksəltməkdən duyduğu qorxudur.

* * *

Artıq islamə təhdid olaraq Marks, Haydeger, Rassel və Sartrdan da çox, böyük şəhərlərdəki gənclərə xitab edən Maykl Cekson və Madonnadan bəhs etmək məcburiyyətindəyik.

* * *

Qərbli bir neçə şərqsünas hər nə qədər Quranın "ilahi" olub-olmadığını dair bəzi şübhələr oyandırmağa çalışsa da, müqəddəs kitab müsəlmanlar üçün hər zaman hərfbəhərf Tanrı kəlami olaraq qalmışdır.

* * *

İslam Qərb həyat tərzi baxımından deyil, Qərbin İslam dünyasındaki mənfiətləri baxımından bir təhdiddir.

* * *

Nə fəcidir ki, müsəlmanların tarix boyunca yəhudiləri qorumalarına və İspaniyanın fəthindən sonra onlara qucaq açmalarına baxmayaraq, yəhudilər Hitlerin barbarlığını müsəlmanlara özü də çox böyük qurbanlar bahasına ödətmışlər.

* * *

Fransa orta əsrlərdə böyük din adamları və ilahiyyatçılar yetişdirmiş, xristian sənətinin qiymətli nümunələrini vermişdir; ancaq bu gün fransızların sadəcə onda biri davamlı olaraq kilsəyə gedir. Sorbona Müqəddəs Fomanın yerini Derrida və ya Fuko, Paris Notr-Damin da yerini Pompidu Mərkəzi tutubdur.

* * *

Fikrən səyahət etdiyim bir yerdə kökü əgər İlahi Həqiqətdə olan fəlsəfəyə tuş gəldimsə, orada özümü evdəki kimi hiss etdim... İlahi hər harada varsa, ora mənim mənəvi yurdumdur.

* * *

İradəni Allaha təslim edə bilmək həyatın kədər və müsibətlərini belə şirin bir qalibiyətə çevirir.

* * *

İslam sözü ərəbcə həm təslimiyyət, həm də (ondan qaynaqlanan) barış anlamındadır. Bütün yaradılmışlar bir mənada müsəlmandırlar, yəni təbiətləri etibarilə O'na təslim olmuşlar və azad iradələri olmadığından üsyan edə bilməzlər. Quran vəhiyi müstəvisində islam sözü yalnız peyğəmbərin gətirdiyi din anlamında, yaxud yaradılmışların Allaha təslimiyyəti anlamında işlənməyib, eyni zamanda, ümumən hər hansı dini kontekst içində Allaha təslimiyyət anlamına gəlir. Bu üzdən sami təktanrıçılığının atası Həzrət İbrahim Quranda müsəlman olaraq anılmışdır.

* * *

Qərbdən gəlmə bir yığın "izm" ... islam dünyasının torpağı üzərinə çökmüşkən elmlı müsəlmanlar arasında islami metafizika, fəlsəfə və süfiliyin hüdudsuz zəngin mirasından yaranmaqla bu gün özünü həmən bu yığın altda əzilməkdən qoruya biləcək neçə adam vardır?

* * *

Bu günün islam dünyasındaki ən cansızıcı meyillərdən biri Qərbdə dəbdə olan hər hansı ideologiyanın mənimsənilib, ona "İslami" etiketinin yapışdırılmağından ibarətdir.

* * *

Hər zaman söylədiyim kimi, işdir şayət islam dünyası bütün gücünü fəlsəfi, irfani və dini araşdırımlar yerinə maddi gücə qovuşmaq üçün xərclösəydi, dünyani fəthin yollarını kəşf etmiş olardı...

* * *

Doğrusu, hər neçə on ildə bir modern dünyadakı aqnostik və ateist əxlaqcıların qayəsi dəyişməkdədir; bu insanlar Allahı unutduqları bir dünyada yaşaya bilmək üçün "əxlaqi bir səbəb" axtarışındadırlar.

* * *

Müsəlmanların xristianları öldürdüyündən yüzlərlə qat daha artıq müsəlmani öldürmüş olan bir mədəniyyətin islami zorbaliq dini deyə günahlandırması misli-bərabəri görünməmiş bir ikiüzlülükdür.

* * *

Əslində XX əsrden sonra dinin zorbalığın başlıca qaynağı olduğu şəklində bir iddiani kimsə irəli sürməməlidir. Rusiyadan Almaniyaya qədər on milyonlarla insan kommunizm, nasizm və faşizm tərəfindən öldürüldükdən sonra bunu necə söyləmək olar? Stalinin qətlamları, Amerikanın Naqasaki və Hirosimə ilə Drezdeni bombalaması, almanın Polşadakı insanları öldürmələri... Bütün bunların yanında din savaşları heç nədir.

* * *

Bu gün dünyanın yaşadığı iqtisadi böhranın üzərini bir azca qazisaq, mədəniyyətin mərkəzindəki insan tipinən gedib çıxarıq. Kamil olmağa çalışan insan tipinin yerinə həris, mütəkəbbir insan tipi qoyulmuş, hər şeyin qaynağı olaraq insan qəbul edilmişdir. Yaşadığımız ekoloji böhrandan əxlaqi dəyərlərin aşınmasına və iqtisadi böhranlaracan bütün sixıntıların qaynağı burdadır.

* * *

Gözəlliyyin çirkinliyə, ahəngin nizamsızlığa necə hakim olduğunu görmək üçün mizanı insan əliylə pozulmamış təbii aləmi seyr etmək yetər.

VƏTƏN

Hamı and içər adına,
Adın mənim andım, Vətən.
Səndən əzəl, səndən əfzəl
Nə vardısa dandım, Vətən.

Vətəndə qəriblik çətin,
Necə olum axı mətin?!
Yüz milyonluq bir millətin
Həsrətini andım, Vətən.

Kim əl üzər gözəl gündən,
Qopur əldən yüz əl gündə.
Mən ki sənə əzəl gündən
Həm ruh, həm də candım, Vətən.

Ilham verdin hər sözümə,
Nur kimi doldun gözümə.
Təkcə, təkcə mən özümə
Səni həmdəm sandım, Vətən.

SƏNİNLƏ GÖRÜŞƏN GÜN

Bir qərib sərçə olub,
Pəncərənə qonaydım.
Gözlərinə baxınca
Yerimdəcə donaydım.
Əlindən tutmaq üçün
Alışaydım, yanaydım
Səninlə görüşən gün.

Deyəydim ki, gəlmışəm,
Ay başımın bəłası.
Qoy silinsin üzündən

Təkəbbürü, ədasi.
Yayılsın yer üzünə
Bu vüsalın sədasi
Səninlə görüşən gün.

Yüyürüb sahil boyu,
Dənizə daş ataydıq.
Nisgilli qəlbimizə
Sevinc, nəşə qataydıq.
Xoşbəxtlikdən məst olub,
Səmalara çataydıq
Səninlə görüşən gün.

Yoldan keçən hər kəsə
Sevgidən danışaydıq.
Həyəcandan əllərim
Əlinə yapışaydı.
Nəfəsim üz-gözünə
Dəyəydi, qarışaydı
Səninlə görüşən gün.

Bu sevgi nağlımız
Heç bitməsin, görəydim.
Göydəki ulduzlartək
Yox olaydım, sönəydim.
Ayrılıq saatında
Yanındaca ölüydim
Səninlə görüşən gün.
Səninlə görüşən gün...

Fərqañə YUSİFQIZI

BİR AZ SEVGİ KİMİŞƏN

Bir az dostum kimisən,
Bir az yaxnim kimi...
Bir az doğmam kimisən,
Bir az uzaq tanışım.
Nəfəs kimi yaxınsan,
Xeyallar kimi uzaq.
Sənin sevgini istər
Bədəndə hər qarışım...
Səsin içimdə saxlanıb
Tilsim kimi, sərr kimi.
Gəlsin qulaqlarına
Qoy od tutum, alışım...
Bir az sevgi kimisən,
Sənlə nədən danışım?

Yox, yox,
giley eyləmirəm,
Bir gün gələn bir gün gedər.
Əgər sözlər tükənmişsə,
O sevdaya yol görünər.

Bu səs, nəfəs, bu baxışlar
Sənə yaddır nə zamandı.
Mən gedirəm, eşq donuna
Yamaq olmayım, amandı.

İndi dinlə son sözümü,
Söz vermişəm, ağlamayım.
Ucuz tutduğun sevgiyə
Qoy qaralar bağlamayım.

Bircə şeyi heç unutma:
İnanma üzə gülənə.
Bizə yuva olan bu ev
Ocaq olmaz hər gələnə.

İndi yolcu yolda gərək,
Ver əlinin istisini.
Söndür, sən Allah, ocağı,
Qoy görməyim tüstüsünü.

ƏLVİDA YAZ

Ümidin ən son yuxusundayam,
Oyansam, bitəcək...
Ruhumun sənə dustaq bağı çözüləcək.
Uçacaq ən böyük eşqə -Tanrıya tərəf.
Əllərini son dəfə uzat,
sixim yaralı qəlbimin közünə.
Eşqinə çökən dizim
sizildayır indi,
qat məni torpağın gözünə.
Mənə əlvida yaz!
Yaz, ey sevdəmin nankor üzü...

BAX DÜNYADA GÖZƏLLİYƏ

Bax dünyada gözəlliyyə,
Olsun qara gözün haqqı.
Sonra tərif et bizlərə,
O da olsun sözün haqqı.

Xoşbəxtliyi göydən istə,
Bu dünyaya barış,
Küs də,
Yansın günəş sinən üstə,
Olsun qara közün haqqı.

Can ağrısı canı yaxar,
Göz yaşımız qəlbə axar,
Tanrı bizə göydən baxar,
Verər səbir, dözüm haqqı.

GEDİRƏM

Bir söz söyləyib
gedəcəm.
Məni duyanım, əzizim.
Dərd ortağım, sonsuz sevdəm,
Dinlə məni,
ruh əkizim.

Hanı odlu baxışların,
Hansı külə atəş olub?
Mənə dərdiyin çicəklər
Güldəndədi, çoxdan solub.

Oğuz AYVAZ

Anama bənzəyən qadın

Anama bənzəyən qadın “İçərişəhər” stansiyasında düşür. Düşünmədən arxasınca gedirəm. Sanki maqnit çəkib aparır məni. Qadının addım atlığı hər yer ayaqlarına vətəndir.

Qadın tələsdiyindənmi, yoxsa ürkdüyündənmi, tez-tələsik yeriməyə başlayır. Ayaqları bir-birinə dolasır. O, anam kimi yeriyir. Ürkəkdir, bir səsə duyuq düşür, özünü itirir. Tanımadığı adamların yanında özünü sürüyə düşmüş quzu kimi hiss edir. Yəqin, anam olsaydı, indi onun arxasınca düşən kişidən də qorxardı, yolda qabağına çıxan tək-tük adamlardan da, hündür mərtəbəli binaların altında qalan şəhərdən də – hər şeydən qorxardı...

Qadın məndən qaçırm, eynən yuxularımdan qaçaq düşdüyü kimi... Mən həmən arxasındayam, addımlarımı yeyinlədirəm. Qorxuram ki, qadını itirərəm. Gözüm onda olduğu üçün harda olduğumuzu, hansı küçədə addımladığımızı bilmirəm. Neçə adama dəymışəm indiyə qədər, neçə uşağın sevinc çıçırtılarını eşitmişəm. Qulağimdə həyatın səsi, qarşısında anama bənzəyən qadın... Gedirəm... Bilmirəm,

bu yol məni hara aparır... Amma gedirəm. Getdikcə uşaqlaşdığını, bir küçənin tinini keçəndə boyumun balacalaşdığını hiss edirəm. Adamlar çox yekə gəlir mənə, hələ binalar da... Tünlükdə qəfil yoxa çıxan, ata-anasını adamların arasında tapa bilməyən uşaq kimi qorxu içində ətrafa göz gəzdirirəm. İndi anam bilsə, dərimə sapan təpər. Bura haradır? Mən evə necə qayıdadəm?

Qadın köhnə doqquzmərtəbəli binaya girir. Ayaqlarım yerə sanclır. Gözlərim pəncərələrdə gəzməyə başlayır. Ürəyim çırpinır, hiss edirəm ki, nəfəs almağa çətinlik çəkirəm.

Bir saat keçir. Pəncərələrə sükutun əli dəyib. Hövsələsizliyimdən siqareti siqaretə cala-yır, acgözlükə tüstünü içimə çəkirəm. Qadının pəncərədə görünməsi üçün içimdə dua oxuyuram. Və birdən ağlıma gəlir ki, mən heç doğrudurüst dua da bilmirəm. Anam qıraqdan barmağını sallayır: “Allah babaya dua elə... Denən ki, ey Allah baba...”

Hava da qaralır bu dəm. Allah baba göy üzünü qaraya boyayır. Pəncərələrdə işıqlar

yanmağa başlayır, küçədən keçən adamların sayı artır... Ümidimi üzüb getmək istəyirəm. Son dəfə pəncərələrə göz atanda anama bənzəyən qadının çöhrəsini görürəm.

Yedinci mərtəbədə qalır. Pəncərələri köhnə, nimdaşdır. Qadının əlində fincan görünür. Çay içir, ya da kofe. Küskün, incinmiş halı var. Uzaqlara tuşlanır ala gözləri. Uzun-uzun baxır, baxır... Anama bənzəyən qadın içəri keçir, pəncərəni bağlayır. Az keçmir, evin işıqları da sönür. Bir neçə saat pəncərədə görünər deyə, gözləyirəm.

Hər gün qadının qaldığı məhəlləyə gedirəm. Anama bənzəyən qadının qaldığı evin işıqları yanmır. Günlər ötüb keçir, mənsə onun pəncərədən çıxmasını böyük həvəslə, ümidi, sevinclə gözləyir, içimdən dualar oxuyuram.

Bəzən bu gözləyişlər gecə saatlarına kimi davam edir. Hər dəfə də çar-naçar arxama baxmadan qaçmağa başlayır, anamı unutmaq istəyirəm...

Yağışların şəhərimizi işgal etdiyi günlərin birində onu bir kişiylə görürəm. Anama bənzəyən qadın saçlarını kəsdirmişdi. Əllərini yağmurlu havada yellədir, kişiyyə nəsə deməyə çalışır. Anam da danışanda əl-qolunu hərəkət etdirirdi.

Kişi onun üstünə qışqırır... Tutaşırlar. Yağışın suyu onların ayaqlarının altında şapıldıyır. Qadın onu sakitləşdirməyə çalışır, kişi isə əsib-coşur. Onu vurmaq istəyən əli heykəl kimi yağışın altında donur...

Bir az keçəndən sonra kişi qadından ayrılır. Anama bənzətdiyim qadın ordaca gözləyir, başını bulayır. Yağışın altında daha da gözəl görünür. Bəlkə də, ağlayır indi. Yağış onun göz yaşlarını sığallayırlar...

İçimdə sevinc nəgmələri baş qaldırır. Yüyürüb ona çatıram. O isə mənim gəlişimi hiss etmir. Binadan içəri keçir. Mən gözləməyə başlayıram. Başımı qaldırıb yeddinci mərtəbəyə tamaşa edirəm. Saniyələr, dəqiqələr keçir. Külək güclənməyə başlayır. Bir an küləyin uğultusundan savayı bütün səslər kəsilir. Sanki dünyani pultla dondurur kimsə. Anama bənzəyən qadının eyvanda paltar sərdiyini görürəm. Qollarını çırmalayıb, başında calma yaşı paltarları zivədən asır. Hərdən gözücü aşağı baxır. Eynən anam kimi paltarları yellədir, suyunu çəkir.

Günəşli bir gün... Yenə eyni küçədəyəm. Qadının binadan çıxmığını gözləyirəm. O çıxan kimi telefonu qulağıma yaxınlaşdırıram. Guya kimləsə danışıram ki, şübhələnməsin. Bəlkə də, o artıq mənim varlığımdan xəbərdardır. Addımlarımı yeyinlədirəm. Qadın aşağı küçədən magistral yolu keçir.

Uşaq bağçasının önündə dayanır. Ordan içəri keçir. Bir uşaq qaçıraq qabağına. Qollarını açıb onu qucaqlayır.

...Gözlərimi açında onun saçının ətrini içimə çəkirəm. Mənə baxıb gülümşünür, ardınca da "Bu gün sənin ad gündündür, gedək, tort alaq" deyir...

AYNADAKI yolculuq

Orada, bir buludun altında, bir yolun kənarında yarpaqları saralmış bir ağac, oxunub kənara atılmış bir kitab, əşyaları toparlanıb, qabğarılıb tərk edilməyə hazırlanmış, daha doğrusu, tərk edilməyə məruz qalmış bir ev kimi otururdun. Evlərin heç bir zaman tərk edilməyə hazırlaşmadığını, hər zaman tərk edilməyə məruz qaldıqlarını düşünür, bir yandan da öz-özünə: "Pərdələrimi, tullərimi də çıxarıblar. Axşam günəşi bu tülün arxasından daha gözəl dolurdu içimə" – deyə piçildayırdın.

Çemodanlarını qabğarmışdır və bu evi tərk edirdin. Evi tərk edərkən, özün də tərk edilən bir evə dönürdün və məni gözləyirdin "Xoşa qal" demək üçün. Nə vaxt sənin yanına gəlsəm, boynuma sarılıb içimdəki eşqi dərindən içinə çəkərək "Cənnət qoxusudur bu" deyirdin. Bu səninlə son görüşümdür, bilsəm. Bunun sonuncu görüş olmasını mən istəmədim. Əksinə, buna məruz qaldım. Amma səni də suçlamıram. Bu, mükəddər bir şeydir.

Gecikdim, bilsəm. Kitab dükanlarında ilişib qaldım. Rəflərin önündə uzun-uzadı dayandım, az qala bütün kitablara toxundum, bir çoxunun üz qabığını aralayıb gəlişigözəl göz gəzdirdim. Gecikirdim. Vidalaşmağa gecikmək istəyirdim. Amma sən gözləməkdən yoruldun, bilsəm. Öz səhifələrini çevirib oxuyan bir kitaba dönmüşdün. Çantandan gümüşü aynanı çıxarıb uzun-uzadı baxmağa başladın. Budur, gəldim. Belə edəcəyini bilə-bilə, bunu etməyini gözləyərək gəldim. Neçənci səhifədəydin? Özün belə unutdu.

O gümüşü aynaya ciyinlərinin üstündən mən də baxdım və bunu sən də gördün. Sən öz üzünü də, mənim üzümü də, özünə baxdığını da, mənim sənə baxdığını da gördün. Mən sənin üzünü, üzünə baxdığını, aynada məni gördüyüni həm aynada, həm də aynadan qıraqda gördüm. Gördüm və bildim. Gördüm və bildim deyirəm. Çünkü aynada görünən heç bir şeyin

Bəxtiyar ASLAN

gerçəkdə dəyərinin olmadığını biliyəm. Sən bu üzdən mənim sənə ciyinlərinin üstündən həm aynanın içindən, həm də kənarından baxdığını gördün sadəcə. Bunu bilmək sənin üçün imkansız idi. Sən gözəl idin və bunun fərqindəydi. Gözəldin və yalnız özünü deyil, hər şeyi aynanın içində görürdü. Həyatı da öz gerçəkliliyinin içində deyil, aynanın içindəki gerçəklilikdə yaşayırdın. Bu üzdən çemodanlarını hazırlamışdır. Mən sənə "getmə" belə deməyəcəkdir, getməyini heç istəmədiyim halda, getməyinin bütün budaqlarımı qıracağını, bütün meyvələrimi yeri tökəcəyini bildiyim halda. Bəlkə də, dönüşü olmayacaq bir yolculuğun başlanğıcındaydım. Bəlkə də, bir daha səni aynaya baxığın yerde görüb ciyinlərinin üstündə eyni aynaya baxa bilməyəcəkdir. Sonsuzluğa uzanan bir "əlvida"nın qapısının özündə durub sənə baxırdım. Saçlarının qoxusu bu "əlvida"nın imkansızlığını hər zaman olduğundan daha dəhşətli hiss etdirirdi. Bu, qapıdan keçməyin ən qaçılmasa olduğu an, keçməməyin ən dəhşətli duyulduğu an idi. Çemodanlarını hazırlamışdır və biz vidasacaqdıq.

Əlindəki gümüş aynaya ciyinlərinin üstündən baxırdım və sənin aynadaki üzünün gerçəkliliyinin qıraqdakı üzünün gerçəkliliyindən daha kəskin olduğunu dəqiqliklə görür, dəqiqliklə bilirdim. Bunun belə olması tamamilə

sənin ayna gerçəkliliyində yaşamaşınla bağlıydı. Aynanı qapadıb çantana qoyacağın an gəldikdə, səni bir az öz aləmində yaxalamaq, bir az öz gerçəkliliyimdən qaçmaq, daha çox da o qapıdan keçməmək amacıyla özümü aynanın içində atdım. Bunu necə etdiyimi heç bir zaman söyləməyəcəm, əlbəttə. Çünkü bunun bilinməsi, eynən mənim öz gerçəkliliyimlə aynanın içində girməyim kimi, ayna gerçəkliliyinin də bayır çıxmasına və bütün dünyaya yayılmasına səbəb ola bilər. Hətta sən özün belə gerçəkliliyini aynanın eşiyinə çıxarmağı yoxlaya bilərsən. Bu, o qapıdan keçməklə eyni anlamlı bir hərəkət ola bilər.

Aynanın içində əvvəlcə bədənimin dağılaraq, əriyərək, çözülərək – ayna gerçəkliliyində bu dəyişmənin başqa kəlmələrlə ifadə edildiyini, bəlkə, sən də bilirsən – işığa döndüyünü gördüm. Geri dönüb baxıqdə sənin qalxaraq boynuma sarıldığını gördüm. Həmin anda ağlımdan həmin aynanın eşiyinə çıxmək keçdi. Amma bu sarılmağın ayrılıq öncəsi bir sarılma olduğunu bilirdim və bir az sonra bir daha boynuma sarılaraq "xoşca qal" dediyini eşitmək, yarpaqlarını tökdüyünü görmək istəmirdim. Gerçək bir ağaç kimi tək-tək tökməyəcək din yarpaqlarını, küləyin əsməsini gözləməyəcəyini bilirdim. Bilirdim və qorxurdum. Öz küləyini özün əsdirəcək və birdən bütün yarpaqlarını ölürmüş kimi, hər şeydən vaz keçmiş kimi, "xoşca qal"ını dünyaya səslənirmiş kimi tökcəcək din. Bunu görməyə dözdə bilməzdim, bu mənim içimə vədəsiz bir qış gətirə bilər, girdiyim aynanın eşiyinə çıxara bilərdi. Mən oraya elə bunu görməmək, bunu yaşamamaya üçün girmişdim. Sürətlə aynanın dərinliklərinə doğru qaçmağa başladım. Arxama, aynanın çölünə baxdım və sənin də mənim əlimdən tutaraq geriyə doğru qaçıdığını gördüm. Aynanın boşluğununda sonsuzluğa doğru qaçmaq, durub-dayanmadan qaçmaq və eşiyinin mənə hazırladığı gerçəklilikdən uzaqlaşmaq istəyirdim. Mən aynanın içiyə irəlilədikcə eşikdə qoyduğum hər şeyin, zamanın və məkanın içində geriyə, başlanğıcda doğru sürətlə qaçığını görürdüm. İçəridəki və bayırdakı bu yürüşlərin əslində təkcə bir dairəvi hərəkətə xidmət etdiyini, bir daha yürüşə başlar-başlamaz anladım. Bu dairəvi hərəkətin başlanğıc nöqtəsində sənin içində baxığın ayna var idi. İki

yöndən gerçəkləşən bu yürüşlərin sonsuzluğun içində, ya da bilavasitə sonsuzluğun özündə qarşılışacağını bilir və buna ümid edirdim.

Ayna və işiq öz hökmünü yerinə yetirməyə başlamışdı. İşiq içində işığa dönmüşdüm və mənə varlığımı andıran yenə də işiqdan başqa bir şey deyildi. İşiq öz gücünü fərqli şəkillərdə ortaya qoyaraq mənə öz fərqimdə olmaqdə kömək edirdi. İşığın gur olduğu yerlərdə mən yox idim. Özümü mənə düşən işığı əks etdirməklə qavraya bilirdim. Bu yöndə, bayırdakilarla aramızda bir oxşarlıq olduğunu hər zaman fikrimdə tutmaq istəyirəm. Aynada əks olunma qavramını birtəhər gerçəkləşdirə bilməyim, mənə onun gerçəkliliyinin mütləq olmadığına dair ilk ipucu da verdi. Bu sənin aynadakı gerçəkliliyinin də mütləq olmadığı anlamına gəlirdi. Buna rəğmən, ayna gerçəkliliyini gözəl olmayıandan başqa hansı səbəbdən tərəf etdiyini bilmək üçün uzun bir yolculuğu gözümün altına aldım. Yolun lap əvvəlində, ilk addimdaca mən aynanın içində doğru, sən isə bayırda mənim əlimdən tutaraq geriyə doğru qaçmağa başlayanda içimdə bir cəhənnəm alovlandığını, eyni anda da içimin başqa bir yerində cənnətin ilk irmağının da sərin-sərin axmağa başladığını hiss etdim. Atdığım hər addım cəhənnəmin də, cənnətin də iki qatlanaraq böyüməsinə səbəb olurdu. İçimdə bir-birini bəsləyən iki əjdaha var, deyə düşündüm. Onlardan biri digərini yox etmək istəyir, müxtəlif soyuq silahlarla onun başını kəsirdi. Amma hər dəfəsində kəsilən başın yerində iki yeni baş peyda olur, baş kəsən bununla rəqibini böyütməkdən, çıxaltmaqdan başqa bir şeyə yaramadığını anlayır; intəhası yenə də eyni şeyi təkrarlayırdı. Yaxud da hər ikisi hərəkətsiz dayanır, aynanın içində atdığım hər addım onların çıxalmasına səbəb olurdu. Bəlkə də, bütün bunlar elə görüntü çıxalmasından ibarət idi.

Mən bunları düşünərkən aynanın içindən, işığın ən gur olduğu yerdən sahibsiz bir ağız açıldı. Gözlərimin qamaşlığı yerdən açılan bu ağızı görə bilmirdim, ancaq yolculuq təcrübəm bunu sezməyə imkan verirdi. Bayırda da yolculuğun öyütlərini duymuşdum. Bəlkə, dərvişlərin uzaq səyahətlərdə əvvəl-axır qərar tutmaları da eyni səbəbdəndi. Yenə də eyni

fəhmin yardımıyla bu sahibsiz ağızdan çıxan, yaxud da çıxdığını zənn etdiyim bir neçə kəlməni eşidən kimi oldum. Varlıq, kölgə, savaş, gerçək kimi bir çox gəlmişgözəl kəlmələr söylənirdi. Daha doğrusu, mən bu kəlmələri gəlmişgözəl sözlər kimi eşidirdim. Bu kəlmələr sözün əsl mənasında kəlməydilər. Onlar mücərrəd anlamlarından uzaqlaşış səsə bürünməyə qərar verməmişdilər. Onları öz gerçəkliliklərdən primitiv bir münasibətlə uzaqlaşdıraraq səsə bürüyən və bayırda adına kəlmə deyilən şeyə döndərən mən idim. Bu, onları əskiltmək demək idi və bütövlükdə mənim əskikliyimdən qaynaqlanan bir məcburiyyət idi. Odur ki, onlar içimdə onları çevirdiyim səsdən daha dəqiq və geniş bir anlama gəlirdilər. Mən bunu hiss edir və onların içimdə əmələ gətirdikləri fikirləri ifadə edə biləcək kəlmələr tapmağa çalışırdım. Bu arada, bayır dünyada heç bir qarşılığı, bənzəri olmayan bir yığın kəlmə düşünüb tapdım. Ayna gerçəkliyində bunların hamısının dərin anamları olduğuna bütün varlığımla inanırdım.

Zehnimdə qırılıb qalan kəlmələr məni işıq divarları ilə əhatə olunmuş, geniş, sərin və səssiz bir odaya çəkib apardı. Bu odanın təsviri gerçəklilikdən çox uzaq idi. Bunu elə sənin özün də təxmin etmişdin. Çəşmədən ətrafa baxar-baxmaz ayna dünyasının təsəvvürü onun bayırının gerçəkliyinə nə qədər də bənzəyir, – deyə düşündüm. Hər tərəfdə aynalar var idi. Bura aynalarla əhatə olunmuş ayna dükanına oxşayırdı. Divarlardan səssizcə axıb çəgləyən şəlalələri gördüm. Yorğunluğumu xatırlayıb su içmək üçün ovuclarımı açdım və irəli uzatdım. Sular ovuclarımı doldurmaq bir yana, əlimi belə islatmadı. Çəgləməğinə davam edən şəffaf, köpüklü şəlalələrin bu mənzərəsi içimdə zərrəcə də çəşqinliq yaratmadı. Bəlkə də, məni çasdırıb elə bu idi. Bir-bir bütün aynaların qarşısında durub, bütün aynaların içində girib səni axtardım uzun zaman. Hamısında biri digərinə bənzəməyən başqa-başqa üzlər peyda olurdu. Hamısında sənsizliyi, sənsizliyə məhkumluğunu, məndəki gerçəkliyinin tərsini görüb üzülür və ağlayırdım. Bütün aynaların içində girib-çıxmaq qərarına gəldiyim zaman səni, sənin ayna gerçəkliyinin səbəbini bula bilmədiyimdən hırslı halda dükandakı bütün

aynaları qırıb tökməyə başladım. Bu əsnada şəlalələrin də öz sularını içərinə çəkərək qeyb olmağa başladığını gördüm. Sonuncu aynanın qırılması sonuncu şəlalənin çəkilməsi, sonuncu divarın yixilması demək idi. Durduğum məkan beləcə yoxa çıxırdı. Yenə də sonsuzluq içində yalqız qalmışdım. Sonsuzluq və qaranlıq... Aynaların qırılması işığın yoxa çıxmamasına səbəb olmuşdu, aynaya girdiyim zaman işıqla doğranan vücudum da qaranlığa dönmüşdə. Bəlkə də, aynalar qırıldıqca öz içində çəkilən şəlalələr yox, mən idim. Aynadaki yolsuzluğun öz içimdə bir yolculuğamı dönmüşdə? Aynanın eşiyinəmi çıxmışdım? Yoxsa aynanın içindəki "mən"in içindən başlayan bir yolculuğuydumu bu?

Qaranlığın eşiyində olduğunu hiss etdim. Əl havasına özümü yoxladım. Xeyr. Toxuna bilmir, hiss edə bilmirdim. Hərəkətimdən qalmırdım, bəzi hərəkətlər edirdim, amma buna toxunmaq, hiss etmək demək olmazdı. Qaranlığın eşiyində olmaq isə hiss yox, nəsə ondan üstün bir şey idi. Sahibsiz ağız bu dəfə də qaranlığın içində çıxdı. Ağzından yenə də eyni kəlmələr töküldü. Büzüşərək dayandığım yerdə oturdum. Sözlər haralarasa dəyib qayıdır, qayıdan sözlər başqa yerlərə çırplıb çoxalırdı. Sonsuz bir uğultu içində qalmışdım. Hər şeyi: – aynanı, bayırı, səni, hətta öz varlığımı belə unudaraq bütün varlığımla, bütün qaranlığımla mücərrəd bir düşüncənin içərisinə gömüldüyüm bir anda sahibsiz ağızdan çıxan kəlmələr səsə bürünərək içimdə sıralandılar. Sahibsiz ağız: varlığın öz kölgəsiylə savaşması gerçəyi böyüdü,- deyirdi. Bəlkə də, sərr elə bu idi. Hətta mütləq bu idi, bu olmalıydı. Bunun məhz belə olmasına səbəbsiz və sarsılmaz bir inam yaradı məndə. Aynanın sirri elə bundadı, – dedim. Uzun bir yolculuğun sonunda aynanın sirrini tapmışdım. Odur ki, savaşan əjdahalar da öz gerçəkliliklərinin içində öz kölgələri ilə savaşırırdılar. Aynadaki əjdahanın kölgəsi bayırda, bayırdağı əjdahanın kölgəsi isə içəridə idi. Yerdə qalan şey təkcə bu sərrin arxasına keçməkdi. Özümü, varlığımı, qaranlığımı dinlədim. Yolculuğumun lap əvvəlindəki cəhənnəmin yerini cənnət tutmuşdu. Son bir həmləylə bu yolculuğu bitirib bayırda geriyə doğru başlayan yolu tuta bilərdim. Bayır, bayırın gerçəkliyi, o gerçəkliyin içiyə geriyə doğru

gedən sən və səninlə bərabər mən bir sərr qədər yaxın, bir sərr qədər uzaq idi mənə. Son bir həmlə sənə qovuşmağıma yetəcəkdi. Bu həmləni necə edəcəyimi bilmirdim. Sərrin eşiyinə necə çıxa bilərdim? Bura qədər gəlib çıxmışkən bu qapı açılmalıdır. Bayırın bilgiləri mənə bəzi şeylər söyləsə də, o bilgilərin burada hökmü yerimirdi. Qaranlıqda da olsa, hələ aynanın içində olduğumu bilmirdim. Amma bu bilgi də aynanın gerçəkliyində olan digər bilgilər kimi, əslində bilgi olmayan, bilgiyə döñə bilməyən bilgilərdən idi. Məzmunca içlərində bir hərəkət cövhəri daşımındılar. Aynadakı yolçuluğumun da ayna gerçəkliyinin sınırları içində gerçəkləşdiyini bilirdim. Bilgi cövhərindən məhrum olmayımın səbəbi bunu bilməyim idimi, yoxsa yolçuluğumun gerçəyimi? Bəlkə də, hər ikisi? Bilmirdim. Aynanın gerçəkliyinin bilsizliyi iləmi, bilmirdim.

Bunları düşünərkən qaranlığın içindən süzülüb gələn bir işıq şüasının üzümü yalandığını hiss edib başımı qaldırdım. İşığın gəldiyi tərəfə baxdım. Gözlərimin qamaşmasının keçməsi üçün bir müddət gözləməli oldum. Sonda işığın içində əlində ayna bir uşaq peyda oldu. Gülümsər üzüylə məni yanına çağırırdı. Yavaş-yavaş irəli getdim. Yaxınlaşdıqca siması bəlli olurdu. Bir neçə addım qalmış gerçəklə qarşılaşdım. Bu tanış sima mənim uşaqlığımın özü idi ki, var idi. Lap yaxına gəldiyim zaman əlindəki aynanı havada saxladığı başqa bir aynayla qarşı-qarşıya tutaraq, iki aynanın bir-birində əks etməsini seyr etdiyini gördüm. Bu eynən mənim uşaqlığım idti. Xatirələrin köməyi ilə özümü bir əminlik duyğusunun qucağına atdım. Bəli, indi qarşımda dayanmış uşaqlığımın etdiklərini, doğrudan da, mən hələ o ikən dəfələrlə etmişdim. Xatırlayırdım. İki aynanın bir-birinin içərisində sürəkli olaraq çoxalmasını dərin bir heyrət içində, işıq və fizikadan xəbərsizlikdən doğan məsum bir heyrətlə və heyranlıqla seyr edərdim. Bayır haqqında bilgilər bunun nə qədər bəsit bir işıq oyunu olduğunu mənə öyrətdiyi zaman itirdiyim heyrəti yaşayırıd uşaqlığım. Bu, ləzzətli bir heyrət idi.

Uşaqlığımı görüşməyimin səbəbini anla-mağım uzun çəkmədi. Sən aynanın içində yol başlayan zaman geriyə doğru gedən hər bir şey

kimi bayirdakı "mən" də uzun sürən yolculuqdan sonra içində daşıdığı cövhərlə qovuşmuşdu. Odur ki, qarşısında dayanan uşaqlığım da mənim özüm, cövhərimdi. Deməli, dairəvi hərəkət tamamlanmışdı. Aynanın çölünə çıxmış, sirri adlamaq üçün balaca bir xətt qalmışdı. Xəttin arxasında, bəlkə də, düz üstündə sən vardım. Sənin gerçəyinvardı. O zaman kəsiyi aynanın içində axtardığım gerçəyin, aynanın sonunda, dairəvi hərəkətin tamamlandığı nöqtədəydi. Amma yenə də aynanın içindəki yolçuluğum öz anlamından heç nə itirmirdi. Çünkü bu dairəvi hərəkətin gerçəkləşməsi üçün yolçuluq şərtdi.

Tamamilə düşündüyüm kimi oldu. Səni o xəttin düz üstündə tapdım. Orada tək-yalqız, bir ayna gerçəkliyi olaraq dayanmışdır. Sənə yaxınlaşıb, qarşında dayandım. Sənə baxdıqda əvvəlcə özümü, sonra mənim içimdəki "sən"i, daha sonra isə mənim içimdəki "sən"in içindəki "mən"i gördüm. Sona qədər bir-birimizin içində çoxalan görüntülərlə bir-birimizə baxmağa başladıq. Həmin anda aynanın içindəki yolçuluğumun məni də aynaya döndərdiyini anladım. Səsimi qısaraq səndən: "İndi biz sonadək iki ayna kimi qarşı-qarşıya oturaqmı?" - deyə soruştum. Sən də səsini qısaraq "Bəli" dedin.

Böyük bir meydanın qurtaracağında dayanıb taksi çağırıldıq. Boynuma sarıldın və eyni şeyi təkrarladın: Cənnət qoxuyursan. "Xoşca qal" demədin amma. Bunun səbəbini ikimiz də biliirdik. Sonuncu dəfə əllərimə toxunaraq taksiyə əyləşdin. Hay-küyün, tünlüyün içində gözdən itənə qədər arxanca baxdım. Sərt bir külək əsdi və yarpaqlarınısovurdu. Küçə lampalarının altında gözlərimi qurulayıb, geriyə doğru qaçmağa başladım. Qapılarını yavaş-yavaş bağlamaq üzrə olan kitab dükanlarına özümü vurdum. Sonuncu müştəriləri mən oldum. Oturduğumuz yerə gəldim. Ciyinlərinin üstündən gümüşü aynaya baxdım. Qalxbı boynuma sarıldın. Üz-üzə iki ayna kimi oturub, bir-birimizin içində çoxalmağa, bir-birimizi çoxaltmağa başladıq.

Xəbərin oldumu?..

Azərbaycan türkcəsinə çevirən:
İbrahim İLYASLI

"SABAHIN XEYİR, Ömrüm..."

Bildim qəmini, sənin ki çoxdu,
Qəm çəkməyə bir hərif yoxdu...
Gəldim, olam qəmin hərifi,
Gəl təcrübə eylə mən zəfi..."

"Leyli və Məcnun" poemasındaki bu misralar həm o yetim Məcnuna, həm də elə Füzulinin özünə aiddi. Füzuli bu dünyanın yiyəsiz qəminə yiyə durmağa, öz xoşuna "qəmin hərifi" olmağa gəlmişdi...

Ustadım Seyran Səxavət Arzu xanım Nehrəmlı haqqında "Babadan nəvəyə keçən yalan" başlıqlı yazısında onu ulu Məhəmməd Füzulinin nəvəsi kimi qələmə verəndə, o müqəddəs baba - nəvə bağlılığını izah edəndə, bəlkə də, babası Füzuli kimi, Arzunun da bu dünyaya "qəmin hərifi" olmağa gəldiyinə işarə edir...

Bu qəmlər ki mənim vardır, bəyirin başına qoysan,
Keçər kafər cəhənnəmdən, gülər əhli-əzab oynar...

- deyir Füzuli. "Bəyir" - dəvəyə deyirlər. "İncil"də də, "Tövrat"da da belə bir məqam var: "Dəvə iynənin gözündən keçərsə əgər, günah əhli, kafirlər yalnız o zaman bağışlanar." Uşaq vaxtı Füzulini oxuyanda o böyüklükdə beytin mahiyətini anlamamışdım. Sonra təsadüfən, "İncil"də qarşılaşanda elə bil məni ildirim vurdur: Füzulinin Qəm yükü nə qədər böyükmüş, İlahi, deyə

piçıldadım öz - özümə. O qədər böyük ki, onu bəyirin - dəvənin belinə qoyanda bəyiri iynənin gözündən keçirəcək, kafiri cəhənnəmdən çıxaraçaq...

Allah həmişə dağına baxır, qar verir, ağaçına baxır, bar verir... Heç görmüsünüzmü qanmazın, hissizin, duyğusuz - duyarsızın birinə Allah dərd ver? Görə bilməzsınız... Çünkü Dərd o qədər müqəddəs şeydir ki, Allah onu da qanana - seçdiyi bəndəsinə - dərd qədri bilənə verir. Verir, sonra o dərdin Adamın üzündə necə şəkilləndiyinə, bəndəsinin o Dərdi övladıtək əzizləndiyinə - canının parçası kimi sahib çıxdığına Allah özü də məettəl qalır...

... Mənim kəşf elədiyim, ruhunu oxuduğum, içimə çəkdiyim, hiss elədiyim, öz dünyamda müqəddəsləşdirdiyim Arzu Nehrəmlı məhz Allahın seçdiyi belə bəndəsidi - Seçilmişlərdəndi...

Hamı kimi olmağa - dağda dağı, daşda daşı görməyə nə var ki?! Hamının görmədiyini görməkdi Arzu olmaq....

Bu ömrü yaşamaq həm də əzabdır və Arzu bu taledən qaçmağa çalışır əslində. Amma nə qədər qaçırsa, yenə də Ona doğru gedir. Qaça bilmədiyi tale o böyük ürək, mənəviyyat sahibini bütün şərəfli, ləyaqətli ömrünü həsr elədiyi özünütəsdiq sahəsinə gətirib çıxarır. Şair ömrü beləcə başlayır. Bu ömür ona dünyani hamının gördüyü kimi görməyə imkan vermir. Daha duyarlı olmaq daha çox əzabla yaşamaq deməkdir.

Nə qədər barışmasa da, bu, Arzunun taleyidir, ömrüdür. Bu ömrün rahatlığı, dinciliyi yoxdur, bu ömrün cəfası səfəsindən çıxdır, hər anı, hər dəqiqəsi dərddi, əzabdı, taleylə vuruşdu, döyüşdü!

Bu da bir ömür çağıdır,
Çöl cənnət, içim ağıdır,
Cənəzəm kəfən dağdır,
Ruhumsa bal dadır, gəlir.

Arzunun bitmiş dözümü,
Dəndlərinin yox çözümü,
Çalışıb özü özünü
Bir sözlə aldadır, gəlir.

Və yaxud:

Yaşamaqmı, nə bilim,
Ömrüm çiçək ömrüdü.
Hər gün ölüb-dirildim
Bu kəpənək ömrümü.

“Kəpənək” demişkən, elə Arzunun poeziyasında məni özünə bağlayan həm də o oldu ki, O, insana, insan ruhuna, mənə-viyyatına kəpənək çiçək ləçəyinə qonduğu kimi qonur, sözə son dərəcə həssaslıqla yanaşır. Arzunun fəlsəfəsinin mayəsi içimizdəki İnsandır. O insan ki, çox zaman biz onun qədrini bilmirik. Hürufilər deyirdi ki, insan Həqdən qopmuş nur parçasıdır. Bu mənada, Arzunun poeziyası elə onun özü kimi Həqdən qopmuş nur parçasının poetik ifadəsidir.

Bu qədər dərdin qabağında İnsan nə qədər böyük ürəyə sahib olar ki, hər gələn bələni sinəyə çəkib Tanrıya şükür etməyi bacarsın!

Bir pritçada oxumuşdum ki, şükürlə, səbirlə irəliləyən ordunun qarşısında kimsə dayana bilməz. Bu ordu Ölümə şükür etdiyi, Əzrayıla gülməyi bacardığı üçün yenilməzdir. Oxuduqca Arzunun hər sətrində Allahın hər kəramətinə bu cür şükrənlıq gördüm, onu bir daha ürəkdən alqışladım:

Sabahın xeyir, ömrüm!
Ayağı daşlı,
başı savaşlı,
yaşından yaşılı ömrüm,
coşqun, təlaşlı ömrüm...
Bir xoşbəxt qadının şüküründən
ayağı yer alıb
yaxasından yapışib bərk-bərk,
günü-günə calamaqla edib ərk
qazandın, ömrüm!
Bir günün də mübarək!
Bu ötən səhərimdi,
gecən xeyrə qalsın!
Sabaha Allah kərimdi!

Haqqın nemətidir, haqqına şükür,
Sevinc də, kədər də onun əsiri.
Yağışlı günlərdən çən – duman çökür,
Bir işiq gizlədir gecənin sırrı.

Bu misraları oxuduqca Arzunun də-yanətli, mətin olduğu qədər də şükür eləməyi bacarmaq kimi ilahi bir keyfiyyətə sahib olduğunu görürük. Şükrə yüksələn insan ilahi firavanlıq qazanır, ali mərtəbəyə ucalır:

Əlim qulağında, çatmaqdə vaxtım...
Ölümün astarı üzündən baha.
Bu günə min şükür, şükürlü baxtım,
Gələn sabahlara, kərim Allaha.

“Ölümün astarı üzündən baha...” deyir Arzu. Hələ də içində istisinə isindiyi, tüstüsünə kor olduğu, ruhunu darmadağın edən nakam sevgisindən, o sevgini doya-doya yaşamağa qoymayıb araya qəfil hicran salan vaxtsız ölüməndən yazır. Yazır ki, bəlkə, ürəyi boşala... Yazır ki, bir az səbbi alına... Yazır ki, unuda yaşadıqlarını... Amma “unutmağı öyrənmək” istədiyi halda, əksinə, yazdıqca bütün yaşananları daha da unudulmaz edir, əbədiləşdirir, xatirəyə – Sözə çevirir. Nakam sevgisi və ... və... Ölüm...

Təkcə Arzunun yaradıcılığında yox, geniş mənada düşünəndə, bəlkə də, “Sevgi və Ölüm” mövzusu olmasaydı, heç ümumiyyətlə, poeziya yaranmazdı. Yaransayıdı da, “Ölümün yaratıldığı” poeziya səviyyəsində olmazdı.

Platon “Hər bir yaradıcılıq öz gücünü ölüməndən alır” – deyirdi. Hər bir əsl şeir Ölümle temasdan yaranır, Ölümün “canından” qopur. Əsl sənət nümunəsi əslində o, ucsuz-bucaqsız qaranlığa - Ölüm adlı əbədiyyətə açılan pəncərədi.

“Ölüm – Haqdır” – Ölüm Tanrının ən çox yazdığı və heç vaxt yazmadığı həqiqətdir...

Arzunun şeirlərinin bənzərsizliyi ondadır ki, o, cavan ömrünü gültək solduran, onu bənövşətək boynubükən qoyan vaxtsız Ölümü “qarğımır, daş-qalaq eləmir”, onu alnına yazılın yazı kimi qarşılıyır, hətta qovuşmaq üçün ölməyə də razi olur:

Sevdalanmış Arzuyam,
Bəxti qara yazıyam.
Ölməyə də raziyam,
Unutmağa gücüm yox.

Yaxud:
Səndən sonra ölmədim,
Ölmədim, yaşayıram.
Sənsizliyi qəlbimdə
Yük kimi daşıyıram.

Cox gözləsəm də onu,
Yaxın gəlmədi ölüm.
Yaxasından tutmağa
Uzalı qaldı əlim...

İnsan hayatı bir çevrədir. Mahiyyət etibarilə, dünya özü bir çevrədir. Çevrə sonsuzluqdur. Arzunun şeirlərinin hərəsi bir çevrədir, düz xətt üzrə deyil. Ona görə bu şeirləri xətkəşlə ölçmək mümkün olmur. Bu şeirləri hiss edirsən, duyursan, içində yaşayırsan, yanırsan, göz yaşların dinmək bilmir, amma izah etmək məqamı gələndə kəlmələr çox aciz gəlir adama. Çünkü bu şeirlərin başlanğıc nöqtəsi ilə son nöqtəsi iç-içə, üst-üstədir.

İnsan hayatı da bir çevrədir. İnsan doğulur – bununla çevrə başlayır, böyüür, gəncliyini yaşayır, yaradır, ailə qurur, övlad sahibi olur, dostlar qazanır, dünyada gedən prosesləri görür, müdaxilə edir, dünyani dərk etməyə çalışır, hər gün addım – addım Ölümə doğru irəliləyir... və bir gün Haqqa qovuşur... Bununla çevrə qapanır. İnsan hayatı harda başlayırsa, orda da bitir.

Biz dünyaya gələndə ağlayırıq. Bəlkə də, bir gün yaşayacağımız ölümü duyub yenidən geriyə – ana bətninə qayitmaq istəyirik. Bələklərlə bələnirik, pal-paltar geyinirik, evcik qururuq, evcik qura-qura ev tikməyi öyrənirik, ev tikirik, yuva qururuq, şeir yazırıq, şeirlərimizdə qafiyə sistemi yaradırıq – bəlkə də, bütün bunların hamısı ilə biz bu aləmdə ana bətnini yenidən özümüz üçün yaratmaq istəyirik...

Evcik qura-qura həyat qurmağı öyrənirik, gəlinciyimizin saçını daraya-daraya gəlin olmayı... O zaman dünya o qədər buludsuz, çəhrayı rəngdə olur ki, bir alma şəkəri bəs edir ki, bizi dünyanın ən xoşbəxti eləsin...

Arzunun şeirlərinin içində məni ən sarsıdan “Evciyim” şeiri oldu. Bu dünyada hamidan incimək olur – atadan, anadan, dostdan, yordan, yoldaşdan, lap bədəbəddə adam bəxtindən də inciyir, Allahdan da küsür... Amma Arzu nə Allahdan küsür, nə də bəxtindən... Elə olsaydı, o da olardı hamı kimi, xorda oxuyan sira nəfərlərindən biri – amma Arzu bənzərsizdi axı... Küskünlüyü də özü kimidi.

Həyat dolu uşaqlığını, gözlərində günəş çıxıb ay doğduğu günlərini xatırlayan Arzu özü kimi ərköyü gəlinciyindən, evciyindən küsür:

Qonaq-qaralı evciyim,
Şah əsəri gəlinciyim.
Gəlinciyim mənim kimi
ərköyündü, uşaq idi.
Mənim qədər olmasa da,
o da yaman qoçaq idi.

Anlamazlıq dərddən-sərdən,
düşünməzdik acı-acı,
düşünə bilsəydik belə,
çözüb bulardıq əlacı.
Məni onun qədər heç vaxt
anlamazdı ana-bacı.
Gəlinciyim, heç demirsən,
uşaq dostum, sərr yoldaşım
harda qalıb?
Arzuları, ümidi ləri
dünya boyda evciyində –
orda qalıb.
Durum səndənmi inciyim,
daha qalmayıb dincliym.
Küsdüm səndən, gəlinciyim,
elə səndən də, evciyim!

Dünyada yollar çoxdur. Bu yolların ən çətinini, həm də ən şərəflisi, ən müqəddəsi oxucu qəlbinə gedən yoldur. Arzu xanım bu yola hələ yaradıcılığının ilk illərindən inamlı, ürəklə çıxıb. Əslində əsl istedadlı admanın yaradıcılığının “ilk” dövrü, ya “yetkinlik” mərhələsi adlı şey yoxdur. Ədəbiyyata gələn birbaşa gəlir, sənət aləmində öz sözünü deyir. Öz işığı – istisylə ürəklərə yol tapır – Arzu xanım kimi...

Haqqında oxudum ki, Arzu xanım Kazım qızı Nehrəmli bədii yaradıcılığı ilə yanaşı, həm də alimdir, tarix elmləri üzrə fəlsəfə doktorudur. 2008-ci ildə elmi əsəri işıq üzü görüb.

1997-ci ildə “Əbədi sevgi”, 2001-ci ildə “Tənha qu nəgməsi”, 2017-ci ildə “Unutmağı öyrənirəm” adlı şeir kitabları ilə oxucuların görüşünə gəlib. Sözlərinə 50-yə yaxın musiqi bəstələnmiş Arzu xanım həm də nəğmələrdə ürəklərə yol tapır.

Amma bütün bu sadaladığım alim, şair, sənətkar kimi keyfiyyətlərdən daha uca, ali mərtəbədə dayanan obraz gördüm – sevgisi, sədaqəti, dəyanəti, ləyaqəti, mərdliyi, qeyrəti ilə heç kimə bənzəməyən Qadın – Ana obrazı...

Hər misrasında, hər sətrində mən Arzunun ürəyinin böyüklüyünə heyran qaldım.

Xəyalə ƏFƏNDİYEVA

Tural CƏFƏRLİ

Yuxu

*Həyat yuxuda da öz sonuna
doğru gedir.*

A.Bule

Uzun süren xəstəlikdən sonra xeyli arıqlamışdı. Bir iynəyə sap olan Ayan əllərini tez-tez yuyur, gözlərini anasının divardan asılmış şəkildən çəkmirdi. Anası Fatimə bir il idi ki, dünyasını dəyişmişdi. Böyrəyində başlayan kəskin ağrılar sonunda yaziq arvadın ölümünə səbəb olmuşdu. Həkimlər ona böyrək çatışmazlığı diaqnozu qoymuşdular. Donor olsa da, Ayangilin imkanları olmadığı üçün çarəsiz qalmışdır. Ayanın atası çoxdan, hələ Ayanın 3 yaşı olanda onları təkbaşına qoyub, Rusiyaya getmiş, bir daha geri qayıtmamışdı. Sonralar onu görənlər bazarda meyvə satdığını, bir rus qadını ilə yaşadığını söyləmişdilər. Bu xəbər həm Ayanı, həm də anası Fatiməni bərk sarsılmışdı. Onsuz da çətin vəziyyətdə yaşayan ailəni bu məlumat daxilən sindirmişdi...

Ayan keçən ay iyirmi yaşını tamamlamışdı. Tibb Universitetinin ikinci kursunda oxuyurdu. Anası rəhmətə gedəndən sonra əmisi qızı Leyla ilə bir yerdə qalırdı. Leyla da Tibb Universitetində oxuyurdu. Bu il axırıncı kursda idi. Məzun olandan sonra toyu olacaqdı. Öz xalası oğluna nişanlanmışdı. İmkanlı ailədən idilər. Hərdən Ayana da köməklik edir, bəzi dərmanların alınmasında yaxından iştirak edirdilər. Amma axır zamanlar Ayanın xəstəliyi lap ağırlaşmışdı. Həkimlər onun beynində şiş olduğunu, tezliklə ölücəyini bildirmişdilər. Bu xəstəlik yavaş-yavaş Ayanın sisqa, zəif bədənini bir az da üzmüş, rəngini

solğunlaşdırılmışdı. "Anam sağ olsaydı, belə olmazdı..." tez-tez bu sözləri təkrar edirdi. Gözləri ağlamaqdan şışmış, əlləri əsməyə başlamışdı. Hamının sonuncu ümidi də ölmüşdü, heç kim inana bilmirdi ki, qız sağala bilər.

...Payız idi. Hər tərəfi xəzəl bürümüşdü. Yarpaqların xışltısı küləyin səsi ilə xoş bir ahəng yaradırdı. Ara-sıra yağışlar yağır, şəhərdə çətirlə gəzən adamlar rəngli göbələkləri başında daşyan cizgi filmlərindəki qəhrəmanları xatırladırdı. Ayan divanda uzanıb, Drayzerin "Kerri bacı" əsərini oxuyurdu. Onun ən sevimli yazılıcısı Teodor Drayzer idi. "Dahi" əsərini təzəlikcə oxuyub qutarmışdı. "Cenni Herhardt" əsərindən bir parçanı əzbərləmişdi:

"Qatar yola düşdü, Cenni dalğın surətdə pəncərəyə baxmağa başladı. Pəncərə arxasında soyuq yağış altında islanmış və qonurlaşmış intəhasız çöllər, payız fəslinə məxsus çılpaq meşələr uzanırdı. Düzlərdə fermalar, sanki yerə daha six yapışmağa can atan alçaq damlı kiçik evlər görünür və bir az sonra geridə qalırdılar. Qatar xırda kəndlərin yanı ilə ötüb keçirdi. Bunlar bir yiğin ağ, qonur daxmalar idi, damları yağışdan və pis havadan qaralmışdı. Bir ev Cenniye Herhardtların Kolumbusdakı köhnə evini xatırlatdı. O, gözlərini dəsmalla örtdü və yavaşca ağladı".

Yazıçının əsərlərindəki təsvirlərin yaratdığı xoş təessürat Ayanı uzun müddət ağrılardan qurtarırdı. Atlığı dərmanlardan çox, mütləci etmək onun köməyinə çatırdı. Hərdən poeziya üçün darıxır, əlinin altında ehtiyatda saxladığı şeirlər kitabını vərəqləyirdi. Ən çox da Nazım Hikmətin şeirlərini su kimi qəlbinin ən ağrılı yerinə doldurur, içində dolaşan ümidsizliyi az da olsa, azalatmağa nail olurdu:

Başım köpük-köpük bulut, içim, dışım deniz,
ben bir ceviz ağacımı Gülhane Parkı'nda,
budak-budak, şerham-şerham, ihtiyar bir ceviz.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.
Ben bir ceviz ağacımı Gülhane Parkı'nda.
Yapraklarım suda balık gibi kılıl-kılıl.
Yapraklarım ipek mendil gibi tiril-tiril,
koparı ver, gözlerinin, gülüm, yaşını sil.
Yapraklarım ellerimdir, tam yüz bin elim var.
Yüz bin elle dokunurum sana, İstanbul'a.
Yapraklarım gözlerimdir, şaşarak bakarım.
Yüz bin gözle seyr ederim seni, İstanbul'u.
Yüz bin yürek gibi çarpar, çarpar yapraklarım.

Ben bir ceviz ağaciyım
Gülhane Parkı'nda.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.

Xəyalından İstanbullu gəzib-dolaşmaq, qağayı-lara çörək atmaq, məşhur türk smitinin dadına baxmaq keçirdi. Rəfiqələrindən biri danışındı ki, İstanbul dünyanın ən sırlı, ən romantik şəhəridi. Gecələri lap gözəl olur. Sözlə təsvir etmək mümkün deyil. Gərək o anları yaşayasan...

Hərdən Orxani xatırlayırdı. Hələ birinci kursda oxuyanda ondan xoşu gəlmışdı. Ona qarşı nələrsə hiss etməyə başlamışdı. Hətta bir gün cəsarətini toplayıb ona şeir də oxumuşdu. Sonra nə oldusa, ondan uzaqlaşmağa başladı. Yəqin, Orxandan bir qarşılıq görə bilməmişdi, ona görə...

Leyla isə artıq ailə qurmuşdu. Toyu rayonda oldu. Ayan onu göz yaşları içində təbrik edib, yola salmışdı. Leyla kədərini gizlətmək üçün xərif təbəssümlə "Darixma, hər şey yaxşı olacaq" deyib, sağıllaşmışdı. Ürəyinin dərinliyində az da olsa ümid qığılçımı qalmışdı, ancaq Leyla Ayanın nakam taleyi ilə çoxdan barışmışdı...

Saat yorğun halda 12-ni göstərir. Çöldə yağışın səsi otağa yayılırdı. Pəncərədən süzlən damcılar göz yaşlarını xatırladırı. Uzaqda tixacda qalan təcili tibbi yardım maşınının siqnali eşidildi. Göyün üzündə qəribə buludlar topalaşmışdı...

Qəfil qapı döyüldü. Ayan əzgın halda ayağa qalxb qapıya tərəf getmək istədi. Başından qalxan ağrılar bütün bədəni boyu yayıldı. Birtəhər qapını açdı. Yerdə məktub var idi. Əyilib məktubu götürdü, gözəcə ətrafa baxdı, heç kəs yox idi. Qapını bağlayıb, məktubu oxumağa başladı: "Əziz Ayan! Bilirəm, indi bu məktubu ağrılar içində oxuyursan. Səni tezliklə sağaldacam. Bunu sərr olaraq saxla. Səni müalicə edib yenidən həyata qaytarmaq üçün əlimdən gələni edəcəm! Darixma, hər şey yaxşı olacaq..."

Əvvəlcə heç nə başa düşmədi. Məktubun kim tərəfindən yazılması bilinmirdi. Kimin gətirdiyini də yəqin etmək olmamışdı. Təkrar oxuyub əlini yumaya getdi. Güzgündə solmuş üzünə baxıb, "Görəsən, bu məktubu kim yazıb? Məni hardan tanıyor? Doğrudanmı məni müalicə edib sağaldacaq?" Bu suallarla divana uzanıb, bir əlini ürəyinə, o biri əlini alnına qoyub, anasının divardan asılmış şəklinə baxdı. Sonra gözlərini yumub düşünməyə başladı. Bu düşüncələr onu lap yordu. Heç nə və heç kim haqqında şübhəsi yox idi. Tezliklə yuxuya getdi. Saat 2-nin yarısı idi...

Səhər telefon zənginə oyanan Ayan səbirsiz halda ayağa qalxdı. Əlini telefonun dəstəyinə

uzadan kimi zəng kəsildi. Bir anlıq özünü gümrəh hiss etdiyinin fərqinə vardı. Bənizi durulmuşdu, gözlərində həyat əlamətləri müşahidə olunmağa başlamışdı. Əvvəlcə inanmadı. Tez vanna otağına keçib güzgüyə baxdı. Çoxdan idi ala gözləri belə hərarətli və dolğun görünmürdü. Həyəcanlandı. Gecə oxuduğu məktubu xatırladı. Anasını gözünün qabağına gətirib kövrəldi. Bəlkə, məktub onun gözünə göründü, cəld məktubu axtarmağa başladı, divanın yanına, stolun üstünə baxdı, otağı ələk-vələk eləsə də, məktub deyilən bir şey yox idi. Əli ilə alını ovuşdurub, pəncərə tərəfə keçdi. Günəş həyətdəki gölməçələrdə güzgü effekti yaradırdı...

Hər səhər atlığı ağrıkəsici dərmanını bu dəfə içmədi. Boz paltosunu geyinib həyətə çıxdı. Mağazada işləyən Habil dayı Ayanı görüb sevindi. Üzdə yaranan "şükranlıq" təsviri aydın sezikməyə başladı. Ayan bir il ərzində ilk dəfə idi görünürdü. Anası ölündən sonra heç kim onu görməmişdi. Uşaq meydancasındaki yelləncəyə tərəf gedib, qum təpəsində oturdu. Onu uzaqdan görən boz pişik miyoldamağa başladı. Ayan pişikləri çox sevirdi. Onun bu sevgisi hamiya məlum idi. Tezliklə Ayanın başının üstünü bütün məhlədəki qonşular aldı. Hamının üzündə sevinc bərq vururdu. Ayanı növbə ilə qucaqlayır, ona sevgisini bildirməyə çalışırdılar. Bu, Ayanın da xoşuna gəlirdi...

İzdihamın içindən toppuş bir uşaq əlindəki məktubu Ayana tərəf uzatdı. Məktubu görən Ayan özünü itirib, qorxu dolu baxışlarla məktubu götürüb, həyəcanla oxumağa başladı: "Əziz Ayan! Səni saran xəstəlik mənim dualarım qarşısında məglub oldu. Sən yenidən həyata qayıtdın. Demişdim axı, hər şey yaxşı olacaq! Səni dünyalar qədər sevən anan..."

Yerindən dik atıldı. Gözlərini ovuşdurub, yatağından qalxb mətbəxə tərəf qaçıdı. Anasını görüb onu bərk qucaqladı:

- Ana, ana, nolar məni bağışla...
- Nolub, ay qızım, nə oldu?

- Yuxuda dəhşətli şeylər gördüm. Nolar, məni bağışla, dünən sənin xətrinə dəydim, bir də sənin sözündən çıxmayacam! -titrək səslə anasının əllərini öpdü.

- Yaxşı, Ayan, get üzünü yu, yuxunu da suya danış...

- Yaxşı, ana! Səni çox sevirəm!
- Mən də səni, ay qızım...

Atası olanlardan xəbərsiz divanda oturmuşdu, əlində qəzet, cəlbedici başlıqlar yazılmış xəbərləri oxuyurdu...

Şəfa VƏLİ

ÖZÜNÜN OLMADIĞI YERLƏRİ OXUCUNUN ƏLİNĐƏN TUTUB GƏZDİRƏN...

Bu günlərdə "Puaro"ya adətkərdə olmusham. Hər axşam bir seriyasına baxıram və "Aqata nənəmin" məntiqinin çox yox (artıq tamah baş yarar, deyib atalar), heç olmasa 10-15%-inin mənə miras qalmasını elə yana-yana arzulayıram ki...

Və ilk dəfədir ki, son bir ayda barmaqla sayılışı "planlı" günlər yaşayıram: nahara qədər yazmaq, şama qədər oxumaq, yatanadək "Puaro"ya baxmaq... Mən gecələr pəncərənin qarşısında durub havanı ciyərlərimə çəkən adamam. Puaro isə düşünür: "Gecə hamı şər işlərlə məşğul olur, bu işlər havaya da şər qatır". Gecəni sevdiyimi inkar eləməyə macal tapmamış, dan yerinin gözəlliyyini anladan cümlələri oxudum...

Qulu Ağsəsin "Nabran novellası" kitabındaki "On üç şəkilli pyes"ində Fred deyir: "Bilirsinizmi, dan yeri niyə gözəldir? Ona görə yox ki, sahər açılır. Ona görə ki, hələ pis adamlar yuxudan oyanmayıblar, nəfəslərini havaya qatmayıblar, hələ qarğış olunmayıb, hələ padşahlar fərman verməyib, hələ baş kəsilməyib, hələ biri yeyib, biri baxmayıb".

Qulu Ağsəsi azdan-çoxdan tanıyıram, zərafat deyil, kitabını iki dəfə oxudum; başdan-ayağa, ayaqdan-başa... Ona görə bilirəm ki, bu düşüncələr onun özünündü...

Pyesin doqquzuncu şəklində Qulu Ağsəs deyir ki, ay bəndə, fəlsəfəni geyindir idrakına, göndər qladiotor meydanına, ya sənin idrakına verər Allah, ya mənim... Yox, o, bu sözləri qələminə də piçildəməyib, sadəcə, döyüş cəngisi çalış, yazüb ki, Fred "Ağdamı Allah sayan yurdsuz mömin" dir...

Qulu Ağsəsin yazılarının çoxu "keçi ciğırı altındakı dağdağanı ilan vuran ili" yazılıb. Onların yaşı bəlli deyil: yollara, küçələrə, əllərə, eynək şüşələrinə yazılın yazıların altına tarix qoyulmaz!

"Kamança dərdin vətənidir"

Kiçik cümləyə durğu işaretisi qoya bilmirəm; sual işaretəsimi yaraşar bu cümlənin sonuna, nidamı, üç nöqtəmi? O qədər gözəl cümlədir ki, "al da yaraşar, şal da" deyib özümü sudan quru çıxartmağa cəhd edirəm. Amma "Dörd sim" adlı yazısında Qulu Ağsəs "islənmiş yağmurdan qorxudur": "Adamlar sintezator istəyir,

dərdlərini azdırmaq istayırlar." Görəsən, Habil Əliyevin dizinə baş qoyub ağlayan kamança hamının dərdini anlaya bilərdim? Eşitmişəm, deyirlər ki, guya bütün dərdlilər eyni dildə ağlayır (Babilə daş qoyanın adı daşda da qalmayıb, çox şükür!).

"Nabran novellasi"nda Qulu Ağsəs yolunu azan ehtimalları bir yerə yiğmağa, onları sahmanlamağa çalışır. Amma gözəlliyyə hamının yanaşlığı kimi yanaşmır. Mən heç, mən də sözə qurban gedənlərdənəm, heç olmasa siz deyin, kim gözəlliyyi belə anlada bilərdi: "*Dəniz Nabranda oclafcasına gözəldi*". Nə? Yaxşı eşitmərim, bir az bərkədən deyin! Necə yəni hamı?! İnanmiram! Hər həzin şeirdə bir vəhşilik olduğunu da, hər gözəllikdə bir oclaflığın özünü gizlətdiyini də anlamağın Qulu Ağsəs metodu var. Yoxsa bütün yazılar "Ulduz"un qapısından utanıb bacasından içəri dürtülməzdi. Elə özünü pəncərə çərçivələrinə döydöyə qalardı... Qulu Ağsəs metodunda bircə kəlmə sözdəki yazı ehtirasını kəşf etmək var. Ona görə hamı ürəklidir üzü "Ulduz"...

"Nabran novellasi"nda yazarın ədəbi tərəfi yadından çıxıb, qumun altında qalıb. Burada o, heyrətini ən ibtidai üsulla ifadə edən insandır. Alim, filosof kimi düşündüyü adamın əslində beş baş inəyini otaran "adi mujik" olduğunu anlayanda deyir: "*Lənət şeytana, (inanmayana da üstəlik!)*"

Bir dəfə Çinarə Ömrəy yazmışdı: "Qulu Ağsəs adamın üzünə gülə-gülə səhvərərini elə deyir ki, evə çatanda anlayırsan onun səni ağ yuyub qara sərdiyini". Yazıları da belədi. Oxuyub bitirirsən, gözünü yumub oxuduğundan aldığı zövqü yaşayırsan. Bir sutkadan sonra qəfil nəsə beyninin içində zinqirov kimi çalınır, yazılımı açıb təzədən oxuyursan, başa düşürsən ki, Qulu Ağsəs səni "şillələyir", "yumruqlayır", lap elə "üzünə tüpürür"... Məsələn, "Qaynaqçı" adlı yazısında yazıb: "*Bizim əvvəlimiz təbiət olub, ağsaqqal, TƏBİƏT. Ancaq indi özümüzü ota, ağaca, itə, qurda oxşatmağa utanırıq. Ona görə insandan özgə hər şeyə bənzəyirik...*" Şükür kərəminə, İlahi! Nə yaxşı Qulu Ağsəs "təpik vurmağı" özünə sığışdırır! Yoxsa hər yazışdan sonra xəstəxanalıq olardım! Bir axşam qəzeti də xəbər başlığı çıxarırdı:

"Qulu Ağsəsin yazıları daha bir oxucunun ürəyinə, hissərinə xəsarət yetirib!"

Özü də bu hünəri onu Yaradandan alıb. Yoxsa "Yazı Allahın payı" deməzdi. Qulu Ağsəs heç vaxt yalan danışmır. Kiməsə dolayı söz desə, bu, onun növbəti yazı manevridir, bilin ki, həmin dolayı söz yaxında bir yazıda cılvelənəcək...

Gəncə Dövlət Universitetinin qarşısında Zəhra xalanın köşkünü tanımayan yoxdur. Bir dəfə oradan bir qəzet aldım, oxuya-oxuya Mirəli Qaşqay küçəsinə buruldum. Bir də gördüm səs gəlir. Qəzeti aşağı saldım ki, iki gəncəli qaqaş qabağımı kəsib:

- Xanım, burası Avropa-zad deyil e, küçədə qəzet oxuyursunuz! Bura Gəncədi!

O qaqaşların yarıheyrət, yarıtəhdid yağan baxışlarını unuda bilmirəm... Yəni qəzet Azərbaycanda bu cür rəftar görür. Mətbuatın halına acıyan Qulu Ağsəs "Nabrannamə"də yazar: "*Burada qəzeti qarpızın altına sərmək üçün satırlar, oxumaq üçün yox...*"

Və belə bir vaxtda qəzet sahibi olmaq, qəzet çıxarmaq bir yana qalsın, o qəzeti oxutdurmağı bacarmaq əsl qəhrəmanlıqdır. Qulu Ağsəsin təbirincə desək, "Qapısı açıq Məcid" öz yaradıcılığını qurban verməklə mətbuatın milli qəhrəmanları sırasına adını yaza bilib. Qulu Ağsəs: "*Nərimanov*" metrostansiyasının yaylı qapıları "525-ci qəzet"in redaktorunun kabinetinə açılır" - deyir. Mən isə əlavə edirəm: "Rayondan üzü "Gənc ədiblər məktəbi"nə doğru yol alan hər bir qələm sevdalısının soluğunu aldığı bulaq başıdır Rəşad Məcidin AYB-dəki otağının açıq qapısı..."

"Pamukun portreti"ndən danışarkən Qulu Ağsəsin niyə qaravəlli janrını xatırladığını anlayıram. Elə bizim ədəbi mühitdə də Pamuka münasibət bir az "qara", bir az "vəli"dir.

Hiss edirəm ki, Qulu müəllim haqda saatlarla danişa bilərəm. Amma onun haqqında yazmaq üçün söz qılığlı yaşayıram. Çingiz Əlioğlu Qulu Ağsəsin sözlü portretini çəkib bitirib, mənə bir cizgilik kəlmə saxlamayıb: "...Onun ruhu candan uzun müddət kənardan yaşayıb və işlaklı dünyaya da tənindən xeyli əfzəl gəlib, bir xoşbəxt doğuşdan sonra təpişib-qovuşublar gerçəkdə..." Portretin çərçivəsini də

“Nabran novellasi” kitabından əvvəlində Xalq yazıçısı Mövlud Süleymanlı yazdı: “Inana bilmirəm ki, gözlüyü zəif gördüyünə görə taxır; ağlm kəsmir, deyirəm, yəqin, ona görə taxır ki, şüşələrin arxasından ətrafa özü istədiyi kimi diqqət edə bilsin”.

Mənə qalır ancaq Qulu Ağsəsin yazı masasından, Azərbaycan Yazarları Birliyinin pilləkənində dayanıb əlində çıqqıldatdığı yaylı qələmindən yazmaq. Elə yazmaq istəyirdim ki, gördüm Qulu Ağsəs AYB-nin qapısından girib çıxanları gözaltılıyib, onların yerişindən-duruşundan nə yazdığını oxuyur. Qələmi çıqqıltısı ilə onun ürəyindən keçənləri təsdiq edir: “Qabaq ədəbiyyata gələnlər siftə sol ayaqlarını atıb içəri keçirdilər... İndi “sol” gəlirlər. Amma gedəndə sağ getmirlər: ya dəli olurlar, ya da içki düşküñü...” Eynəyi də dinc durmur, taqqılıyla yerə düşür. Onun da xatırlatmaq istədiyi var: “Puşkin rus dilini yaradıb. ...ən böyük xidməti danışq dilindən yazı dili düzəltməyidi. Azərbaycan ədəbiyyatında hərə bir “dildə” yazır...” Bu dəfə yuxarıdan-düz AYB-nin dördüncü mərtəbəsindən səs gəlir; kiçik, qara çanta özünü söykəndiyi stulun çıynindən aşağı atır: tapp-tarapp... Qulu Ağsəs pillələri iki-iki düşür, çantasının harayına çatmaq istəyir. “Natəvan” klubunun qarşısında dönüş edərkən çantanın səsi gəlir qulağına: “AYB-də bir topa yazarla görüşəndən sonra qayıdır bir şairdən ötrü darixmaq çətin olur...” Özünü otağının qapısına çatdıranda dayanır. İçəridən gələn səsləri dinşeyir. Nə eñitsə yaxşıdı?! Otağındaki əşyalar hamısı dilə gəlib, hamısı Qulu Ağsəs dilində danışır:

- ...Dünyada nəsrin oxucusu var, amma şeirin oxucusu yoxdu. Şeirin oxucusu şairdi.

- ...mənim açarım hamiya və hər qapıya düşmür...

- ...mənim nəslimin yazıları Göydəkinin Yerdəkilərin işlərinə baxıb köks ötürməyi kimi bir seydi...

- ...Yaxşı ki, düşüncə var, insan təsəvvürünün imkanları hüdudsuzdu.

- ...Yazı-özünün olmadığın yerləri oxucunun əlindən tutub qarış-qarış gəzdirməkdi... Yazıçılardan biridir...

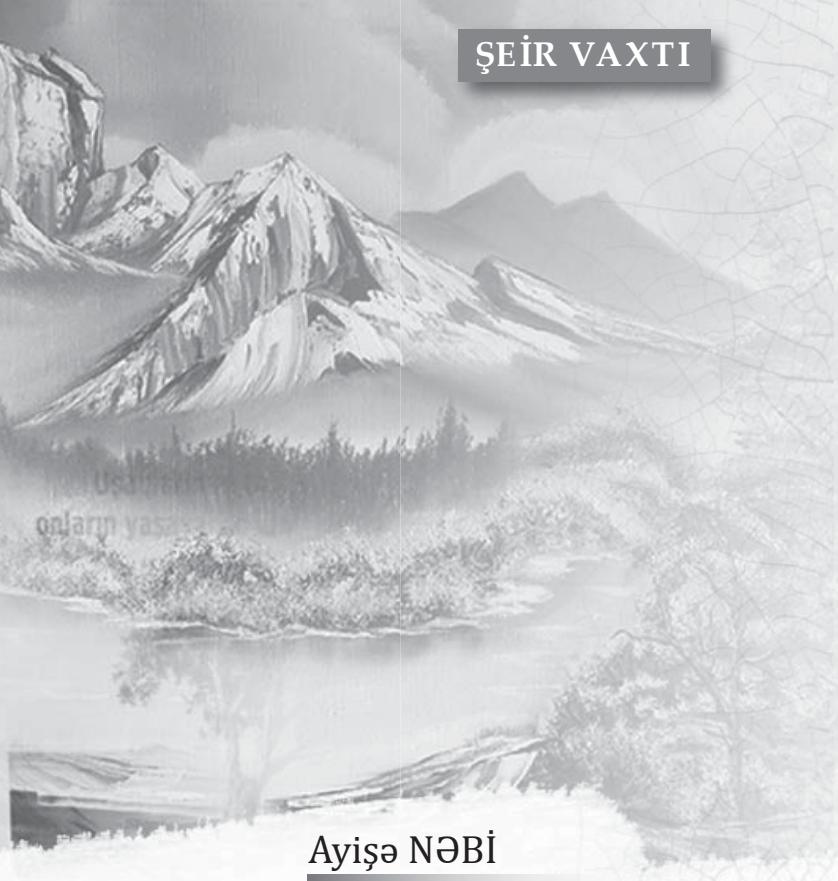
Qulu Ağsəs “özünə bir ağız layla” deyən adamdı, o, “Yuğ” teatrına havalanmaqdən ötrü gedir, Xanəmirə verdiyi müsahibədə: “Hərdən mənə elə gəlir ki, əlimdə qələm, gözümdə eynək doğulmuşam...” – deyir. Ədəbiyyatın həyatın qayəsi olduğunu anladığına peşman deyil, yenə də qabağına çıxan bütün gənc şairlərə demək istəyir: “Bala, çörəyə aparan yol üzüaşağı gedir, haqqa aparan yol üzüyuxarı...” Bilirəm, bu sözləri heç kim onun dilində eşitməyib. Yazdım axı, o, bunları demir, demək istəyir.

Kitabların halına da öz əsəri ilə yanır Qulu Ağsəs: “İndi çoxları avtoqrafi oxuyur, kitabı yox”. “Həyat akademiki” yazısında isə eynəyi də, qələmi də, yazı masası da susur onun, bu dəfə barmaqları üsyan edir... Sadəcə, əliylə divara Ağdamın yollarını çizir... Axı “məğlub kişilərin sözü olmur”...

“Kişilərin intiharı, qadınların “can sevdası”ni seçdiyi” bir dünya əvvəldən də vardi, amma yaşı AĞSƏSin yaşına çatmaz! “Başlanğıcda Söz vardi” axı, “Söz İlahi varlıq idi” axı. “Söz can olub aramızda yaşayanda” isə biz gözümüzü bağlayıb ağızımızı açmamışdıq... Elə buna görə də ölüncə ölümün elçisi olur insan...

“Sumqayıta gedən yollar həm də Sabir Yusifoğluna aparır” – deyir Qulu Ağsəs. Özümə söz vermişdim, susacağam, amma bar verməsin barmaqlarım, götürüb mesaj yazıb Qulu Ağsəsə... Yazdı: “Bəs Ağdama, Abdal-Gülablıya gedən yolin səmtin mənə kim göstərəcək?”

“Çox da salıb dünyani eynəyi gözdən, nolar”, mən yenə də Qulu Ağsəsin mesajımı verəcəyi o cavabı gözləyirəm... Ki, qabağa düşə, yolu əlinə ala, deyə, gəl ey, şeirlərini götür gəl, Abdal-Gülablıya gedirəm!

Ayişə NƏBİ

1. ƏTİR YADDAŞI

Qaraltıya gedib yol tapan qərib kimi
Qarabaqara dalımcə düşüb məni yol bilir bu ətir.
Sinib üstümə mənimlə gedir hara gedirəmsə.
Çırpındım, tökülmədi, silkindim, düşmədi,
Yapışlığı yaxamdan qopardım da, qopmadı,
Öz yolundan sapmadı.
Qıdıqlayıb burnumu gün boyu unutmadı,
Sənə o ruh verəni hər an xatırla, – dedi.
Yapışaraq yaxamdan, məndədir sevda, – dedi,
Tanrı mənimlə sənə eşqi yolladı, – dedi.

2. DAĞLARIN KÖLGƏSİ

Dağların qurd nəfəsi qarışmış havasıyla,
meşələrin ahəngiyələ böyüdük, usanmadıq.
Qayığa bənzəyən çökəklərdə top oynadıq,
Suyuna baş vurmadiq, şərik çıxmadiq qurbağaya.
Ayaqlarımızı salladıq, buz salxımları da olmadıq.
Üzündə əks edən işığını ovucladıq çayların,
dənizə baxaraq böyümədim, dənizi böyütmədim,
dənizə sevdalanmadım, nə umacaq sular məndən?
Dağları
gecənin zülmətində əjdahaya bənzətdim,
başında şaman ruhu dolaşan əjdahaya.

Dəli-dəli daş qoparıb bağırdan
üstümə atacaq, elə bildim.
Ancaq ayın aydınlığında
dağların kölgəsi yerə sərilib
ölü kimi qımäßigənən görəndə toxdadım,
Rəbbimin zərrəsi olduğunu anladım,
şaman ruhu yerə sərib dağın ruhunu, dedim.
O zaman dağların topa buludlar kimi
yeridiyini bilmirdim,
dağın Məhəmmədə tərəf gəldiyini bilmirdim.

Dağ gündüzlər mərdliyim, qürurum,
geçələr əjdahaya dönüb kabusum olurdu.
Biz
dağların havası, meşələrin ahəngiyələ ruhlandıq.
Mən dənizə baxaraq böyümədim,
dənizi heç böyütmədim,
dümdüz qum səhraları görmədim.
Axan çayla rəvan oldu ruhum,
axan sulara sevdalandım,
dağları deşən sularla yüyürdüm,
şış qayalarla yarışdı qürurum.
Dağlar məni düşmən bəllədi.

Dənizin üstündəki qaranlığa vahimələnmədim,
qorxumu eşqə döndərdim.

Kənd qaranlığının yumşaqlığına,
bir az da həya üzünə,
həlimliyinə küsəndim,
doyursun qürurunu qoy mənimlə.
Utancaq havası qarışdı qanıma-düşmən oldu,
meşələr dəniz kimi kükrəmədi üzümə,
qorxutmadı;
meşələr zümrüməylə oxşadı zövqümü,
ahənglədi dərsimin dərinini...

3.AĞ PARÇANIN NAĞILI

Atamın kəfən ağından qalan parçanı günlük etdim pəncərəmə.
İndi yay günü günəşlə, küləklə boğuşurkən bu ağ günlük
bəlkə də, hayıfsılanır atama sarılıb getmədiyinə o dünyaya.
Torpaqla bədən arasında nə yaşayacaqdı, kim bilir...
Bəlkə, çürüntüsü torpaqdan bir ot olub çıxınca dincələcəkdir,
yenidən pambıq olub parça olacaq,
top sarınıb taxçaya qoyulacaqdi.
İndi burda kəfəndən artan ağ
qışda lal-kar asılıb, gah işığı ötürür içəri, gah qaranlığı.
Dar ağaçındakı edamlıq kimi tərpənmir qış boyu,
mənim kimi pəncərədən baxır dünyaya, ya da baxa bilmir.
Bu gün açıq yay pəncərəsindən azad, asudə yellənir
çırılıraq pəncərənin qara barmaqlığına.
“Azadlıq!” deyib vurur özünü barmaqlığa, dəmirə,
sonra da kor-peşman geri qayıdır farağat durur.
Küləyin fitvasıyla həvəslənib çırılmaqdən bozardı kəfəndən artan günlük ...
Ağ günlük, ağ parça, qənd ağı pərdəlik.
Ey Hacı Zeynalabdinin üstündə tapılmayan ağ,
atamın kəfənidən artan ağ,
kəfən ağı,
səni edam edib,
səni dünyayla, günəşlə arama pərdə eləyib
ömür verdim;
qəbirdə çürüməkdən,
taxçada tozlanmaqdən qurtardım, ey kəfən ağı.

4.QANADLI OLMALIYIDI

Qanadları olmalı insanın, uça bilməli quşlardan yuxarı...
Qısa örtüsündən ayaqları çıxmışdı ağappaq,
bir də bir tutam saçı,
qarabuğdayıydı gəlin,
ölüncə ayaqları ağarmış, qara saçları bozarmışdı.
Kimsəsiz olunca örtü qısa ölüyə kəfən dar gələr.
İstədim içəri yığam saçlarını, örtəm ayaqlarını.
Ürpəndim,
Nə dilim söz tutdu, nə əlim tərpəndi.
ruhu vurdı ölüün, bəlkə.
Hissizcə durub baxdım örtüsünə ölüün.
Nə yaşamış, nə xəyallar qurmuş, nə umudları ölmüşdü içində;
tabutu ağır olacaqdı, bilirom,
yaşanmamış istəkləri bir tabut dolusu daş kimi ağırdıacaqdı ciyinləri...
Amma “Ciynində Ağtapa gedim, ay oğul” deməmişdi heç kimə,
indi onu daşıyan yad ciyinlər duymayacaqdı belə bir tabut dolusu daşa dönmüş ölü arzu daşıdıqlarını.
Aparıb torpağa tapşıracaqlar,
üstünə daş qoyacaqlar, olum-ölüm tarixini yaza-
caqlar bədəninin.
Amma arzu-istəklərinin ölüm tarixini kimsə bilməyəcək,
ruhunun ölüm tarixi olmayacaq...

5.YA NƏSİMİ, YA ŞƏMS

Ya Nəsimi, ya Şəms!
Yixayıb hüzn dolu könlünü nur ilə
ağacdən yarpaq uman, çiçəkdən ətir,
ölmüş itin dişini gözəl görən,
mənliyi qabıq qoyub çeyirdək çıxaran
ey Nəsimi, ey Şəms!
Eşq var, dedilər, “iman” dedilər...
Varlığı – tək zərrə,
qərq olub dəryada damla kimi
əriyib yox oldu külliidə...
Pəncərəmə qonan göyərçin kimi ürkək deyil,
içində can susar...
Hal
qabarən dəniz olub ürkəkliyini udar
göyərçinin.

Unutmaz.

Unutmaram gülün üstündə ləçeyin ürpərərək
titrədiyini,
ətinin üzüdüyüünü;
bir meh belə ona tufandır,
bu yandır, o yandır,
ey Nəsimi, ey Şəms.

Hüzurda dil qıfıl olar,
göz qaralar,
əller hərarətini itirər,
can titrər,
ürpərən dağların təpəsi tərs dönər,
zövqlərin ahəngində dəyişər iqlimlər.

Ya Nəsimi, Ya Şəms!

Qələm titrər eşq kəliməsi üstündə,
çəkilər qiyamətin damarları,
yenilər dağların zirvələri.
Ahəngini pozmaz varlığın nəfəsi,
gələni gedən, gedəni gələn
söz qovar canın içindən,
eşq arayar sonsuzluğun girdabında,
vurar nəbzi ağızında dili tərpənincə,
Əbabilin dimdiyindəki daş qədər ağır,
başına qonan dövlət quşudur eşq.
Çırpsa qanadlarını, torlanar məhşər kimi zərrələr...

Tozların hakimliyi...

Kövrələr cəhənnəm mələyi,
sərinləyer cəhənnəmdə atəş,

Ya Nəsimi, ya Şəms...

Eşq boynunuzun kəndiri,
boynumun kəndiri...

Çekildi ayağınızdan yer.

Çekildi ayağımdan yer.

Ya Nəsimi, ya Şəms...

6.ŞAHLANAN NƏFƏS

Eşidirsən...mi...

E....ş... i...d...i...r.s.n.mi

Səssizliyi eşidirsənmi?..

Deyir, uğuldayır qulaqlarında sonsuzluq,
qarışır yer-göy bir-birinə,
isti-soyuq karışır, eksliklər tək olur
doğmalaşan insanlar kimi,

birləşən insanlar kimi.

İçinə yiğilan çanaqlı bağdadır bu an hər şey:
uçanlar qanadlarını,
qaçanlar ayaqlarını yiğib,

danişanlar sözlərini udub, susanlar səslərini.

Bircə nəfəs diridir,
bircə nəfəs şahlanır dev kimi üstümə,
tərpədir daşa dönmüş varlıqları...

Hər şey canlanır, məhşərdəki kimi qalxır
yerindən,

hər şey canlanırkən mən ölürem.

Tarazlıq pozulmur, ahəng qorunur...

Eşidirsənmi, pozulmur...

Tural ANAROĞLU

YADPLANETLİ

Həsən Bakının bir-iki mərtəbəli evlərdən ibarət köhnə məhəlləsində anadan olmuş və elə bu məhəllədə də həyatının 33-cü ilinə qədəm qoymuşdu. Yaşlı anası ilə birlikdə yaşayırırdı. Ailənin sonbeşiyi idi. Özündən böyük iki qardaşı ailə qurmuş, alver üçün Rusiyaya getmiş, elə orada da qalmışdır. Bacısı isə ərə getdikdən sonra rayona köçmüştü. Yaşlı anasının tək arzusu Həsənin də halal süd əmmiş bir qızla evlənməsi, ailə sahibi olması idi. Həsən isə həyatından tam razıydı. Ümumiyyətlə, Həsən hər şeydən razı qalan, heç bir ambisiyası, təmənənəsi olmayan, gündəlik 10-15 manat qazancına şükür edən insandı. Anası ilə yaşadığı evdən iki tin aralıda dədə-babadan qalmış balaca bir dükənləri vardi. Bir vaxtlar rəhmətlik babası bu dükanda buxara papaqlar tikib satırdı. Millətin papağı tələbatı azalandan sonra atası və anası burada təndir qurub çörək bişirirdi. Atası rəhmətə gedəndən, anası yaşlanandan, qardaşları və bacısı şəhərdən köçəndən sonra dükən Həsənə qaldı. O da ixtisasına ən uyğun gələn və çörək gətirən peşəni seçdi.

Bir vaxtlar lotuların yaşadığı, adı-səni bütün ölkədə bəlli olan məhəllədən də əsər-əlamət

qalmamışdı. Evlər dağılır, sakinlər yeni göydələnlərə köçürüldürdü.

Həsən və anasına da xəbərdarlıq gəlmişdi. Üçotaqlı həyət evi və birotaqlı dükənlərinin yerinə onlara 15-ci mikrorayondakı göydələnin 9-cu mərtəbəsində iki otaqlı ev ayrılmışdır. Əlbəttə ki, sınıq-salxaq evlərinin əvəzinə yeni tikilidə ev almaq pis deyildi. Amma yaşayışlarını təmin edən avtomobil təmiri dükənini 9-cu mərtəbəyə köçürtmək imkansızdı.

Lakin Həsən bu problemə də nikbinliklə baxır, buna da şükür deyirdi.

Bu gün də xətasız-bəlasız, qəzasız, xəstəliksiz, ölümsüz, itkisiz bir gün keçirmişdi. Son müştərisini yola salmışdı. İş paltarını dəyişib, əl-üzünü yuyub dükəni bağlamaq istəyirdi ki, bərk gurultu və gözqamaşdırıcı işıq hərəkətlərini iflic etdi. Donub yerində qaldı. Dükənin tam ortasına işıq şüaları içində anadangəlmə, lümbəlüt bir insan endi. Sənki dükənin damı yoxmuş kimi göydən endi bu insan. Dükənda peyda olan bu insan – gözəl bir qadın idi. Həsəninin gözləri bərəlmış, ağızı açıq qalmışdı. Bütün bədəni diksintidən və qorxudan əsirdi. Gur şüalar yox oldu. Qadın isə qaldı və mavi gözləri

ilə Həsənə baxdı. Qadın danışmağa başlayanda Həsəni tam vahimə bürdü.

– Salam? Həsən! Qorxma, mənim adım Aribiyadır! Likxostisna planetindən gəlmişəm! Qadının gözəl, melodik səsi var idi. Ancaq səsində həyəcan, narahatlıq hiss olunmağa başladı.

– Amma, amma, deyəsən, planetlərarası səfərim zamanı bir problem yaşandı... Əli ilə saçını qaldırıb boynunu göstərdi. – Problem, problem, mexanizmdə problem var... Mənə kömək et! Nə olar, kömək et...

Bu qadının söylədiyi son sözlər oldu. Gözlərini yumdu, şappılıyla yerə yixildi.

Həsən dilini qurumuş dodaqlarına sürtdü. Onun da bədəni bu stressə tab gətirmədi. Gözləri qaraldı, huşunu itirib o da yerə yixildi.

***

Azər Həsənin ən yaxın dostu idi. Bir məhəllədə qonşu evlərdə böyümüşdülər. Hazırda hər ikisi Həsənin dükanında sallağı oturaraq, səssiz-səmirsiz önlərində divara söykədib oturduları və çılpaqlığını maşın brezentli ilə boğazına qədər örtdükləri huşuz qadının üzünə fikirli-fikirli baxırdılar.

Səssizliyi Azər pozdu:

– Ala, Həsən, gecə saat 12-dir. Anava zəng etmisən? Arvad nigaran qalar e! – Azər Həsənə müraciət etsə də, gözünü qadından çəkmirdi.

Həsən də başını fırlatmadan cavab verdi:

– Hə! Özümə gələndən sonra birinci sənə zəng etdim! Sonra da anama zəng etdim ki, müştəri gəlib. Bütün gecəni işləyəcəm. Bəs sən evdən qadın paltarı götürə bildin?

– Hə, bacının sarafanını götürmişəm... Amma buna gödək olacaq. Boyu uzundu e bunun. Bir də sarafanla iş düzəlmir e! Buna, yəqin, alt paltarı-zadı da lazımdır...

– Hə, yəqin ki, ayaqqabı da lazım olacaq...

Hər ikisi də tilsimlənmiş kimi gözlərini qadından ayıra bilmirdi. Aralarında söhbət etsələr də, qadına baxırdılar.

– Ala, deyirsən, elə-belə göydən loppadan düşdü bura?

– Yox! Əvvəl diri idi. Mənimlə danışdı, kömək istədi...

Azər Həsənə tərəf döndü:

– Sən bunların dilini bilirsən bəyəm?

Həsən hələ də şokda idi. Heykəl kimi quru-yub qalmış, gözlərini qırpmadan qadına baxırdı:

– Yox, mənimlə azərbaycanca danışdı...

– Uy da! Gör e! Bunlar da azərbaycanca birlərlər. Yaxşı, qədeş, özünə gel!

– Bax bir saatdır, oturub mal kimi bunun üzünə baxırıq. Ayaqlarım qurudu. Gəl bir dənə çay qoyaq, içək, özümüzə gelək...

Azər ayağa qalxıb rəfdən dəm çaydanını, quru çay qutusunu götürdü. Çaynikə su doldurub onu əldəqayırmaya sobasının üstünə qoydu. Sonra evdən götürdüyü qadın libasını alıb yad-planetliyə yaxınlaşdı. Üstündən brezenti çəkdi. Narazı halda Həsənə tərəf döndü:

– Ala, gəl kömək elə də! Mən tək geyindirməni? Qaqa, bunun da dərisi bizim kimidir e! Görəsən, içalatı da, yəni orqanları da bizimki kimidir?

Həsən, nəhayət, ayağa qalxıb xanıma yaxınlaşdı, əyilib qulağını döşünə yasladi.

Azər gülümşəyərək, Həsənə göz vurdu:

– Ala, yekə kişisən! Ayıbdır! Qızın orasına-burasına...

Həsən Azərin sözünün yarıda kəsdi:

– Gic-gic danışma! Baxıram ki, ürəyi döyü-nür, ya yox?

– Salaməleykum! Ala, kəndçi, bu başqa planetdən gəlib e! Bəlkə, bunların ürəkləri daban-larındadır. Gəl ən yaxşısı bunu geyindirək. Heç olmasa abırı olsun, yoxsa... Tövbə, ya rəbbi! Ge-yindirək, bir çay içək, sonra fikirləşərik.

Qadının qollarını qaldırıb libasını geyindir-dilər. Sonra onu yenidən divara yaslayıb, ya-nından uzaqlaşdılar. Artıq Həsən də özünə gəl-məyə başlamışdı.

Azər dönüb dedi:

– Sən çay düzəlt, mən də Əlişə zəng edim, gəlsin!

– Hə! Əliş gəlib nə deyəcək? O da bunun əhvalatın eşidib tirtap olacaq bunun yanında.

– Alo, Əliş! Salam! Hardasan, ala? Ala, nə klub? Srocñi min taksiyə, gəl dükana! Azər də buradadır! Səninlə təcili işimiz var!.. Ala, nə qız-lar? Dur gəl bura deyirəm sənə!

Azər çayları süzə-süzə Həsənə baxdı:

- Yenə kefdədir? Klub, qızlar, içki... Ala, camaat yaşayır da! Yoxsa biz?.. Bütün günü bir parça çörəyin dalınca qaçıraq... Eh!

- Şükür elə! Bu gönüümüzə şükür!

- Hə, şükür edərsən də! Oturan yerdə başına bu cür maska düşüb. Sabah səhər gedəcəm anan Nobar xalanın yanına, deyəcəm ki, ay xala, gözün aydın, oğlun evlənir, gedir başqa planetə...

- Boş-boş danışma, arvadı infarkt vurardı. Onsuz da qardaşlarından narazıdır ki, məni atıb gediblər.

- Ala, Həsən, deyirəm e! Buna elçiliyə kimə getmək lazımdır görəsən, kosmonavtlara?

- Ala, nə elçilik? Görmürsən, ölü kimi qalıb orada. Bunu əvvəl düzəltmək lazımdır e!

- Həsən... Bunun hər tərəfinə baxdıq, amma barmaqlarını saymadıq e! Görəsən, neçə dənəndi?

İkisi də bir anlıq donub qaldı. Sonra qadına yaxınlaşıb əl və ayaq barmaqlarını saymağa başladılar.

Bir andan sonra ikisi də rahat ah çəkdi:

- Əlhəmdüllah, bizimki kimidir...

Dükənin qapısı döyüldü. Ələsgər keyfi yerdə, bir az içkili halda dükana girdi. Hər zamankı şən, yüksək səsi eşidildi:

- Nə olub? Nə var, ala, məni çağırırsınız?

- Qadımı gördü: - Ala, ala, bu maska kimdir, ala?

Azər laqeyd tonda:

- İnoplanetyandır. Gəlib düşüb Həsənin dükənинe.

Həsən daha ətraflı məlumat verdi:

- Əliş, dükəni bağlayırdım, birdən işiq parladı. Gurultu qopdu, işıqla birlikdə bu gəldi düşdü göydən. Mənə azərbaycanca dedi ki, mənim adım Auribiyadır! Likxostisna planetindənəm. Problemim var, mənə kömək elə! Əli ilə də boynunu göstərdi ki, orada mexanizm xarab olub. Sonra da şappilti ilə düşdü yerə! O vaxtdan da belədir! Mən də huşumu itirdim. Özümə gələndə zəng etdim Azərə. Evdən paltar gətirdi, geyindirdik buna...

Əliş eşitdiklərinə inanmamışdı. Gülməsəyərək dostları lağa qoydu:

- Ala, yaxşı, ala! Deyin, görüm xaricidir? Harda tanış olmusunuz bununla? Niyə bu gündədir? İçirtmisiz? Yoxsa narkomandır?

- Vallah, billah, düzünü deyirəm! Azik, de də buna!

- Anam canı, düz deyir! Əvvəl mən də inanmadım. Amma sonra boynuna baxdım. Ağbirçeyin boynunda, arxa tərəfində əməlli-başlı mexanizm var e! Həkim adamsan! İnanmirsan, özün bax!

Əliş qadına yaxınlaşdı. Əvvəlcə nəbzini yoxladı, sonra qulağını döşünə yasladi, qadının ağızını aralayıb içini baxdı, saçını qaldırıb, boyunundakı mexanizmi nəzərdən keçirtdi. Qadını müayinə etdikcə sərəxosluğu çəkilir, rəngi-rufu ağarırdı. Bir saat bundan öncə Azər və Həsənin halına düşüb, gözləri bərəlmüş, ağızı açıq şəkildə gözünü qadından ayıra bilmirdi.

Azər kəllə qənddən dişləyib, çayından hortlatdı:

- Həsən, qaqa, bax bu da heykəl oldu! Toşnı bizim kimi! Əliş, oy! Qaqa, özüvə gəl! Şşştt! Nə oldu buna?

Həsən stəkanını qoyub, Ələsgərə yaxınlaşdı, əyilib ona baxdı:

- Ey! Əliş, Əliş... Hə, nə oldu, özüvə gəl!

Əliş dili topuq vura-vura dilləndi:

- Bu, bu, imkansız bir şeydir... Ürəyi döyünmür, nəbzi yoxdur, yəni ölüdür... Amma nəfəs alır, hətta xoruldayır, rəngi ağ deyil, yəni bədənində qan dövran edir. Sanki dərin yuxudadır... Bax barmağımla basıram, görürsən, dəri qızardı? Bax, dırnağımla basıram, əzələlər refleks verir. Bu, ölü deyil! Amma ürək döyüntüsü yoxdur, nəbzi yoxdur... Bu, necə ola bilər?..

* * *

Saat əqrəbləri səhər beşi göstərirdi...

Həsən qalxıb yenidən dolan külqabını zibilə boşaltdı, qadına baxıb, Əliş və Azərin oturduğu masaya - yerinə qayıtdı. Gülməsəyərək zarafat etdi:

- Ala, bu Likxostisnadan bura gəlib, bizim siqaretin tüstüsündən boğulacaq...

Əliş bir daha təklifini təkrarladı:

- Bilmirəm! Amma yenə də deyirəm, bu, bizim biləcəyimiz iş deyil. Bunu dövlətə təhvil verməliyik... Bu, bütün bəşəriyyət tərəfindən bilinməlidir...

- Zarafat eləyirsiz? Bu, bəlkə, tarixdə yadplanetli ilə ilk təməsdir. Başqa planet, başqa zəka... Siz isə dükanda buna sarafan geyindirib atmışınız bir qırğa ki, özümüz düzəldək! Başıvız xarab olub?

Azər aramla mövqeyini izah etdi:

- Mənim dediyim odur ki, ömrümüzdə belə şey olmayıb. Heç kimin olmayıb. Amma bu da Moskvaya, Vaşinqtona, Çinə, Yaponiyaya düşməyiб ki! Gəlib düşüb Bakıya, Həsənin başına... Deməli, onun qismətidir də! Bax, indi də evindən köçürdürlər bunları 15-ci mikrorayona... Dükəni da bağlanacaq. Ala, Əliş, sən tanınmış həkim sən, müştərilərin zibil kimi... Pula pul demirsən... Sənilnlə də aramızda danışındıq ki, bu Həsən qardaşımıza necə kömək edək? Düzdür?

- Hə, hə, amma...

- Dayan, dayan... İndi Allah özü göndərib də bunu Həsənə. Qismət tarapp göydən düşüb başına. Özü də ki bu inoplanetyan hökümətdən kömək istəməyiб ki?! Köməyi Həsəndən istəyib! Ala, bax bu Həsən nə yapon dilini bilir, nə də alman dilini... Amma hər ikisinin də maşınlarını söküb təzədən yiğir. O boyda maşınları söküb-yığan bu balaca mexanizdən baş çıxarılmış? Həsənin mühəndisliyinə, Həsənin istedadına bir sözün var, ya yox?

- Əlbəttə ki, yoxdur! Həsən fitri istedaddır. Özüm şahidi olmuşam...

- Hə, hə! O cavan fistirinkə gəlmüşdi e... "Ferrari" maşını ilə... Nakladkası yeyilmişdi... Yadın-da? Həsən "Kamaz"ın nakladmasını düzəldib qoydu "Ferrari"yə, zavadskoydan daha yaxşı oldu...

- Mənim dediyim o deyil e! O maşın idi, bu isə insan!.. Dünyada elmi mərkəzlər var, akademiklər, Nobel mükafatı laureatları...

- Ala, ala!.. Başlama gənə! Akademikmiş, Nobelmiş, Mərkəzmiş... Kəsib doğrayacaqlar gül kimi qızı! Xalxin xata-potası götürüb qızı getsinlər amerikalara, yaponiyalara... Bizdə olmayan, onlarda nə var ki?

- Cihazlar, mexanizmlər...

- Ala, boş şeylərdir hamısı. Bax, bu bərəkət haqqı, orada nə varsa, bizdə də hamısı Sədərəkdə var. Özü də daha ucuz... Ala, Həsən, səndən danışırıq, sən də yapışmisan bu qızdan. Nə işlə məşğulsan orda?

- Boynunda mexanizmə baxırdım. Burada bir mikroçip var... Deyəsən, problem ondadır. Əliş, dur gəl bura... Bax bunu deyirəm, bax düz bağlanıb damara. Hə, bax beyinə gedən dama-ra... Gördün?

- Aha, aha!

- Bu cipi qopartsaq və mən onu düzəltsem, yenidən tikə bilərsən damara?

Ələsgər barmaqları ilə damarı o tərəf-bu tərəf yoxlayıb, ağzını bütbüdü. Sonra dodaqlarını dişləyib dilləndi:

- Prinsipcə mümkündür. Elə bir çətin şey deyil. Amma onu düzəldə biləcəyinə əminsən?

- Nə bilim? Sən gəl onu çıxart ordan, mən də dükənlər açılsın, axtarım görüm eynisini tapa bilərik, ya yox...

- Həsən, qaşa! Özün düzəltmək istəyirsən?

- Əliş, qardaş, gəl prob eləyək. Düzəlsə, qız nə edəcəyimizi özü deyər... Düzəlməsə, aparıb verərik hökumətə, hara göndərirlər göndərsin-lər. Bizzət günah getdi.

* * *

Azər ticarətlə məşğul olurdu. Ona görə hər yerdə tanışı var idi. Axşam üç dost dükanda görüşəndə hər biri hazırlıqlı gəlmüşdi. Əliş bütün cərrahi ləvazimatını gətirmişdi. Azərin tövsiyəsi ilə Sədərəkdəki elektronik dükənlərini araşdırın Həsənin əlində bir neçə dənə cip var idi. Azər isə yadplanetli qadın üçün təzə paltarlar, ayaqqabı, bijuteriya alıb gətirmişdi.

Azər gümrah şəkildə dostlarına baxdı:

- Hə, hazırlısınız? Başlayaqq?

Əliş narazı halda cavab verdi:

- Sənə nə var ki! Ən rahat iş səninki idi. Dükəndən bir-iki paltar alıb gətirmişən. Ala, ağlıma bir şey gəldi. Bəlkə, bütün prosesi telefon çəkək? Xaricdə belə edirlər. Baxma, yenə də yadplanetliyə əməliyyat edəcəyik. Heç olmasa tarixə düşək də!

Azər ağıllı-ağıllı etiraz etdi:

- Yox, lazım deyil. Dəlil-zad qoymayaq. Sonra ilişərik. Deyərlər ki, dövlət əmlakına zərər vermisiniz... Onun kodeksdə statyası var e!

Əliş qane olmadı:

- Ədə, nə maddə, nə statya, nə dövlət əmlakı? Bu inoplanetyandı e!

Azər yenə də etiraz etdi:

– Yox, dəlil qoymaq olmaz! İş alınar, lap yaxşı. Alınmasa da, atarıq küçəyə, guya heç xəbərimiz yoxdur! Xarab olmur ki! Gör bir sutkadır meyitdir, heç rəngi-rufu da dəyişməyib.

Həsən incimiş halda söhbətə qarışdı:

– Boş-boş danışmayın! Hara atırsınız bunu!

Bu mənim qonağımdır! Likxostisnadan əmanətdir!

– Yaxşı! Səy-səy danışmayın! Gəlin başla-yaq! Həsən çip hazırlıdır? Bax köhnəni çıxardıram a!

– Mən hazırlam! Ya Allah, bismillah! Başla görək!

Əliş ehtiyatla çipi çıxarıb steril dəmir qaba qoydu. Həsənin Sədərəkdən aldığı və üzərində dəyişiklər apardığı yeni çipi alıb spirlədi və yenidən damara tikdi. İşini yeni bitirib yara yeri-ni də spirt ilə təmizləmək istəyirdi ki, qadının gözləri açıldı. Bunu gözləməyən Əliş, Azər və Həsən yerlərindən dik atılıb, bir-iki addım geri çəkildilər. Gözləri bərəlmış, ağızları açıq halda qadına baxırdılar. Qadın ayağa qalxdı, ətrafına baxdı. Əvvəlcə sağına, sonra soluna və nəhayət, öündə quruyub qalan Həsən, Əliş və Azərə baxdı.

Əliş əsə-əsə əlini qadına uzatdı, dili topuq vura-vura yadplanetliyə rus dilində müraciət etdi:

– Dabro pojalovat! Mı radı znakomstvu!

Həsən titrək səslə Azərin qulağına piçıl-dadi:

– Bu səy niyə onunla rusca danışır?

Azər eyni tonda cavab verdi:

– Bu qızlarla tanış olanda rusca danışmağa başlayır ki, fikirləşsinlər ki, şəhər uşağıdır, qağı...

– Nədi?

– Mən o məsələ... Bir az qorxuram e!

– Mən də!

Qadın Əlişin əlini sıxdı, sonra isə melodik səsi ilə Azərbaycanca danışmağa başladı:

– Mənimlə ana dilimizdə də danışa bilərsiniz. – Boynuna işarə etdi:

– İçimdəki mexanizm sayəsində buraya gəldim və bu planetdəki bütün dilləri anlayır və danışa bilirəm.

Bir daha ətrafa göz gəzdirdi və davam etdi:

– Amma siz bu simiq-salxaq evlərdə, bu şə-raitdə necə yaşayırsınız? Niyə etirazınızı bildir-mirsiniz?

Dostlar bir-birinə baxdı. Azər Həsənin qu-lağına piçıldadı:

– Ala, bu çipi haradan aldın?

Həsən təlaşla cavab verdi:

– Sədərəkdən...

– Ədə, sənə demədim ki, onlara söylə, kitayski mal verməsinlər sənə... Görmürsən, çip giydirmədir? İnoplanetyani müxalifət elədiz qoyduz. Sroçnı bu çipi dəyişin!

Sonra mülayim səslə qadına müraciət etdi:

– Ağbirçək, sən əsəbiləşmə! Prostu, bu çip yaxşı deyil e! Yəni sizə yaraşmaz! Orijinal deyil e! Poddelkadı! O boyda yolu gəlmisiniz! Xoş gə-lib, səfa gətirmisiniz! Nə yaxşı oldu ki, gəldiniz... Biz bu yoldaşlar... e-e-e... yəni bəylər... e-e-e... zəhmət olmasa, çipi dəyişsinlər. Yaxşısın qoy-sunlar. İcazənizlə...

Sonra əliylə Əliyə və Həsənə müraciət edə-rək, əsəbi halda davam etdi:

– Ədə, tez dəyişin xanımın çipini... Bizi zi-bilə salmayıñ.

Əliş əlini qadının boynuna atıb çipi çıxar-dan kimi yadplanetli guppultuya yerə yixildi. Əliş əllərini yana açaraq, narazı halda dostları-na baxdı:

– Tutun da bunu! Mənim iki əlim var. Mən çip çıxardım, ya bunu tutum? Bu, hər dəfə belə yixılacaqsə, yüz faiz başqa bir yeri xarab ola-caq. Yekə kişisiz, bunu tutun da! Belə əməliyyat olar? Xəstə hər iki dəqiqədən bir şappilti ilə ye-rə düşür. Bu, iş deyil axı!

Qadını yenidən köməkləşərək üstünə ağ örtü salınan divana uzatdılar. Həsən qutudan yeni çip çıxartdı. Bu səfər Azər ona yaxınlaşıb soruşdu:

– Bunu da Sədərəkdən almışan?

– Yox, bunu şəhərdəki elektronik dükandan aldım. Bax qutusu da var.

Azər diqqətlə qutunu nəzərdən keçirdi:

– Hə, bax bu başqa məsələ... Görürsən, dövlətin aksizi də var üstündə.

Əliş maraqlandı:

– Aksız nədir?

– Ədə, kolxoz, bax bu nişanı görürsən? Bu, o deməkdir ki, bu mal ölkəyə qanuni yolla gə-

lib. Yəni vergisi, rüsumları ödənilib. Yoxlanılıb və rəsmi qeydiyyatdan keçib. Bunu taxın, görək başımıza nə iş gəlir. Bismillah!

- Bismillah!

- Bismillah! Başladıq!

İkinci çip taxılandan sonra qadının gözlərini açıb ayağa qalxacağına artıq hamı hazır idi. Bunun üçün də müvafiq hərəkətlər heç kəs üçün gözlənilməz olmadı. Bu səfər sözə Azər başlıdı:

- Mavi Xəzər qoynunda, Odlar yurdu Azərbaycanın şanlı paytaxtı küləklər şəhəri Bakıda sizi salamlayırıq!

Həsən gülümşəyərək Azərin sözünü kəsdi:

- Qonağımızla məzələnməyin. Dünyaya xoş gəldin, Auribiya!..

Auribiya yenidən ətrafına nəzər saldı. Onun ikinci dəfədir təkrarladığı bu hərəkət üç dos-tun da narahatçılığına səbəb oldu. Üçü də narahatlıqla Auribiyanın nə deyəcəyini gözləyirdi. Auribiya gülümsədi və sözə başladı:

- Nə gözəl bir məkan. Burada alnının təriyilə işləyən bir zəhmətkeşin abu-havası hiss olunur. Belə bir yerdə, əmək ocağında yaşamaq bir xoşbəxtlikdir. Ölkəniz haqqında məlumatlıyam. Analoqu olmayan bir ölkədir. Həm yeraltı, həm də yerüstü zənginliklərə malik bir ölkədir. Belə ölkədə heç nədən narazı qalmaq olmaz. İşıq da sönsə, su da kəsilsə, qaz da verilməsə, ancaq və ancaq şükür etmək lazımdır.

Bu sözlərlə Həsənin üzü güldü:

- Əsl mənim adamımdır. Hər şeyə şükür!

Əliş Həsənin sözünü kobud şəkildə kəsdi:

- Ədə, qoyun, burada deputat seçmirik e!

- Azik, sən nə deyirdin? Bu çip rəsmi qeydiyyatdan keçib? Aksizi var?

Azər düşüncəli şəkildə təklifini verdi:

- Yenə dəyişək? Başqa çip var?

Həsən əlindəki iki ədəd çipi göstərdi:

- Biri İranındır.

Azər sözünü kəsdi:

- Baxın a! Mən çarşab-zad almamışam a! O biri nədir? Haranındır?

Əliş söhbəti yarida kəsdi:

- Ədə, gəlin tutun bunu uzandıraq, yoxsa yenə də yixilacaq. Bax belə tutarsınız. Çipi çıxardıram ha!

Əliş əllərini təmizləyib masaya yaxınlaşdı.

- Qaqa, gəlin bir fasılə verək, sonra davam edərik. Oturun bir çay içək, məsləhətləşək.

- Nəyi məsləhətləşəcəksən? Görürsən, Həsən ustادi e! Hamısını peridelka elədi, qız özünə gəldi. Ölmedi, yaşayır. Hər şey normaldır. Prosto bu çip məsələsini götür-qoy etməliyik. Yoxsa bu ya müxalifət olur, ya da iqtidar. Bunun bir ortasını düzəltmək olmaz?

Həsən düşüncəli halda:

- Olar e! Amma gərək hər dəfə qoyub baxsan da, hansından çıxdu, bir az azaldasən...

Əliş sözə qarışdı:

- Ay kişi! Hətərən-pətərən danışmayıñ. Bu divar saatı deyil e, batareyasını çıxardıb-salasan. Canlı orqanizmdir. Çip dəyişməkdən boyun damarı aşşuzənə dönüb. Ay Həsən, sən orada nə edirsən? Azər, bu nə iş görür orada?

- Həsən, ağbirçayı rahat burax, payalnik-nən nə eşələnirsən onun boynunda? Əliş, bu nə dəyişdi onun boynunda?

Həsən işini bilən adam kimi özündən razı halda dostlarına baxdı. Həzin səslə danışmağa başladı:

- Mən hər zaman namusumla işləmiş, əlimdə olanla kiyafətlənmiş, daima Allahımı şükür etmişəm. Uşaqlar, mən bu qızı aşiq olmuşam. Bilmirəm, məni bəyənəcəkmi? Amma buna da o qərar verəcək. Mən onun öz çipini təmir etdim. Bəzi qopmuş naqilləri birləşdirdim. Damarına əl dəymədən də birbaşa o boynundakı mexanizmə bağladım. İndi, yəqin, özünə gələcək. Öz gələcəyini də özü həll etsin. Onun da məndən xoş gəlsə, mən şəxsən onunla evlənməyə razıyam. Onun nə fikirləşdiyini hələ bilmirəm. Amma oyanması yaman uzun çəkdi. Bəlkə, nə-yisə düz birləşdirməmişəm?

Həsən əlini qadının boynuna atmaq istəyirdi ki, qadın onun əlini tutdu. Gözlərini açdı. Məvi gözlərinin dərinliklərində istilik və sevgi hiss olunurdu:

- Həsən, bilirsənmi, sizdə kompüterlərdə axtarış sistemləri mövcuddur. Amma siz bu işə yeni başlamışınız. Planetiniz gəncdir, cavandır. Biz isə əsrlərdir bu axtarış sistemindən ailə qurmaq üçün istifadə edirik. İstək, arzu və tələblərimizi ora daxil edirik və axtarış sistemi Qalaktika da bizə uyğun namızəd tapır. Mənim tələblərimə uyğun namızəd kimi, Həsən, sənin adın

çıxdı. Mən də tam qərarımı verməkdən bir neçə ay əvvəldən səni izlədim. Və dünyaya sənin üçün gəldim. Amma yolda problem yaşadıdım...

Azər bütün bu dialoq əsnasında açıq qalan ağızını bağladı və söhbətə müdaxil oldu:

– Hə, doğrusu, yollarımız o qədər də yaxşı deyil...

Auribiya davam edirdi:

– Bu problemi də sən həll etdin. Müxtəlif planetlərdə olsaq da, bioloji cəhətdən bir-birimizə uyğun orqanizmlərik. Bizim Likxostis-nadan daha əvvəller də sizin planetin insanları arasında evliliklər olub. Gözəl uşaqları da anadan olub. Buna görə də bu məsələdə də heç bir problem yoxdur.

Əliş də söhbətə töhfəsini vermək istədi:

– Bəs siz ora... Adı nədir onun, Lixtinsteynə getsəniz, Nobar xala nə olacaq?

Həsən gülümsəyərək soruşdu:

– Anamı nəzərə alır... Sizin planetə yol uzundur?

– Bu boynumdakı mexanizm ilə bir neçə saniyəyə...

Azər əsl ticarətçi məntiqi ilə:

– Bu mexanizmdən bizə də almaq mümkündürmü?

Əliş Azərin sözünü kəsdi:

– Ədə, dayan görək... Bəs bu mexanizm neçə bədənə yerləşdirilir?

Auribiya bir neçə saniyəlik yox oldu... Dostlar mat-məəttəl bir-birinə baxdılar. Azər dilxor halda Əlişi azarladı:

– Mexanizm necə yerləşdirilir... Ədə, hürkütüdü müştərini boş sualların... A-a-a, yenə gəldi.

Auribiya Həsənin boynuna toxundu.

Həsən elektrik çarpmışcasına refleks hərəkət etdi.

Auribiya:

– Bax, bu qədər asan quraşdırılır.

Həsən soruşdu:

– Sən hara yox oldun?

Auribiya:

– Evimə getdim, iki dənə bu cihazdan götürdüm.

Azər maraqla:

– Bəs ikincisi kimədir?

Auribiya:

– İkincisi Həsənin anasına. Yox olduğum zaman o cihazı Nobar xalaya taxdım. İndi birlidə bizim planetə gedək. Ora həm sənin, həm də ananın xoşuna gələcək.

Azər:

– Arvad yaşlıdır. Onu hazırlamaq lazımdır. İnfarkt vurar onu...

Auribiya:

– Xeyr! Cihaz özü bütün məlumatları həyəcana, qorxuya məhəl qoymadan beyinə yerləşdirir.

– Nobar xalanın artıq hər şeydən xəbəri var. İcazənizlə biz gedək. Qorxuram, mənim cihazimdakı problem bir də ortaya çıxar.

Azər:

– Bacı, sən qorxma. Onu Həsən düzəldib. Odur e, fistırınkə Kamaz nakladkalarla Ferrarini bir ildir sürür. Şikayəti də yoxdur.

Həsən bir neçə dəqiqlik bağlı qalan gözlərini açdı:

– Dostlar, bu Likxostisna başqa aləmdir e! Bizzən bir əlli əsr öndədir! Mütləq sizi də oraya aparacam...

Auribiya gülümsəyərək Həsənə baxdı:

– Gedək?

Həsən:

– Gedək də! Uşaqlar bir neçə gündən sonra mütləq gələcəm. Xudahafız!

Dükanda qalan Azər Əlişə baxdı:

– Bu gün axşam neyləyirsən?

Əliş dodağını büzdü:

– Kluba gedəcəm. Gəlirsən?

Azər kefsiz halda:

– Gedək də! Mənə bax, Həsəngilin o 15-ci mikrorayondakı evini neyləyək?

Əliş düşüncəli:

– Sataq getsin. Çətin bir daha oraya qayıtsınlar. Gecəni yatmadıq, evə gedib yatım, axşam klubda görüşərik. Sən nə edəcəksən?

Azər:

– Mən də gedim Sədərəyə... Bəlkə, bu mexanizmə oxşar bir şeylər var bu dünyada...

QIZIM SƏYALIYA

Gülər gözlərində tapdım xoş günü,
Çəkildi ağrım da, acım da, qızım!
Bu boyda şirinlik tapa bilmərəm
Dünyanın o biri ucunda, qızım!

Nə möcüzə belə, nə sərr beləcə,
Ruhuma can verir səsin beləcə.
Nanə yarpağıtək əsir beləcə
Ürəyim ovcumun içində, qızım!

Ayrı nə diləyim ulu Tanrıdan,
Odur Yaradan da, odur yaridan.
Yoxdu bir gileyim ağ gün sarıdan,
Sən də yanımdasan, bacın da, qızım!

ÇATINCA

Bir ömrə dəyərdi tek səni sevmək,
Sevərdim imana, dinə çatınca.
Uzaqdan baxanda mələksən, mələk,
Misraya dönürsən mənə çatınca.

O dünya varındır, bu dünya yoxum,
Yanımda nə qardaş, nə bacı, qohum...
Bəlkə, harayını eşidər ruhum,
Halımı sorarsan yenə çatınca.

Birdən sən gəlince çiçəklər solar,
Barı son anımda ləngimə, nolar...
Onsuz da mələklər aparmış olar
Sən gəlib mən adda qəmə çatınca.

YAZMIŞAM

Bu mənəm, bir düşün, sınama yüz yol,
Sən məni gətirdin dinə, yazmışam.
Taledən yoluma çıxdığın günü
Qismətə yazılın günə yazmışam.

Bu eşqin vüsəli olamı, bilməm,
Yolsuzmu çıxmışlıq yolamı, bilməm.
Sən nəsən, sevgimi, bəlamı, bilməm...
Yazmaram, demişəm, yenə yazmışam.

Söznən yaratmışam dövlət, varımı,
Sevdim səndən gələn intizarımı.
Bütün ömür boyu yazdıqlarımı
Elə bilirəm ki, sənə yazmışam.

Vasif SÜLEYMAN

TƏRƏFİMDƏ

Günəşmi nur salır dörd bir yanına,
Yox... Yox... Üzün gülür hər tərəfimdə.
Gəndən boylanıram Tanrı payına,
Nə olsun, dayanıb yer tərəfimdə...

Birimiz divanə, birimiz dəli,
İndi bizim üçün hər şey təsəlli.
Aşikar olanım ellərə bəlli,
Pünhan nağlımsan sərr tərəfimdə.

Səssiz harayımı indi kim duya,
Budurmu dediyin əlçatmaz röya...
Görürsən, bir yanda bu boyda dünya
Təkcə sən durubsan bir tərəfimdə.

PÜNHAN

Nə yazdın, İlahi, ələ düşməsin,
Mələkdi, mələyin dilə düşməsin.
Saxla ürəyimdə, hələ düşməsin,
Aparım məzara adını pünhan...

Sevgindən yaranıb bəşər dediyin,
Bəlkə də, halaldı bu şər dediyin.
İlahi, budurmu məhşər dediyin,
Sinəmə çəkirəm odunu pünhan.

Bir azca su çı�ə, bir azca dən ver,
İstəsən, sevinc ver, istəsən, qəm ver.
İki divanəyə iznini sən ver,
Saxlarıq bu eşqin dadını pünhan.

Üzünü solduran çəkdiyi qəmmi,
Tərsinə getdiyim yolu... Dönəmmi...
Aşikar ömürdə, ya Rəbb, mənəmmi?
Ya da göndərdiyin odumu pünhan?

TƏK ÖZÜM OLSAYDIM, NƏ VARIYDI Kİ...

Bu şirin bəlanın iki canı var,
Tək özüm olsaydım, nə varydı ki...
“O” adda, “mən” adda bir həyanı var,
Tək özüm olsaydım, nə varydı ki...

Bir yolun üstündə bu alov, o nəm,
Bəlkə də, taleyin qarğışı mənəm.
Yaxşı, düşünməyin məni, cəhənnəm,
Tək özüm olsaydım, nə varydı ki...

Yaşanmaz sevgidir – uludan-ulu,
Nə olsun, həsrətdən düşübdür yolu.
Bir körpə mələk var, ölüm arzulu,
Tək özüm olsaydım, nə varydı ki...

Ömrü hara çəkə, hara çəkməyə...
Taleyin üstündən qara çəkməyə.
Hazırkı özünü dara çəkməyə,
Tək özüm olsaydım, nə varydı ki...

Birlikdə çekirik şirin bəlanı,
Bızsız yazılıanın yoxdur yalani,
Kimsə ovudammaz mənsiz qalanı,
Tək özüm olsaydım, nə varydı ki...

BOYUNCA

Cox şey istəmədim Tanrı adından,
Tək səni istədim qədər boyunca.
Gecənin zülməti yaxır adamı
Elə hər açılan səhər boyunca.

Mələksən, imansan, pirsən, bilirsən,
Mənə möcüzəsən, sirsən, bilirsən.
Səni yazdığını bir sən bilirsən,
Sevinc axtarıram kədər boyunca.

Dondurub ruhumu, donu görünmür,
Dərdin biri üzdə, onu görünmür.
Eşqə aşınayıq, sonu görünmür,
Sonsuzluq gəzirəm səfər boyunca.

Bu ömrü bu eşqin yolunda sərəm,
Ağrıdan usanmaz, dərddən küsmərəm.
Göydə quşlara da nəmər verərəm
Adını gətirən xəbər boyunca.

NƏ OLUR-OLSUN

Alın yazısıdır, tale qisməti,
Axarı-baxarı nə olur-olsun.
Ölümən olumun mənzilindəyik,
Əvvəli, axırı nə olur-olsun.

Eh, nəyim gedibdi, eh, nəyim qalib,
Bircə yol Allahı görməyim qalib.
Yarısı dağılmış ürəyim qalib,
Bu ömrün çıxarı nə olur-olsun.

Üzündə zülmət var, əlində çıraq,
Bir ömr verilib, qismətinə bax.
Üstü başdaşıdır, ayağı torpaq,
Ta ondan yuxarı nə olur-olsun.

OLACAQSA

Ağrim səndən gəlir... Allaha şükür,
Qoy gəlsin, xoş gəlir, nə olacaqsa...
Dərdim bəs eyləyir, heç nə dəyişməz,
Sevinci nə qədər kəm olacaqsa...

Bəlkə, bu günahı savab bilərəm,
Onu hər müşkülə cavab bilərəm.
Qədərə min şükür... Gülab bilərəm,
Üzümə çilənən qəm olacaqsa...

Dünya başdan-başa ağrı, qəmdimi?..
Ürəyim dərdindən suçkəndimi?..
Dəyişməm şeirin möhürbəndini,
Sonuncu qafiyə “sən” olacaqsa...

OLDUMU...

Olmaz, – deyib dayandınız qəsdimə,
Mən sözürəm, indi baxın... Oldumu?...
Bir şirincə əzabıydı, çəkərdim,
Bir dediyim mindi, baxın... Oldumu?...

Üzərimdə olacağın nifrəti.
Olasıydı... İndi qaldı həsrəti.
Nur varyıkən, bu dünyanın zülməti
Gözlərimə endi, baxın... Oldumu?...

Əsriydim mən “o” adda inamın,
Cox dedim ki, bu sevgiyə inanın.
Səcdəsinə dayanmışdım “dünyam”ın,
O da pirdi, dindi, baxın... Oldumu?...

NARINGÜL

PROFESSOR

Professor 50-55 yaşlarında, ağbənizli, mavi gözlü, ariq bədənli, balacaboy qadındır. Son dəblə olmasa da, zövqlə geyinməyi xoşlayır. Ayağında həmişə hündür dabanlı ayaqqabı olur. Üz-gözündən ətrafdə hər kəsə meydan oxuyan hökmranlıq iddiası boylanır. Professor öz çəkisini, yerini, dəyərini bilən adamdır. Ətrafdakı adamlarla mümkün qədər məsafə saxlayır. Yaxından tanıyanlar deyirlər ki, çox qürurlu olduğundan adamlarla dil tapa bilmir. Tanıyanlar bunu da deyirlər ki, professor acidildir, ünsiyyəti sevmir, amma ürəyi təmizdir. Əlbəttə, professoru yaxından tanıyanların sayı çox deyil. Professor yol gedərkən başını dik tutub ətrafa baxmadan, şəstlə yeriyir. Elə şəstlə yeriyir ki, yanından salam verib ötən tanış-bilişləri də çox vaxt görmür. Buna görə ondan inciyənlər də olur. Amma inciməyə də dəyməz! Durub adamlara hesabat verməyəcək ki, niyə belə şəstlə yeriyirəm, niyə adamlardan bir pillə yuxarıda görünürəm. Professor hesabatı yalnız özünə verir. İçində ağıllı, ciddi bir qadın gizlənib, onu öz zəhmi, zabitəsi ilə daim yuxarıda saxlayır, artıq hərəkət etməyə, aşağı enməyə qoymur.

Professor yasəmən çiçəkli divar kağızı olan otağında tək yaşayır. Bir də "Zəvzək" adlı pişiyi var ki, evin içində quyuğunu dik tutaraq onunla o başa-bu başa gəzişir.

Pişik demişkən, çalışdığı institutda dedi-qodu gəzir ki, guya professor tək yaşadığı evində pişiyi ilə adam kimi rəftar edir, onunla danışıbgülür, məsləhətləşir, hətta ona mühazirələr oxuyur. Pişik də guya qeyri-adi pişikdir, dil açıb adam kimi onunla danışır. Guya professor pişiyinə sevgili tapıb, onları evdə görüşdürürlər, hətta toy da edib onlara. Dedi-qoduçular arda da əlavə edirlər ki, yaziq neyləsin axı... tək adamdır. Özünü vaxtında sevən, alan olmayıb, o da azarını belə öldürür. Bu tipli bir çox dedi-qodular eşidilir və bəziləri gəlib professorun qulağına da çatır. Dedi-qoduçular bütün bunnalardan sonra qulaqlarını şəkləyib dinləyirlər, görək professor nə cavab verəcək, nələri açıqlayacaq, nələri öyrənəcəklər. Amma boş yerə... Bütün bunlar professorun heç vecinə də deyil, baş qoşmur onlara. Bilir ki, şöhrətli adamın arxasında həmişə belə dedi-qodular gəzir. Düşünür ki, hələ axtarsan, bəlkə, paxilliq da var bunun içərisində.

Bir sözlə, professor bağlı boğcadır, qifilli sandıqdır ətrafdakılar üçün. Bəzən adama elə gəlir ki, professor elə doğdu-bitdi, anadangəlmə, hazırlıca professordur.

Ara-sıra qulağına dəyən "Qarımış qız!", "Evdə qalmış!", "Ürəksiz müqəvvə!" sözləri də professoru sindirə bilmir.

Amma evindəki üstü yasəmən çiçəkli divar kağızları yaxşı bilirlər ki, professorun gizlində, özüylə tək qaldığı vaxtlarda, geriyə baxıb qəhərləndiyi, köks ötürdüyü vaxtlar da az deyil.

Divar örtüyündəki çiçəklər professorun sirdəsidir. Professorun o çiçəklərlə danişdiyi vaxtlar da çox olub. Hətta tək qaldığı uzun gecələrdə özü üçün bayatılar da deyib. O yasəmən çiçəkləri şahiddir ki, professorun geridə bir keçmiş var və bu keçmişin içərisində Qədir adlı bir oğlan da var. Bir vaxtlar tələbə yoldaşı olmuş bu oğlan professorun zəif tərəfidir, ya da xatırlamalı olduğu ən işıqlı yerdir. Yasəmən çiçəkləri şahiddir ki, professor onu çox xatırlayır. Həm də Qədir professorun keçmişindən boylanan yeganə kişidir.

Ciçəklər də, professor da yaxşı bilir ki, bir vaxtlar Qədir adlı oğlan ölürdü onunçün. Məcnun kimi, Kərəm kimi, daha nə bilim, nə kimi çöllərə düşmüşdü, sevirdi onu. Az qalmışdı sevgisi dastana çevrilsin. O vaxt professor da cavan, yaraşlıqlı qızdı. Göz qoyanı, söz deyəni də az deyildi. Amma eşq, sevgi söhbətləri heç vecinə də deyildi. Yüz dənə işi, qayğısı, planlarıvardı. Gecə-gündüz kitabxanalardan çıxmırıldı, az qala yol gedə-gedə kitab oxuyurdu. Elə tələbələr də, müəllimlər də savadına, çalışqanlığına görə onu "Professor" deyə çağırırdılar. Bu ad onu çox fərəhləndirirdi. Şöhrət özü gəlib onu tapmışdı, elmi iş də vermişdilər. O vaxtdan da ətrafdakı yaşıdları ilə arasında bir sədd yaranmışdı. Özünü yuxarıda hiss etdiyindən nə qədər edirdi o uşaqların yanına enə bilmirdi. Belə bir məqamda Qədir də düşmüşdü onun dalınca. Hara gedirdisə, kölgə kimi izləyirdi. İnstituta gedirdi, orda görürdü, kitabxanaya gedirdi, orda qarşısına çıxırdı, dayanacağa gəlirdi, Qədir ordaydı. Amma Qədir nə qədər cəhd edirdisə, də, qız yumşalmırdı ki yumşalmırdı. Hər dəfə Qədirin sevgi dolu ismarıclarına qısa və sərt cavab verirdi.

O zaman tələbələrin içərisində Qədiri danlayanlar da çox idi: Bunun nəyini sevirsən? Qupquru odun kimi bir şeydir, hissi, duyğusu da yoxdur. Amma xeyri olmamışdı. Görünür, oğlan öz ürəyiylə bacarmırdı. Profesor da artıq Qədirin onu izləməsinə alışmışdı, görməyəndə darıxırdı.

Qədirlə sonuncu görüş isə professorun gün kimi yadındadır. Diplom işi ərəfəsiydi. Tələbə

yoldaşlarının çoxu professordan diplom işiyə bağlı məsləhətlər alırdı. Qədir də məsləhət almaq üçün professorun yaşadığı tələbə yataqxanasındaki köhnə, balaca otağına gəlmişdi. Masanın ətrafında üz-üzə oturmuşdular. Professor mövzunu bir müəllim kimi həvəslə başa salır, Qədiri tələbə kimi suala tutaraq bilmədiyini izah edirdi. Amma hiss edirdi ki, oğlanın fikri dağınıqdır, qonur rəngli gözlərini tez-tez ondan qaçırır. Sonra masaya çay gəldi. Oğlan çaydan bir qurtum alıb ürəyini boşaltdı. Bu çay da, qulpu düşmüş o fincan da professorun indiki kimi yadındadır. Hətta bir az dərinə getsə, o çayın qurtumunun səsi də yadına düşər. Oğlan aramla danişirdi. Səsində ələcəsizliqdan doğan bir titrəyişvardı, rəngi ağarmışdı, elə bil məhkəmədə ömürlük həbs alan birisi son nitqini söyləyirdi:

- Mənim sənə olan münasibətimi özün bilirsən. Bu gün-sabah institutu bitirib hərəmiz bir tərəfə gedəcəyik. Səni uzaqdan da olsa, görə bilməyəcəyimi fikirləşəndə dəli oluram. Səni görməsəm, olərəm! Sənsiz mümkün deyil! İnan ki, olərəm!

O zaman Qədirin səsi onlarla tələbəni yola vermiş köhnə otağın divarlarına dəyib ordan geri qayıdırı. Saysız-hesabsız tələbələri o tərəf-bu tərəfə ötürən, üstünün rəngi qopub tökülmüş taxta qapı belə duyurdu oğlanın ürəyindəki odalovu, criltisini boğub susurdu.

Doğrudur, sonralar professor öz- özünə hesabat verirdi ki, onu o vaxt içindəki bir dəli şeytan yoldan çıxartdı. Yoxsa razılaşacaqdı Qədirin təklifiylə. Guya o gün az qalıb desin ki, razıyam səninlə getməyə, gəl evlənək. Amma deyə bilməyib, tamamilə əksini söyləyibmiş.

O gün professor ciddi görkəm alıb Qədiri qapiya ötürmüdü:

- Əlvida! Get xoşbəxt ol! Mənim başqa planlarım var! Məni bir də narahat eləmə!

Qapının ağızında üzbüüz dayanmışdılar. Birdən-birə Qədir nə fikirləşmişdə, qızı özünə tərəf çəkib sinəsinə sixmiş, dodaqlarını dodaqlarına yapışdırıb bərk-bərk öpmüşdü. Professor onun qollarının arasından çıxmaga çalışsa, çabalasa da, çıxa bilməmişdi. Sonra sakitləşib qeyri-ixtiyari oğlana təslim olmuşdu. Bu eşq səhnəsi bir qədər çəkmiş və nəhayət ki, oğlanın qolları arasından qurtularaq özünü çarpayıa atmış, əlini hələ də göynəyən dodaqlarına sixib

seyli ağlamışdı. Qədirdən bunu gözləmirdi. Ona elə gəlmüşdi ki, qururu parçalanıb töklüb, yerlə yeksan olub. Bərk qəzəblənmişdi.

Aradan illər keçmiş və professor bir daha Qədiri görməmişdi. Bu illər ərzində çoxlu uğurları olmuş, ad-san qazanmışdı. Bir vaxt müəllimlərinin ona verdiyi professor adını doğrultmuşdu. Artıq dünyanın çox yerində tanınırırdı. Əlbəttə, bütün bunlar asan qazanılmamışdı. Gecə-gündüz çalışmış, zamanını, əməyini sərf etmişdi. Başı o qədər qarışmışdı ki, illərin necə keçdiyindən xəbəri olmamışdı.

Amma tək qaldığı vaxtlarda Qədirlə olan son görüşünü də dəfələrlə xatırlamışdı professor. Daha əvvəlki kimi qəzəblə deyil, həyəcanla, həsrətlə xatırlayırdı. Hər dəfə də xatırlayanda dodaqları göynəyir, bədəninə həyəcan gəlirdi. Ürəyi xoşbəxtlikdən çırpındı. Yenə də o sevgini, o həyəcanı istəyirdi. O sonuncu görüşü, rəngi tökülmüş qapının ağızında oğlanın qolları arasında sıxılıb qaldığı dəqiqələri heç unutmamışdı. Hətta professor belə güman edir ki, o vaxt oğlan onu qollarının arasından buraxmasayıdı, tamamilə oğlana təslim də ola bilərdi...

Bütün bunları divar örtüyündəki yasəmənçiçəkləri də bilirdi. Yasəmən çiçəkləri sərr saxlamağı yaxşı bacarırla...

Bir neçə dəfə Qədirə zəng eləmək də istəmişdi professor. Amma müxtəlif səbəblərdən fikrindən daşınmışdı. Sevdasını qüruryula, şöhrətiylə birlikdə özüylə uzun illərin sonuna daşımışdı.

Tanış-bilişlərdən öyrənmişdi ki, Qədir evlənib, iki qızı da var. Qədir haqqında son məlumatı isə 5 il əvvəl almışdı: Qədirin yoldaşı rəhmətə gedib. Qızlarını ərə verib, özü də evində tək yaşıyır.

Bir gün professor yenidən Qədiri xatırladı. Özü də elə xatırladı ki, bu əvvəlki xatırlamalara bənzəmədi. Birdən-birə ürəyi Qədiri istədi.

Əslində bu gün o biri günlərdən elə də fərqlənmirdi. Professor bu gün də həmişəki kimi institutda mühazirəsini oxumuş, dərslərə gəlməyən tələbələrə ciddi şəkildə xəbərdarlıq etmiş, xarici ölkədə keçiriləcək konfrans cavab məktubu yazmışdı. Mühazirəsini birtəhər, candərdi yola vermiş müəllimləri danlamağı da unutmamışdı. Sonra institutun geniş dəhlizində seyli gəzişmiş, tələbələrin, eləcə də gənc müəll-

imlərin onu görərkən özlərini necə yiğışdarmasına gizlincə göz qoymuş, ürəyində qürurlanmışdı.

Evə həmişəki kimi yorğun qayıtmışdı. Amma bu dəfə həmişəkindən fərqli olaraq, elə dəhlizdə ayaqqabısını soyunarkən ürəyinə bir darixmaq havası gəlmiş, onun ardınca da Qədiri xatırlamışdı.

Görəsən, Qədir indi hardadır? Bu an nə edir? Yeqin ki, yatmış olar. Tək adamdır. Özlüyündə etiraf etdi ki, son günlər Qədiri yaman tez-tez xatırlayır, həm də həmişəkindən çox arzulayır. Görəsən, Qədir yenə də onu sevirmi? Aradan nə qədər illər keçib, sular axıb. Yox, unuda bilməz! Düz beş il onunla nəfəs alıb, zarafat deyil. Yağış bilmirdi, qar bilmirdi, yataqxananın qarşısında dayanırdı. Professor köksünü ötürdü, yenidən ürəyinin başı odlandı.

Pəncərənin qarşısına gəldi. Küçəyə tamaşa edən professora elə gəldi ki, hamı qeybə çəkilib, bu şəhərdə bircə o mövcuddur, bircə o təkdir. Bu şəhər də, adamlar da harasa köçüb. Az qaldı dəli olsun. Onsuz da gecədən xoşu gəlmirdi. Gecə küçədəki adamları sakitcə udurdu... Professor ünsiyyət qurmağı sevməsə də, uzaqdan adamlara tamaşa etməyi sevirdi. Həmişə təkliyə meydan oxuyan professor əməlli-başlı darixdi, az qaldı hönkürüb ağlaşın, canavar kimi ulaşın...

Divar örtüyündəki yasəmən çiçəkləri də ləçəklərini sallamışdı.

“Qədir də mənim kimi təkdir, bəlkə, o da darixir. Bəlkə, o da indi pəncərənin qarşısında dayanıb darixmayı boğur”. Ruh haqqındaki yazıldan oxumuşdu ki, müxtəlif insanlar eyni anda eyni şeyi hiss edə, eyni şeyi düşünə bilirlər. Qədirə görə də ürəyi sıxıldı, ürəyinə sevgiqarışq bir mərhəmət hissi də doldu. Amma bir az keçmiş ağlına bir fikir də gəldi. Bu dəfə bir az da bəd tərəfini düşündü. Nə bilirsən, bəlkə, heç tək deyil, kimisə tapıb, baş-başa verib, günü də xoşdur. Bax bu fikir az qaldı professoru dəli eləsin. Bu axmaq fikir hardan ağlma gəldi?! Evin ortasında o tərəf-bu tərəfə gəzişməyə başladı. Özünü danladı: gərək elə harda pis şeylər var, ağlma gətim. Yox, bu hamisi o şeytanın işidir...

Professor əli ilə divar örtüyündəki çiçəkləri sığalladı. Çiçəklər sakitcə ləçəklərini şəklədi. Çiçəklərin professora kömək etməyə gücü çatmadı. Professor əməlli-başlı narahat oldu,

təlaşlandı. İçində həyəcanqarışq bir qorxu baş qaldırıldı. Yox, bu gün nə isə qəribə gündü. Bir az keçmiş içində bir işq yandı, bu işqdan ürəyi istiləndi: "Sabah Qədirə zəng edəcəm, açıq danişacam". Deyəcəm, gəl birləkdə yaşayaql! Baş-başa verək!" Ürəkləndi. Qəti qərara gəldi, bu dəfə alınsa da, alınmasa da, sözünü deyəcək. Bu dəfə hər şey başqa cür olacaq. Necə də ağılna gəlməyib bu vaxta kimi... Açıb deyəcəm ki, mən də səni sevirəm. Mən də sənə biganə deyiləm. Bunu sonralar başa düşmüşəm. Sadəcə açıb deyə bilmirəm. Görəsən, alınarmı?

Divar kağızındaki yasəmən gulləri gülüm-sündü. Çiçəklər canlandı. Ləçəkər razılıqla başını yellədi.

Professor daha heç nə düşünmədən yatmağa çalışdı, yatanda vaxt keçib gedirdi. Birtəhər sabahı açmaq lazımdı. Elə ki sabah açıldı, hər şey düzələcək. Kim nə deyir-desin, gündüzün öz hökmü var. Sabah hər şey gözel olacaq! Amma nə qədər cəhd etdisə, yata bilmədi. Qədir söhbəti beynindən çıxmadı. Görəsən, indi neyləyir, yatıbmı? Yatmış olar. Bəlkə, elə indi zəng edim?..

Vərəqləri saralmış dəftərçədə Qədirin nömrəsini tapdı.

Əlləri titrəyə-titrəyə nömrəni yiğdi. Ürəyi az qaldı həyəcandan yerində çıxsın.

Dəstəyin o başından səs gəldi. Qədirin səsi heç dəyişməmişdi. Həm də səs aydın idi. Demək, yatmayıb hələ.

Qədir dərhal onun səsini tanıdı. Səsində çəşqinqarışq sevinc hiss olunurdu. Bir-birini uzun müddət görməyən adamlar necə hal-əhval tutur, eləcə bir-birindən hal-əhval tutdular.

- Səni görmək istəyirəm,- söylədi, - işim var.

Qədir yenə əvvəliki aydın səslə:

- Sabah gəl iş yerimə, - dedi. Sonra işin ünvanını başa saldı, sağıllaşdırılar.

Vəssəlam! Xoşbəxtliyin bu qədər yaxında olacağı, həm də asan başa gələcəyi heç ağılna da gəlməzdi. Çiçəklər baş-başa verdilər, ləçəklər alışib yandılar. Çiçəklər divarda yallı getdilər. Ev işığa büründü. Aman, Allah, xoşbəxt olmaq olurmuş! Hər şey adamın öz əlindəymış. Bu başqa cür xoşbəxtlik idi. Seminarlarda alqışlanmaq, institutun rəhbərinin əlindən diplomlar almaq, gözqamaşdırın titullar- filan deyildi bu. Nə idisə, başqa şeydi və çox gözəldi...

Görəsən, Qədir bura gələrmi yaşamağa? Bəlkə də, onun öz evində qalarıq. Nə fərqi var?.. Amma yox, bu evə öyrəşmişəm. O bura gəlsə, yaxşı olar. Yataq otağının mebelini də dəyişərəm. İki adamlıq çarpayı almaq lazımdır. Birdən-birə bədəni istiləndi. Qədirin nəfəsini hiss elədi. Həyəcanlandı. Ürəyi sevinclə döyündü.

Səhər işdən icazə aldı. İllərdən bəri ilk dəfə işə getmədi.

Evdən çıxmazdan əvvəl xeyli güzgünün qarşısında dayandı. Fərəhlə üz-gözünə əl gəzdirdi, bacardığı kimi bəzəndi. Hiss etdi ki, bəzənməyə əli yatır. Belə şeylərə çoxdandı yadırğamışdı. Amma rəngi xeyli açılmışdı. Güzgündən sanki başqa bir qadın boyanırdı. Bu qadın xeyli cavan görünürdü.

Tələsmədən, Qədirin söylədiyi kimi, 4-cü mərtəbəyə qalxdı.

Qapının ağızında xeyli tərəddüd elədi. Nəhayət, qapını döydü. İçəridən səs gəldi. Ağ xalat geyinmiş 40-45 yaşlarında xoşsifətli, gülərz bir qadın qapıda göründü. Professorun düşündüyüնə görə, qapını Qədir açmaliydi. Hələ qapının ağızında bir xeyli donub qalmalıydı da... sonra qucaqlaşıb görüşməliyidilər.

- Buyurun, professor. Qədir demişdi gələcəksiz. Bir iş üçün çıxdı, 10 dəqiqəyə qayıdacaq. Siz Allah, əyləşin, çay verim sizə.

Küncdəki kolbalardan və başqa cihazlardan anladı ki, bu qadın Qədirin laborantıdır. Qadın mehribanlıq gösterdi, çay süzdü.

- Qədir sizdən danışib. Bilirəm, birləkdə oxumusunuz. Ən yaxşı oxuyan, şöhrət qazanan da siz olmusunuz tələbələrin arasında.

Professor istədi soruşsun ki, daha nələri danışıb Qədir, üzü gəlmədi. Qadının Qədir müəllim yox, eləcə Qədir deməsi professoru açmadı. Nəsə narahatlıq yarandı ürəyində. Bu, niyə Qədir müəllim demir?! Həm də bu qadının yanında Qədirlə necə açıq danişacaq? Yəqin ki, bu qadın çölə çıxar, ya da biz başqa bir yerdə oturarıq. Gözəyari qadını süzdü, ürəyində özüylə müqayisə etdi. Üstünlüyü özünə verdi və anladı ki, cığallıq edir.

Cox keçmədən Qədir gəldi. Qapıdan içəri girən kimi professorun üstünə gəldi, professorun ürəyi titrədi. O qədər də dəyişməmişdi. Şux qaməti, qonur gözləri, gülümsəməyi əvvəlkidi elə. Doğma adamlar kimi qucaqlaşdırılar. Professor

onun ürəyinin döyüntüsünü də hiss elədi. Ona elə gəldi ki, neçə il əvvəlki kimi, yataqxanada, qapının ağızında qucaqlaşıblar. Ürəyi sevincə çırpındı. Adətinə xilaf olsa da, birinci özü hal-əhval tutdu, həm də dil-dil ötdü.

Qadın ayaq üstə dayanıb onlara tamaşa edirdi. Birdən Qədir qadına tərəf döndü, qadına işarə edib dilləndi:

– Yəqin ki, artıq tanışsınız, bu da mənim köməkçi laborantım, dostum, iş yoldaşımıdır. Həm də... Həm də həyat yoldaşımıdır – bir sözlə, hər şeyimdir... 3 ildir evlənmişik. Yəqin, xəbərin oldu, həyat yoldaşım 5 il bundan əvvəl vəfat edib. Mən də təkliyin daşını bu gözəl xanımla atdım.

Professorun ürəyinə sanki ox sancıldı. Əli bir anda yerdən-göydən üzüldü. Qüruru çılichılık oldu, yerə səpələndi. İmkan olsa, özünü gizlədər, yoxa çıxardı. Nə edəcəyəni, nə söyləyəcəyini bilmədi. Sanki halalca əri öz evində üstünə başqa arvad gətirmişdi. Az qaldı müvazinətini itirsin. Dizləri titrədi. Bayaqqı gülərz, mehriban qadın gözünə ifritə kimi göründü. Birtəhər özünü ələ aldı. Nə edəcəyini, nə söyləyəcəyini bilmədi. Şeytanı köməyə çağırdı, şeytanla köməkləşib rol oynadılar.

– Hə, nə gözəl, sevindim, əladır. Xoşbəxt olun! Təklik bir şey deyil... Doğrudur, mənim üçün elə fərqi yoxdur. Başım qarışır, elə tək olmaq sərf edir. Elmi işlərim, məqalələr...

Ürəyindən qara qanlar axsa da, professor şöhrətindən, uğurlarından söz açdı, bir az da qadının acığına qazandıqlarını dönə-dönə sadaladı. Özü də hiss etdi ki, danışdıqları sabun köpüyü kimi uçub getdi.

Qədir maraqla onu dinlədi, qadına üzünü tutdu:

– Sənə danışmışdım axı, professor bizim tələbələrin gözü idi. Çox istedadlıdır. Hətta bir müddət dəlicəsinə vurulmuşdum da ona. Az qalırdım intihar edəm. Gənclik idı də, hissərimiz coşub-dashındı. Dəlilikdi...

Şeytan professorun yadına saldı ki, bura gəlməyinin məqsədini deməlidir, nəsə uydurmalıdır.

– Mən də sizin mərkəzlə bağlı bir elmi məqalə yazmaq üçün gəlmişdim. Amma işə qayıtmalı oldum. Qalsın gələn dəfəyə.

– Hə... Necə istəyirsən. Amma nə vaxtdır görüşmürük. Aşağı düşək, üçümüz birlikdə nahar edək, həm də səhbətləşək.

– Yox, sağ ol! Çox tələsirəm. İşdən zəng ediblər, təcili qayıtmalıyam.

Aşağı düşdü. Qədir onu küçəyə kimi ötürdü. Dərhal taksiyə əyləşib ordan uzaqlaşdı.

Ayağını sürüyə-sürüyə gəlib oturacaqda əyləşdi. Ürəyində, beynində bir boşluq hökm sürürdü. Daha nə Qədir vardı, nə də illərlə ürəyində gəzdirdiyi xəyalları. Ağacların başındaki sərçələr cikkilti ilə uçuşurdu. Kürəyini oturacağa söykədi. Uzaqdan çalışdığı institutun ağappaq divarı görünürdü. Ağappaq, boyasız, rəngsiz divarlar...

İlqar DUMAN (Qocayev)

Qoyunların nağlı

Əkiz balalamış qaşqa qoyunu balaları ilə birlikdə qazmanın baş tərəfindən çərbəndilədiyim yerə saldım. Əvvəl-əvvəl çox çətin ayağa duran quzulardan biri o birindən daha diribaş görünürdü. Elə istəyirdim, o birinin də payını əmsin.

Hər gün eyni işi görürdüm. Bu gün vaxtimın çox hissəsini quzular üçün artırduğum yerə sərf etsəm də, keyfim kök idi, zarafat deyil, bir neçə gün idi, nəvəm Bakıdan qonaq gəlmışdı. Oğlumun işi olduğu üçün gəldikləri günün səhəri gəlinimizlə şəhərə qayıtdılar. Gün ərzində örus yerlərini mənimlə bahəm gəzən, üz-gözündən sevinc, rahatlıq sözüllən nəvəmdə kökümüzə, tərəkəməliyə meyil mənə ləzzət verirdi. O, mənə özü üçün balaca bir dəyənək də düzəltmişdi.

Bu gün hava bürkülü olduğundan ağcaqanadların iynəsi adamı daha çox göynədirdi, yandırıldı. Axşamtərəfi yandırduğum təzəklər tüs-tülənirdi. Eyvana çıxıb əlüzyuyana yaxınlaşdım. Əlimi yaxşı-yaxşı yuyub suyu bir dəfə üzümə cirpdım. Sonra dəsmal ilə qurulanıb evə girdim. Stolun üstündə yeməyim artıq hazır idi. Nəvəmin alnından öpüb, oturdum. Nəvəmin ərkyanı: - baba, səndən küsmüşəm - deməsi məni çasdırsa da, ürəyim tel-tel oldu.

Soruşdum: - niyə, ağrin alım?

- Ona görə ki, darıxbı mən sizə gəlmışəm, sənsə mənim üçün darıxmamışan.

- Nə bilirsən, darıxmamışam?

- Darıxsaydin, vaxtında gələrdin evə...

- Onda da quzularımız küsərdilər. Bax, gəlmışəm.

Nəvəm sözlü adama oxşayırırdı. Zənnim məni aldatmamışdı. Ülvi nəvəm cibindən bir kağız çıxarıb yarıcididdi, yarisən - sənə şeir qoşmuşam, - dedi.

Yoldaşım qımışdı, mənə işarə edərək:

- Gör Ülvi nə deyir, nə istəyir. Çörəyə "bis-millah" eləyib dedim: - Hə, ağrin alım, döşə gəlsin.

Çatıb axırı mayın,
Ləzzəti başqa yayın,
Baba, gecə yarıdır,
Bəs hanı nağıl payım?

Yemək ağızında çəçədim:

- Ay maşallah, mənim nəvəm lap şair imiş ki, amma narahat olmasın, nənənin də dəst-xətti görünür. Qoy baban yeməyini yesin. Bu gün də sənin nağıl payını danışmağa söz verirəm. Baba dedi, qurtardı. Sən ki babaya şeir qoşdun, baba da sənin nağıl payını gecikdirməyəcəyinə nənənin yanında söz verir. Nənən bilir ki, baban dediyini eləyəndi.

Və armudu stekandan çay içə-içə qurub-quraşdırduğum nağılı danışmağa başladım:

"Biri vardi, yenə var. Bir çoban vardi, onun çeşidli qoyun növlərindən olan böyük bir sürüsü vardi. Qoyunu vardi, - əbrəş, qoyunu vardi - balbaz, qoyunu vardi - qala qoyunu, qoyunu vardi - qaragül, qoyunu vardi - itquruq (merinos) deyərdilər adına. Bir sözlə, hər cür qoyunu vardi bu sürüünün. Bu sürüünün çobanı keyfi kök, damağı çağ yaşayardı. Ürəyi istəyəndə ət, ürəyi istəyəndə süd, ürəyi istəyəndə pendir yeyərdi. Boğazına şəriyi-zadı yox idi çobanın. Tək bir köpəyi vardi, onu və sürüsünü qurddan-çaqqaldan qoruyardı. Köpəyə də süfrənin sürsümüyü, qır-qırıntısı çatardı.

Günlər bir-birini əvəz etdikcə qoyunların sayı artardı. Çobanın sürüsü böyüsə də, insafi artıb eləməzdi, baxma ki, sürü onun idi, azca xoşuna gəlməyən, tərslik edən qoyunlar öz cəzasını

qayalıqda, daş-kəsəklikdə qanqal, kol otlamaqla çəkərdilər. Balbaz, iri quyruqlu, ələ yatımlı qoyunlar, əl quzuları dağın yaşıl ətəyində şirəli ot yeyərdilər. Və günlər beləcə ötdükcə hamı öz həyatına daha dərindən alışındı. Günlərin bir günü çoban qoyunları otarıb suvarmaq üçün çeşmə başına gətirir. Özü isə böyük bir ağaçın kölgəsində, püştə bir yerdə gözünün acısını almaq üçün yanını yerə verir.

Ömürləri boyu çobanın iradəsi ilə ot yeyən, su içən, yatan, duran, bir sözlə, "yaşayan" qoyunlar bir göz qırpmı aldıqca çəşib qalırdılar. Elə təzəcə xülyaya getmiş olsalar belə, bir an keçməmiş böyürlərində, başlarında çobanın sanballı dəyənəyinin ağrısını hiss edirdilər. Çünkü o vaxt çoban artıq oyamış olurdu.

Bu gün də qoyunlar təzəcə çeşmə başına yaxınlaşmışdır. İçərilərindəki bir az diribaşlar çeşmənin gözündən su içirdi, qalanları isə hər biri öz gövdəsinə, təpərinə görə çeşmədən axan su boyu düzülmüşdülər. Bir neçə arıq-uruq, qoca qoyun isə çamurluqdan su içirdi. Birdən qoyunların içərisinə çaxnaşma düşdü. Çəsmənin gözündən su içən yağlı qoyunlar daha bərk qorxuya düşüb özlərini qoyun sürüsünün içərisinə verdilər. Ən çox heyrət doğuran o idi ki, çamurluqdan su içən qoyunlar yerlərindən tərpənməmişdilər. Deyərdim, heç tükləri də ürpənməmişdi. Bir də onlar üçün nə təfavütü var. Qoyunlar nə olduğunu hələ də kəsdirə bilməmişdilər. Onlar bərk küyükdüklərindən üzlərini gah bu, gah da o biri səmtə tuturdular. Bu vəziyyət bir xeyli belə davam etdi. Birdən qayanın üstündə buynuzları sıvri, tunc rəngli dağ qoçu göründü. Qoyun sürüsü daha bərk qorxuya düşdü. Dağ qoçu məzəmmətedici nəzərlərlə qoyun sürüsünə baxdı. Vaxt az idi, çoban oyana bilərdi. Odur ki, dağ qoçu vaxtı itirmək istəmədi, dilə gəlib dedi:

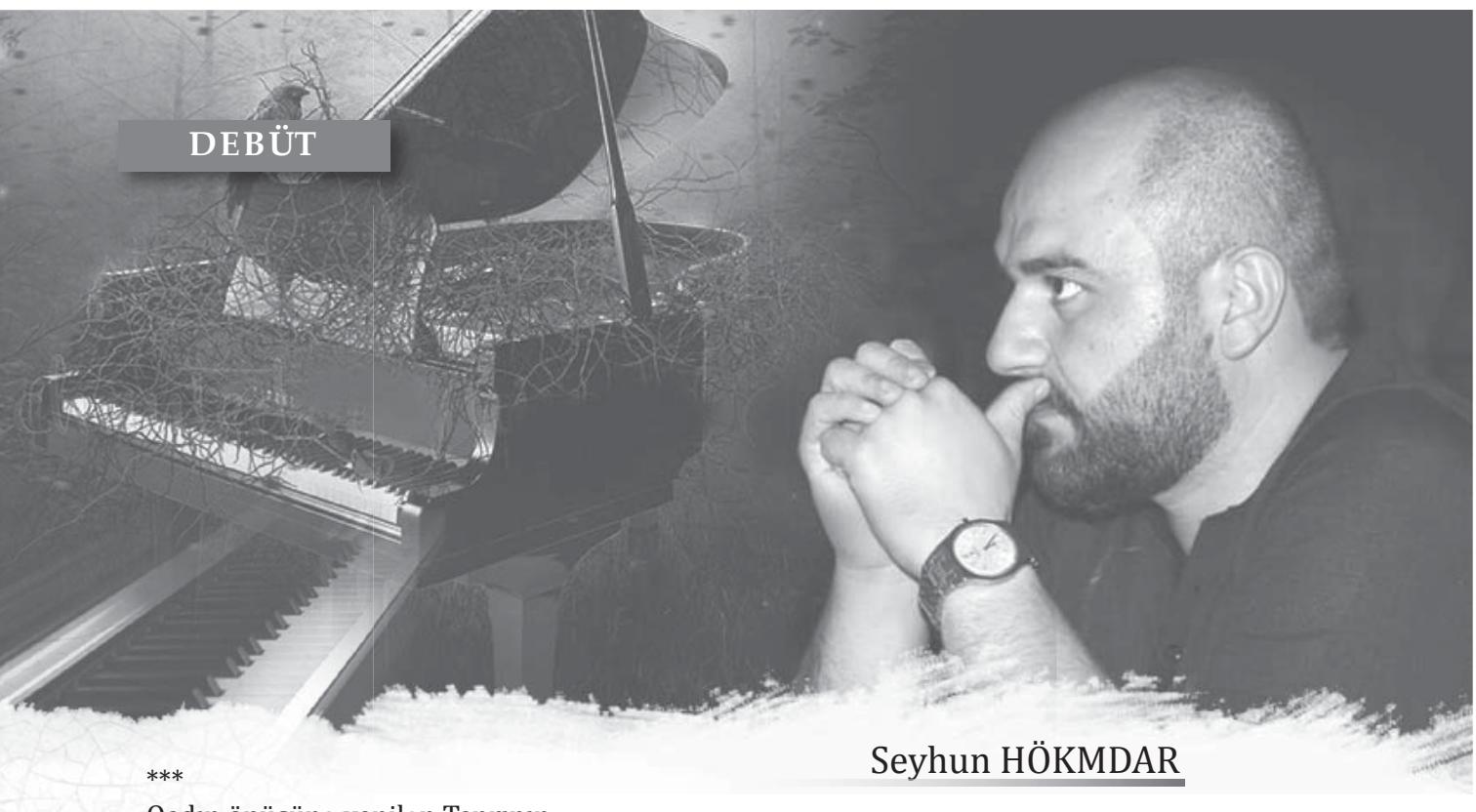
— Ay qoyunlar, nədən belə əl-ayağa düş düñüz? Nədir sizi belə qorxuya salan? Canınız sarıdan qorxursunuz? Nə fərqi var, onsuz da siz çobanın əlindəsiniz. İstəsə, qoçunuza, istəsə, qoyununuza, istəsə, quzunuza kəsər, lap istəsə, itinə belə yedirdə bilər. Bu bu gün, sabah, ya da o biri gün ola bilər. Siz mənim qaya üstünə çıxməğimdan qorxdunuz, ürkdüñüz. Bundan qorxulu işlər var dünyada. Çoban sizi qurddan, quşdan qoruyur, əslində sizin qurdunuz odur, o sizi otarıır, otarıır, ürəyi istəyəndə kəsir, şışə çəkir, ürəyi istəyəndə qazana tökür, ürəyi istəyəndə odda yandırır, küldə basdırır. Siz bunu ya

bilmirsiniz, ya da bilə-bilə hər şeyə göz yumur-sunuz. O, sizin içinizdən sürü başçısı-seyiz seçir, sizi qabağına salır. Qabaqda gedən isə çobanın iradəsi ilə sizi onun istədiyi səmtə aparır.

Dağ qoçu başı ilə dağı göstərib – Orada mənim kimilər çoxdur. Mənə gəldikdə isə, mən azad yaşamağı üstün tuturam. Bilirəm ki, seçdiyim bu yol çətin yoldur. Sizi çoban və it qoruyursa, mən özüm özüm qoruyuram. – Mən özümü həm yirticilardan, həm də yargan və uçqunlardan qoruyram. Bəzən o qədər zirvəyə qalxıram ki, yerə baxanda gözüm qaralır. Gərək onda da özünü itirməməyi bacarasın. Mən bu dağlara təzəcə gəlmişəm. Bir neçə gündür ki, sizə göz qoyuram. Sizə ürəyim yanır. Axı siz də bizim nəsildən sayılırsınız. Mən sizin çoban nəсли əlində aciz, oyun-oyuncaq olmağınızı istəmirəm. İstəyirəm, sizi özümlə dağlara qaldırıım. Hə, necə məsləhət bilirsiniz, necə düşünürsüz, gedək, ya yox? Vaxt azdır, indi çoban ayılacaq, hərgünkü oyununuz təzədən başlanacaq. Yağlı qoyunlar, sürünen başını çəkənlər dala çəkildilər. Bir az tərəddüddən sonra çamurluqdan su içən arıq, zəif qoyunlar dağ qoçuna tərəf gəldilər. Dağ qoçu onlara dedi: – Dayanmadan arxamca gəlin.

Deyəsən, çoban bu dəm ayıldı. Arıq, qoca qoyunlar çəşib qaldılar. Onlar bilmədilər, dağ qoçunun dalınca dağa qalxsınlar, yoxsa onlardan uzaqlaşmış sürüyə qayıtsınlar. Çoban acıqlı-acıqlı onlara baxdı. Hirsindən gözləri bərələ qalmışdı. O, qoyunları səslədi, var gücü ilə bağırdı və iti dallarınca qısqırtdı. Himə bənd it qoyunları çobana tərəf qovmağa başladı. Çoban da ağır, iri dəyənəyini başı üstünə qaldırıb yerindən tərpəndi. Arıq, qoca qoyunlar başlarını aşağı salla-yıb günahkar-günahkar onun bərabərindən keçəndə çoban onların hərəsinin başına bir dəyənək ilişdirdi və itə onları sürüyə qədər qaranəfəs qovmayı əmr etdi. Əmrə müntəzir dayanmış it dala qalan qoyunun quyrığunu necə dişlədisə, onun mələrtisi dağı-daşı lərzəyə saldı, arıq, qoca qoyunlar sürüyə çatdırılar, hətta sürüdən də irəli keçdilər.

Nağılı müqəddiməsiz-filansız necə başlamış-dımsa, eləcə də qurtardım. Nəvəm üzümə elə maraqla baxırdı ki, bir anda çəşib qaldım. Elə bildim, doğrudan da, hələ qurtarmamışam. Nağılin qurtardığını bildirmək üçün dedim: "Göydən üç alma düşdü, üçü də mənim göyçək nəvəmin".

Seyhun HÖKMDAR

***

Qadın öpüşünə yenilən Tanrıının
sinəsində qəbir izləri,
qulağında bir cüt kilsə zəngi
biləklərində ölüm hökmü.
Və qəlbində ağ rəngli tabut-
Günahlar yuyulur kölgələrin göz yaşlarında.

***

Buruq-buruq saçlarında can verən qadın,
Gəl öpüşək, axşın içimə son nəfəsin.
Ahların göy qurşağıdı imdadın,
ölümün nə gözəldi, göz dəyməsin.

Ağrı göyərir yanaqlarında,
gözlərində tabutun saralır.
Gəl qucaqlayım səni,
de ki, tabutum sarılır.

... Ağaclar küləyinə üzüyür bu gecə,
şillələyir ağacları buruq saçların.
Əllərini qaldır havaya, əllərindən as özünü,
sonra da şahid yaz ölümünə ağacları.

***

124 min peygəmbərin təsbehi
qadın sonsuzluğunda qırılıb dağılır.
Sinəsində Tanrıının ayaq izləri,
gözlərində görünməyən üzü,
burnunda hamiləlik qoxusu.

***

Hər gün bir şam yandırdım
baxışlarının qaranlığına.
Kolgə düşürdü dodaqlarının arasından çıxan
sözlərə.
Gözlərin lüləsi qırıq dəmlik kimi süzürdü göz
yaşlarını.
Buxarlandı ağızından qaynar-qaynar əlvida
sözü
buz kimi havada.
Getdin, baxışlarım iməklədi arxanca.
Getdin, arzularımı ovcunda büküb apardın.
Sanki kirayə mənzil idi bu eşqimiz,
özünü sonuncu xatırə şəkli kimi
yataq otağımızın divarından söküb apardın.

***

Gülüşlərin qəlbimə yeriyir, çoban qızı.
Göz yaşların can verir dodaqlarında.
Elə ağlama, qurbanın olum,
alın yazımız hürür o işiq gələn tərəfdə.
Acdı, baxışlarını at, yesin,
bəxtimizin çoban iti.
Götür tütəyini çal,
ayrılığımızın şərqisi olsun “Çoban bayatısı”...
Baxışlarını söküb aparıram yanaqlarından,
ağlayıb saxlama məni, qurbanın olum.

Mühakimə

Qəflətən başına ağır zərbə endirilmiş kimi yuxudan dik atıldı. Gözleri alacalanırdı. Sifətini turşutdu. Üz-gözü qan-tər içində idi. Elə bil başını suya basıb çıxarmışdır. Öskürək sinəsində vulkan kimi püskürdü. Yatağında oturub ayaqlarını döşəməyə dirəmişdi. Sifətini ovcuna tutub dərin düşüncəyə dalmışdı. Qadının səsi beynində cingildiyirdi. "Axır günlərinlə barışa bilirsənmi?" "Yox, barışa bilmirəm!" – hikkə ilə dedi.

Yataqdan ayağa durmaq istədi. Nəyisə fikirləşib, kimsə ona təkidlə ayağa durmağa icazə vermiş kimi, tərəddüdlə qayıdır yerində oturdu.

– Yox, deyəsən, bu məni boş buraxmaq istəmir. – Təəssüf hissi ilə başını yellədi:

– Barışsam da, barışmasam da, olanım budur, – deyindi. – Adamin əvvəli gəlincə axırı gəlsin.

Qadının son məhkəmə iclasındaki sözlərini xatırladı. "Allah sənin cəzani versin! Onsuz da hamınız bir bezin qıraqısınız. Ortalıqda olan haqq-ədalət itib-batıb, amma mən Allahımın ətəyindən yapışram, Allahan mərhəmətinə siğınram".

– Hə, onda mən də az-çox bezin bir qıraqı sayla bilirdim. – Başını önə, arxaya əyib sifətini turşutdu. – Zamanə elə gətirdi ki, indi heç bezin qıraqı da ola bilmədim. Daha heç kiməm. Görünür, qismət beləymiş.

Onda vəkil onun yanına bir neçə dəfə xahişə gəlmışdı. "Möhtərəm hakim, onun heç bir günahı yoxdu, – demişdi. – Özünüz də yaxşı bilirsiniz ki, onu şərləyiblər. Özü də lütün biridir. Atası mühəribədə şəhid olub. Yaşlı anasından başqa bir kimi, kimsəsi yoxdu. Anasının göz yaşına, özünün cavanlığına xatir bu işi ədalətlə həll edək getsin. Göydə Allaha da xoş gedər".

Əhəmiyyət verməmişdi. Sakitcə oturub vəkili dinləmişdi. Vəkil sözünü ona çatdırıb otaqdan çıxmışdı.

Axırıncı dəfə vəkil onun yanına gələndə üzünü bozardıb, "A kişi, deyirsən, günahsızdı, Allaha da xoş gedər" – düzdü?

Qalib ŞƏFAHƏT

Vəkil onun sözünü başı ilə təsdiqləyib, – bəli! – demişdi.

– Başqası bilməsə də, sən ki yaxşı bilirsən? – O, səsinin tonunu bir az da qaldıraraq, – az-çox bizim işimizdən xəbərdarsan. Çox şey var ki, bizdən asılı deyil. İndi elə bir zamandır ki, işləmək istəyirsənsə, yuxarının xoşuna gəlməlisən. Vaxtlı-vaxtında dediklərini çatdırımlısan. Özün də deyirsən lütün biridir... Mənə nə! Hami necə, mən də elə, elə bilirsən, təkcə mən belə işləyirəm... Bu mənlik olan iş deyil. Necə deyiblərsə, eləcə də olmalıdır. Mən özbaşına heç nəyi dəyişə bilmərəm. Yaxşısı budur, get, sən də öz işinlə məşğul ol".

Gərək belə etməyəydim, axırı necə olsaydı da, vəkilin sözünə baxaydım. Gör aradan neçə il keçib. Heç nə yaddan çıxmayıb. – Təəssüflənib başını buladı. – Sonranı nə bilmək olurmuş, eh, vəkil onda düz deyirmiş.

***

Onda məhkəmə zalında, müttəhim kürsüsündə əyləşən o gənc oğlanın (deyəsən, adı Arif idi, yadımdan çıxmayıbsa) etikadan kənar üstünə bağırmışdı. "Deyirsen, təqsir məndə deyil. Yaxşı, bəs özünün mərifət-qanacağın, tərbiyən harda qalib? Özündən böyüyün, vəzifəli adamin üzünə ağ olursan. Bilirsən o kimdi? Tanıyırınmı sən onu?

Gənc oğlan dilini sürüyərək, – “Bəli. Möhtərəm hakim”, – demişdi.

– Tanıyırımdınsa, gərək belə etməyəydim. Ağa deyir sür dərəyə, sür dərəyə. Ağa ilə ağalıq etmək olmaz! Nə desəydi, sən susmalıydın, sözə baxıb başını gırləməliydin. Bəlkə, onun da sizə rəhmi gələrdi.

Gənc oğlan yerindən qalxıb, ədəb-ərkanla söz istəmişdi: – “Möhtərəm hakim, şəhid atama söyüdü. Mən də dözəmmədim” demişdi. Dedim, “Şərəfsiz, şəhidi söyürsən?” O da elə buna bənd imiş kimi bir neçə şahid tapıb məni həmin andaca polis çağırtdırıb götüzdürdü. Şükür Allaha, indi şahid tapmağa nə var ki! Guya vəzifəli adamı təhqir etmişəm, şərəf və ləyaqətini alçaltmışam. Bir dəfə mənə özü demişdi, “belə ağıllanırsan, səni başqa cür ağıllandıracam”.

Anası dözməyib söz istəmişdi: – “Möhtərəm hakim, mənim balamı şərə salıb, bəhanəsi də odur ki, bizim daxmanı əlimizdən alsın. Bir neçə dəfə demişdi. “Sənin ucuq daxmanın mənim o boyda imarətimin yanında nə işi var? Çox eybəcər görsənir. Mütləq burdan köçməlisiniz!”

Onda o, ərkyana, bir az da sıfatını turşudub demişdi: “Köç deyirdi, köçəydin, burda nə çətin iş var idi!”

Qadın səsini qaldırıb, “sizdə insaf deyilən şey yoxdur. Necə ərimdən qalan evdən çıxmış? Onun üçün yöndəmsiz daxma olsa da, mənim üçün çox şeydi o ev. Şəhid ərimlə birgə olan xatırələrmiz yaşayır o evdə. Son dəfə o evdən çıxb. Onun nəfəsi dəyib o evə, hənirtisini duyuram o evdən”.

Adama üstdən aşağı baxırmış kimi laqeydəsinə demişdi:

– Yaxşı, onda oğlun gedib, türmədə çürüyər.

Qadın göz yaşına hakim kəsilə bilməmişdi: “Allah sənin cəzani versin! Onsuz da hamınız bir bezin qırğısınızız. Ortalıqda olan haqq-ədalət itibatıb, amma mən Allahımın ətəyindən yapışram, Allahın mərhəmətinə siğınırıam” – deyib məhkəmə zalını tərk etmişdi.

Çöldə səs-küy qopmuşdu. Qadın neft töküb özünü yandırmışdı. İçindən bir ağrı keçsə də, bürüzə veməməyə çalışmışdı.

Qadının sonrakı taleyi ilə maraqlanmışdı. Xəbər tutmuşdu ki, qadın iki gün xəstəxanada yatıb, yanıq dərin olduğundan sağaltmaq mümkün olmayıb, haqq dünyasına qovuşub.

İşi elə qurmüşdular ki, hər şey yat-yut olmuşdu. Kənara səs sizməgə imkan verməmişdilər, səsi çıxanın səsini içindəcə boğmuşdular.

* * *

Kaş heç oxumayaydım. Bilsəydim, axırım belə gətirəcək, nəyimə gərək idi bu oxumaq mənim. Elə kənd-kəsəkdə çoban olaydım; maldan, qoyundan saxlayıb başımı gırləyəydim. Bircə özümü xoşbəxt hiss eyləyə biləydim. Sən demə, xoşbəxtlik üçün təkcə oxumaq şərt deyilmiş. Hansı yol əl atırsan at, yenə sonda sən cəzalanırsan. Onlar dediyi kimi edirsən, Tanrı tərəfindən cəzalandırılırsan, onlar dediyi kimi etməyəndə özləri səni cəzalandırırlar.

İtirdim, itirdim, hər şeyimi itirdim. Daha itiriləsi heç nəyim qalmayıb.

Günayla elə uşaqlığımız bir yerdə keçmişdi. Onun arzusu müəllim olmaq idi. Sonralar düzgün anlaya bildim, sanki elə bu, müəllim olmaq üçün yaranıb. Müəllimlik elə bil onun boyuna-buxununa, düşüncəsinə biçilib. Mən də ki elə əvvəldən hüquqşunas olmaq istəyi ilə yaşayırdım. Zaman elə gətirdi ki, ağır zəhmət də çəksək, çətinliklərdən də keçsək, istəyimizə nail ola bildik.

İlkin dünyaya çox gec gəldi. Bunu taleyin sınağı kimi qəbul etdik. Heç bir söz-söhbət, dediqodu bəxtimizə, taleyimizə çəpər ola bilmədi. Xoşbəxt günlərimizi keçirdik. Evliliyimizin onuncu ilində İlkinimiz dünyaya gəldi. İlkinin gəlişi evimizə yeni sevinc, xoş əhval-ruhiyyə gətirmişdi.

Bəlkə də, işimlə əlaqədar idi. Məndə o qədər də dözüm, səbir yox idi. O, uşağın hər şıltəqlığına, nazına döyürdü. Bilmirəm, bu, analıq istəyindən, yoxsa müəllimlik sənətindən irəli gəldi.

O hadisədən sonra Günay necə də tam dəyişdi. Əvvəlki şuxluğundan əsər-əlamət qalmamışdı. İnsan bir anın içindəcə necə dəyişəmiş! Niyə də dəyişməsin? O hadisədə özü də ağır xəsarət almışdı, həm də aman, güman bir balamızı itirdik. Xəstəxanadan çıxandan sonra ancaq uşağın xəyalları ilə yaşayırdı.

Onda o hadisə olmasaydı, İlkinimiz on gündən sonra məktəbə gedəcəkdi. Uşağın məktəb üçün hər şeyini alıb əvvəldən hazır qoymuşdu. Elə bil tələsirdi uşağın məktəbə getməyinə. Hər gün bir dəfə məktəbli paltarını geydirib həvəslə uşaga tamaşa edərdi. Bütün arzusu gözündə qaldı. Uşaqdan sonra əşyaları ona göz dağı olmuşdu.

İki il bundan əvvəl Günay da məni tərk etdi. İndi tək-tənhayam. Sığınacaq heç kəsim yoxdu.

Çox məsləhət vermişdilər. Bilirdilər, – Günay düzələn deyil, xəstədi. – Yaxınlarım çox dirəndi, artıq olan olub, – dedilər. – Daha Günaya o dərəcədə umid bağlamağın yeri yoxdu. Başına indidən bir çarə qıl!

Heç bir məsləhətə əhəmiyyət vermədim. Belə fikirləşirdim, "kim necə düşünür, qoy düşünsün. Qismət olsayıdı, elə özümünlərdən olardı".

Arada oğlunu yuxuda görürdü. "Ata, məndən ötrü narahat olma, – deyirdi. – Burada bir nənə var, mənə çox yaxşı baxır". Deyir, "səndən oğlumun ətrini duyuram. Səni bircə an görməsəm, bağrim çatlayar, mənim üçün çox çətin olar". Mən də ona öyrəşmişəm. Anamdan çox onun xətrini istəyirəm. İstədi bağırsın, "yox, oğlum, o qadına yaxın getmə, onun qarğısına düşmüşük". Qadın üzünə bozarmışdı. "Mənim uşaqla nə işim var? Mən sənin kimi alçaq deyiləm! Mənim ədavətim səninlədir".

İstəmişdi desin, "oğlum, anan da dünyasını dəyişdi"... sözünün arxasını gətirə bilməmişdi. Qan-tər içində ağır-agır nəfəs almışdı. Oğlu onun fikrini anlamışdı. "Yox, ata, mən səni də, anamı da özüm tərk eləmişəm. Mən özüm belə istəmişəm. Mənə heç biriniz gərək deyilsiniz daha".

Başını yerə dikib maddim-maddim bir oğluna, bir də qadına baxmışdı.

***

...Neçə gün idi evdə hazırlıq gedirdi. Səhər toya getməyə hazırlaşırıldılar. Yuxusunu qarışdırmağı onu əməlli-başlı dilxor eləmişdi. Gecə yaridan yerində o yana-bu yana eşələnmişdi. Görmüşdü, oğlu maşın yolundan keçmək istəyir, keçə bilmir. Maşın üstünə gəlir, uşaq qorxudan bağırır. Bir qadın əlini uzanıb onu xilas edir. O da, arvadı da donub durduqları yerə pərcimlənirlər, sanki dilləri tutulur. Qadın uşağı götürüb aparır. Deyinə-deyinə deyir, "Mən neçə illərdir oğul üzünə həsrət qalmışam, indi bu uşağı mən xilas etdim, mənim olmalıdır, özümlə aparmalıyam, – deyir.

Qadın gedəndən sonra arvadı da, özü də çiğir-bağır salırlar. Nə qədər çiğir-bağır salsalar da, artıq gec idi. Qadın uşağı çoxdan aparıb getmişdi.

Səhər istəmişdi yuxusunu arvadına danışın, danışmamışdı. – Yox! – demişdi. – Yuxuya görə toya getməmək gülünc alınacaq. Arvadı da, elə onun qohumları da bəhanə gətirdiyini düşünərlər. Heç kəsi inandıra bilməyəcək. Necə yəni, qaynı oğlunun toyuna getməyə. Hami onun yolunu gözləyir. İndi ən çox diqqətdə olan adamdır. Getməsə, deyəcəklər, yekəxanalıq edir.

Amma yuxunun vahiməsi, həyəcanı hələ canından çıxmamışdı. Çox səksəkəli olmuşdu.

Yolda qəflətən gözünə qaranlıq çökdü. Qabaqdan od-alov içində olan qadın maşına tərəf qaçırdı. Qəflətən, anidən maşını yana çəkdi. Qulaqlarına xışlıtı səsləri gəlirdi. Sonrasını bir neçə gündən sonra xəstəxanada ayılandan sonra bildi.

***

Heç bunlarda insaf deyilən şey yoxdur. Lazım olanda səndən istifadə edirlər, lazım olmayanda səni şələ-külən qarışq bayırə tullayırlar. Əvvəlcə səni diş pastası kimi sixırlar, sixırlar, sonra da istifadəyə yararsız olduqda "tubik" kimi zibil yeşiyinə atırlar. Daha bundan sonra kimə lazımsan! – deyirlər.

Oğluma görə də məni mühakimə etmədilər. Kimliyindən asılı olmayaraq insanın başına hər an iş gələ bilər. Heç kəs hadisədən siğortalanmayıb. Sən bunu bilə-bilə etməmisən, – dedilər. – Axı cinayət cinayətdi, fərqi nədir. Mən törətmışəm, ya başqası törədib.

Heç o qadına görə, onu oğluna görə də gözün üstə qaşın var deyən olmamışdı mənə, əksinə, hələ alqışladılar da mənə.

Ondan asılı olmayaraq bu hadisə baş vermişdi. Bu da onun taleyinin həll olunmasına gətirib çıxarmışdı. Kiminsə qohumunu etdiyi mühakimə kimisə yaman qəzəbləndirmişdi. "Yaman yerdə axşamlamışam", – deyirdi.

Onun bu hərəkəti kiməsə sataşmaq kimi qəbul edilmişdi. İş işdən keçəndən sonra xəbər tutmuşdu. Demişdilər, "Hər şeyi vaxtında bilmək lazımdır, gərək ayıq-sayıq olasan, kimin kim olduğunu vaxtında biləsən. Ağı qaradan seçməyi bacarasın. "Get", – demişdilər, – daha bizə lazım deyilsən! İndən sonra vaxtnıç çok olacaq. Papağını qabağına qoyub düşünərsən, bəlkə, ağlin başına gəldi, – demişdilər.

Şərafəddin İLKİN

MƏNİ SEVİRSƏNSƏ, MƏNDƏN UZAQ OL

Dərdimiz bərabər doğulub bizim,
Qəmimiz, qüssəmiz çox olub bizim.
Xəmrimiz həsrətdən yoğrulub bizim,
Çalış öz evində yanın çıraq ol,
Məni sevirsənsə, məndən uzaq ol.

Yadıma saldıqca olub-keçəni
Həsrətdən saçımın çoxalar dəni.
İsti baxışların yandırar məni,
Könlümü üzüdən saxta, sazaq ol,
Məni sevirsənsə, məndən uzaq ol.

Vallah, dözəmməzsən çəkdiyim dərdə,
Bələya düşərsən durduğun yerdə...
Çalış gözlərimə görünmə bir də,
Bir az kənar dolan, bir az qıraq ol,
Məni sevirsənsə, məndən uzaq ol.

Daha yanaqlarım qurumaz nəmdən,
Zilə yetməz səsim, ötərəm bəmdən.
Sevən qaça bilməz qüssədən, qəmdən,
Kədər zəmi olsa, biçən oraq ol,
Məni sevirsənsə, məndən uzaq ol.

Mən olum dərdindən gül kimi solan,
Darılma, onsuz da olacaq olan...
Məndən uzaqda gəz, kənardə dolan,
Demirəm saçımda gəzən daraq ol,
Məni sevirsənsə, məndən uzaq ol.

* * *

Yola çıxmamışdıq yolu azmağa,
Yuxu da görmədik xeyrə yozmağa.
Uğursuz bir eşqdən dastan yazmağa
Nə mən qələm olum, nə sən varaq ol,
Məni sevirsənsə, məndən uzaq ol.

QƏDRİNİ BİLMƏDİN SƏN O OĞLANIN

Dərdindən divanə bir oğlan vardı –
Qədrini bilmədin sən o oğlanın.
Gündə min yol sənə qurban olardı,
Qədrini bilmədin sən o oğlanın.

Nanə yarpağıtək könlü əsərdi,
Səni görmək üçün hey tələsərdi...
Yerinə kim olsa, qurban kəsərdi,
Qədrini bilmədin sən o oğlanın.

Gecənə nur saçan ay olacaqdı,
“Su” desən, qarşında çay olacaqdı...
Ömrünə ən şirin pay olacaqdı,
Qədrini bilmədin sən o oğlanın.

Sənin bir sözünə min “can” deyərdi,
İstəsən, alovdan paltar geyərdi.
Eh, onun olsayıdı, nə idi dərdi...
Qədrini bilmədin sən o oğlanın.

Ona gen dünyani eylədin qəfəs,
Sevib-sevilməyə qalmadı həvəs.
İndi ağlamağın əbəsdi, əbəs,
Qədrini bilmədin sən o oğlanın,
Qədrini bilmədin sən o oğlanın.

BU GECƏ YUXUMA NİYƏ GƏLMƏDİN

Öyrəşdim ətrinə, qoxuna sənin,
Sinəmi tuş etdim oxuna sənin,
Dedin: – “Gələcəyəm yuxuna sənin”
Bu gecə yuxuma niyə gəlmədin?

Ömrümü sənilə böлə bilərəm,
Dünyanı eşqimə kölə bilərəm,
Bilmirsən, qüssədən öлə bilərəm?
Bu gecə yuxuma niyə gəlmədin?

Bəxtim hicranamı tapındı gecə?
Qırdı ürəyimin sapını gecə,
Açıq saxlamışdım qapını gecə,
Bu gecə yuxuma niyə gəlmədin?

Könlüm inildəyən tar olar bu gün,
Eşqimiz ellərə car olar bu gün,
Gen dünya başıma dar olar bu gün,
Bu gecə yuxuma niyə gəlmədin?

Evimi sən belə yıxmazdın axı,
Qəlbimi həsrətdən sıxmazdın axı,
Hər gecə yuxumdan çıxmazdın axı –
Bu gecə yuxuma niyə gəlmədin?

Hicrana “get” dedim, axı getmədi,
Əridi könlümün yağı, getmədi...
Yuxuda gözümə yuxu getmədi,
Bu gecə yuxuma niyə gəlmədin?

GÖYNƏDIRƏM ÜRƏYİMİN BAŞINI

“Aldadıram ürəyimin başını”
Xatırə Xatun

Ağrılar, acılar düzülüb səfə,
Sinəmi tutublar yenə hədəfə...
Qayğısına qalmıram ki bir dəfə,
Göynədirəm ürəyimin başını.

Soruşmuram istəyi nə, qəsdi nə?
Arzulara gedən yoluñ kəsdi nə?
Gecə-gündüz dayanmışam qəsdinə,
Göynədirəm ürəyimin başını.

Bu uğursuz taleyimdən küsmüşəm,
Səadətdən ümidimi kəmişəm.
O, Kərəmdi, mən insafsız keşişəm,
Göynədirəm ürəyimin başını.

Qınayıram nə qisməti, nə baxtı,
Bu da bir cür imtahandı, sinaqdı.
Dərdə-qəmə bələmişəm nə vaxtdı,
Göynədirəm ürəyimin başını,
Göynədirəm ürəyimin başını!

Mina RƏŞİD

QARABAĞ

...Bircə söz yazılmışdı önündəki qapının üzərinə. Onun üçün Qarabağ təkcə söz deyildi. Ona görə əl atıb açdı qapını. Ürəyi atlandı doğma sözün havasından. Elə bildi, qapını açanda doğma torpağa qədəm basacaq, şəhid atasının qəbrini qucaqlayacaq, dəmir vaqonda, qəriblikdə can vermiş anasının laylasını duya-acaq... Nə biləydi başına gələcəkləri...

İçeri keçdi, üzündə sevinc, qəlbində ümidi. Elə həyəcanlı ki, işıqdan gözləri parlayırı. O an qarşısına bir qadın çıxdı, üz-gözündən kin-küdürü tökülürdü. Üzünə nə qədər səni təbəssüm versə də, alınmirdi. Əsl küpəgirən qarı idi, durmuşdu qarşısında. Ancaq onun gözləri işıqdan tutulmuşdu. Eybəcər, xain, xəbis üzləri görmək istəmirdi. Qarabağa gəlmişdi... Sonra üzü nursuz, elə o küpəgirən qarı kimi rola girmiş ruhsuz-cansız başqa birisi gəldi. İlahi, o, Qarabağ adının izi ilə gəlib hara çıxmışdı, bu doğma sözün arxasında nə qədər yad, yalançı, xain adamlar varmış, gözlərinə inana bilmirdi... Demə, qapının üzərində yazılmış Qarabağ sözü saxta bir reklam imiş. Onun kimi təmiz ürəkli, yurd nisgilli adamları tora salıb haqqını tapdalamaq, ədalətsizlik, nankorluq varmış bu reklamın arxasında...

...Onun üçün adamlar da Qarabağdı, yurdun bir parçası, havasıdı, suyudu. Amma, sən demə, adını Qarabağ qoymaqla dönüb Qarabağ olmazmış adam, lap qarabağı olsa da...

...Özünü bir anda bayıra atdı və baş götürüb qaçıq qaça bildikcə. Hava çox isti idi. Amma onu yandıran yalançı, yandırıcı "Qarabağ" havası idi. Gözlərindən sözüllən isti göz yaşları od kimi yanağını yandırırdı... Birdən dayandı, özünə baxdı, ağlamaqmı? Kimsənin yanında ağlamazdı. "Bu da keçər"- deyə, tez özünü ələ aldı. Və o çirkin adamlardan, zalim düşməndən Qarabağı azad etməliyik, mütləq edəcəyik deyə, düşündükcə özünə gəldi...

TƏZƏ QONŞU

Qapıbir qonşumuz köçüb gedəndən sonra təzə qonşularımız gəlməliydi. Onlarla bağlı xəyal qurmağa başladım. Ancaq yaxşı şeylər düşündüm. Düşündüm ki, nəhayət, bir insaflı adam, sadə bir ailə gələr qonşuluğumuza, üzü soyuq məhləmizə...

Artıq yeni qonşularımız gəlsə də, üzlərini hələ görməmişdim. Bir-iki gün keçmiş səbrim çatmadı. İstiqanlıyam axı, elə bu üzdən də soyuqqanlılardan çəkmədiyim qalmayıb... Qapılarını döydüm. Gəlinə, "Xoş gəldin", dedim, təzə evlərinə xeyir-dua verdim. Dedim, nəsə lazım olsa, biz bu evdə, lap yaxındayıq. Amma gəlinin üzündəki soyuq, özündənrazı ifadəni ilk baxışdan hiss etdim...

...Bir neçə gün keçdi, təzə qonşularımız həmişə boz, sakit məhləmizə bir canlılıq gətirdilər. Əllərində top, qarşılara kim çıxdı, oynadılar, atıldılar, düşdülər. Gecə saat 2-yə qədər səsleri küçədən kəsilmədi. Topları birinin pəncərəsindən içəri, birinin evinin üstünə, həyətinə düşdü... Heç kim onlara güldən ağır söz demədi. Bizim də balaca, amanat qapımıza o ki var top vurdular. Bir səhər evin böyük xanımıza zarafatla gülə-gülə: "Qapımızı niyə sindirirsınız?" dedim. Yaşlı xanım ədayla: "Əcccəb eləyirik!" dedi. Quruyub qaldım... Elə hər şey də bu iki kəlmə kobud sözdən başladı. Amma yox, elə gələn gündən bu sevincək yolunu gözlədiyim qonşu bizi,

necə deyərlər, təftiş eləməyə başlamışdı. "Mədəni", "müasir" adamlardı, daha biz onlara nə deyək, dayandıq durduğumuz yerdə. Amma o biri qonşular onları görəndən sonra yerlərində sakit dura bilmədilər. Onların cazibəsindən qurtulmaq elə də asan deyilmiş. Az qala hər gün həyətdə kabab çəkib bizi tüstüyə-dumana bürüyən, toyxana kimi çalçağıından evdə uşağımızı yatmağa qoymayan, kefi istəyəni eləyən təzə qonşu yaman şirin olmuşdu. Onlara baxıb illərlə eyni libasda gördüyüm qonşu qadın əyin-başını dəyişdi. Özünə fikir verməyən, üst-başı həmişə çirkili olan bir başqa qadın özünə əməlli-başlı əl gəzdirdi. Neçə ildə tanımadığım qonşu kişiləri küçəyə axısdılar. Sanki bu təzə qonşunu Allah bir sınaq kimi, adamların iç üzünü açmaq üçün bu məhləyə gətirmişdi. Həmişə sakit, fağır görünən bu adamlar əslində göründükləri kimi deyillərmış. Təzə qonşunu görəndən sonra onlara min bir yaxşılıq eləyən, xətir-hörmət saxlayan köhnə qonşuları unutdular. Bəziləri də "küpəgirən qarı"yla "maymaq qoca"ya dönüb lap tanınmaz hala düşdülər. Beləcə, bir ailə az qala bütün məhləni öz cazibəsinə aldı...

...Son vaxtlar ara bir az səngiyib. Təzə qonşu da daha burada bənd almaq istəmədi. Evi satıb köçməyə qərar verdi. Necə deyərlər, kələklə gələn küləklə gedər...

...Yenə köhnə hamam, köhnə tas. Amma qonşular köhnə olsa da, aralarında xətir-hörmət daha həminki kimi olmadı...

O UCA DAĞLAR

*Bütün xeyirxah, yaxşı adamlara
ithaf olunur...*

Adam var, boyu uca olar, adam var, dikdəbanla ucalar. Adam da var, nə boyu uca olar, nə də dikdəbanla gəzər, fəqət könül dünyasında uca-uca dağlar yüksələr... Ancaq o, həmin dağlardan seyr etməz dünyani. Sanki mələk qanadları ilə yalqızların qəlbini enər, kimsəsizləri sevər, ehtiyaclı birini əzizləyər... Biri min il də keçsə, onun nə etdiyini anlamaz, biri görməzlikdən gələr, başqası isə aşiq olar o könüldəki dağ ucalığına. İşıq işığa qovuşar.

Dünya işığa qərq olar. Qaranlıq bundan qorxar, tez dikdəbanlarını çıxararaq qaçıb bir kuncə sixilar və fürsət axtarar dünyyanın işığını söndürməyə. Amma əsrlər, qərinələr dolanıb keçsə də, Böyük Yaradan eşqinə dünyyanın işığı beləcə, onu sevən könüllərdə bərq vurar və cahan zülmətə boyun əyməz...

YAXŞILIQ ETMƏK ARZUSU

...Bilmirdi neyləsin, bu nə hiss idi belə, onun qəlbini yandırıb-yaxırdı? Ömrü boyu kimsəyə yaxşılıq etməmişdi, bir könül sevindirməmişdi. İndi adam axtarır yaxşılıq eləməyə, xoş söz söyləməyə. Amma tərpənə bilmir, dili söz tutmurdu. Neyləsin, necə yaxınlaşın adamlara? Deyirlər, Allaha gedən yol insanların qəlbindən keçir. Amma o yeriyə bilmirdi, adamların əlindən tuta bilmirdi. Elə qəlbində yol gedirdi və bu yol boyunca elə xoşbəxti ki... Başqalarına sevinc payladıqca qəlbində fərəhdən qanad açırdı, yaxşılıq elədikcə bəxtəvər olurdu. Bu qoca, gücdən düşmüş vaxtında qəlbini bir işiq düşmüşdü. İşıq ona yol göstərirdi...

DÜNYA BOYDA ÜRƏK

İllərdi qara divarlar arasında qalmışdı. Bircə dəfə üzü gülməmiş, qəlbini sevinməmişdi. Sanki təcrid olunmuşdu dünyadan. Onu nə hala salmışdır belə?.. Düşünürdü, qəm-qüssə qəlbini sixirdi...

Bir gün dözmədi, açdı bağlı qapıları, yıldız dünyayla arasındaki hasarları. Gülüşünü, sevincini, bir sözə, özünü axtarmağa başladı. Tənhalıqdan bezmişdi, günə, havaya həsrət qalmışdı. O, ucsuz-bucaqsız, geniş çölləri sevirdi, uca dağları, yaşıl düzəzləri sevirdi. İndi bu çölü, düzü, dənizi, səmanı bağırına basmaq istəyirdi. Özü bir damcı olsa da, dünya boyda ürəyi vardi...

XEYİRLƏ ŞƏRİN MÜBARİZƏSİ

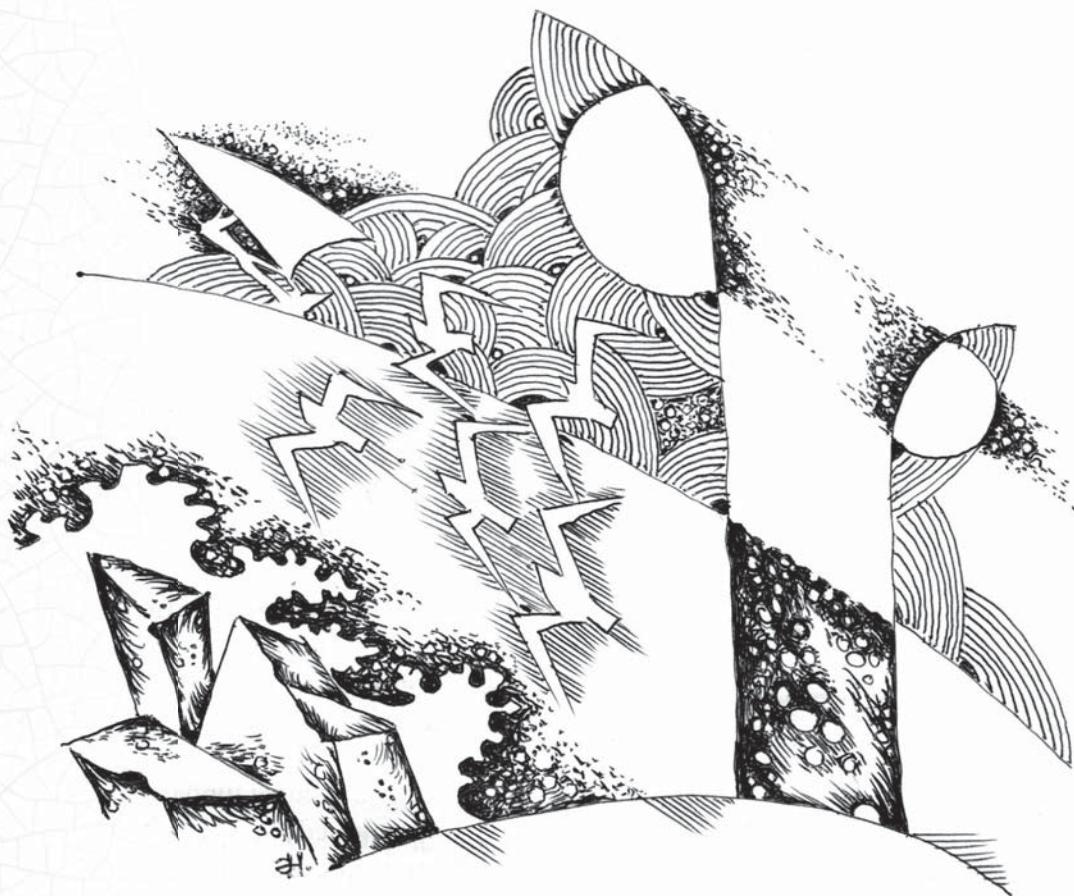
Çox çirkin, qara qəlbli olduğundan şərə xidmət edirdi, onu əzizləyir, tərənnüm edirdi. Xeyiri yaxına buraxmırıldı, ona meydan vermirdi. Xeyir onu əzizləyib yaxşılığa dəvət edincə çox qəzəblənərdi. Amma ürəyində ona qıbtə edirdi. Xeyirin qəlbinin genişliyinə, üzündəki təbəssümə heyrətdən özünü saxlaya bilmirdi. Fəqət onun kimi olmaq istəmirdi. Sanki özünə xəyanət etmiş olardı onda, düşündürdü...

Beləcə, Şər həmişə alışib-yanındı. Xeyir isə öz işində idi. Üzündən təbəssümü də əskik olmazdı. Ən çətin günündə də işiq saçırıcı. Onda Şərin lap bağrı çatlayırdı, az qala bütün dünyani külə çevirmək istəyirdi. Amma gücü çatmırıldı. Kindən, qəzəbdən artıq səsi də tutulmuşdu. Xeyirə baxdıqca od tutub yanındı və axırda gücü özünə çatırdı. Bir künçə çəkilib zülüm-zülüm ağlamağa başlayırdı...

DÜNYA GENİŞDİ, SƏN DEMƏ...

...Ana, ana, mən sinif yoldaşımı fikirləşirəm. Arzuyla parka gedirəm, oynayıram. Sinif yoldaşlarının hamısı mənim dostumdu...

Ana isə düşünür: Görən, nədən uşaqlıqda bu qədər saf ikən böyüdükcə dəyişir insan? Sevə bilmir başqalarını. Sanki ətrafına hasar çəkir, onu sevməyə də imkan vermir adamlara. Qorxur, çəkinir insanlardan. Şübhələnir, uzaq durur. Düşmən kimi baxır adamlara. Dünyası ailəsi və qohumlarından ibarət olur. Elə bilir, cahanda onlardan yoxdu, seçilmiş bir nəsil-dəndi. Onlardan başqa heç kim yaxşı deyil. Və bir gün öz doğmalarından xəyanət görünçə nə qədər yanlış düşündüyünü anlayır... Yerə baxır, göyə baxır, ətrafa baxır, insanlara baxır. Və anlayır ki, dünya genişdi, sən demə, onun düşündüyü qədər də dar deyilmiş...

Gi de MOPASSAN

Mademuarzel Koko

Biz psixiatriya xəstəxanasından çıxanda həyətin bir küncündə ucaboy, arıq bir kişi hansısa xəyalı iti çağırırdı. Kişi elə hey mülayim, zəif səslə təkrar edirdi:

– Koko! Bura gəl, əzizim! Yanıma gəl, Koko!

Kişi belə deyib əlini buduna çırpırdı. Adətən insanlar heyvanı yanlarına çağıranda belə edirlər. Mən xəstəxananın həkiminə həmin kişini göstərib soruşdum:

– O arıq kişi kimdir? Niyə bu xəstəxanaya düşüb?

– Ah, o arıq kişini deyirsən? O heç də maraqlı insan deyil! O, Françozi adında bir faytonçudur. O, itini çayda boğub öldürəndən sonra dəli olub!

Mən həkimdən xahiş etdim ki, o kişinin başına gələnləri mənə danışın. Adətən belə adı, yazılıq görkəmli insanlar üzəyimizə daha çox təsir edir.

Həkimə həmin kişi haqda onun dostu olan mehtər danışıb. Budur, həmin arıq kişinin həyat hekayəsi:

– Parisin kənarında varlı bir burjua yaşırmış. Sena çayının sahilində onun böyük malikanəsi varmış. Françozi bu ailəni faytonçusu imiş. O, çox xeyirxah, mərhəmətli, sadə bir insanmış, onu aldatmaq çox asanmış.

Bir gün o, işdən qayıdanda arxasında bir it düşür. Əvvəlcə itə əhəmiyyət vermir, amma görəndə ki it ondan əl çəkmir, geri dönüb itə baxır, bilmək istəyir, bu iti tanıyor, ya yox. Yox, o bu iti tanımır. Dişi it imiş, dəhşətli dərəcədə arıq imiş. İt dayanmadan faytonçunun arxasında

qaçırmış, ona baxanda ac olduğu açıqca hiss olunurmuş. Françozi iti qovmaq istəyir.

– Rədd ol! Rədd ol!

İt bir neçə addım geri çekilir, söngüyüb gözləməyə başlayır. Elə ki faytonçu yoluna davam edir, it yenidən onun arxasında qaçır.

Kişi aşağı əyilir, özünü elə göstərir ki, guya yerdən daş götürür. İt bir az uzaqlaşır, amma yenidən kişinin arxasında gedir.

Nəhayət, faytonçu Françozi bu itə yazığı gəlir, onu səsləyib yanına çağırır. İt qorxa-qorxa ona yaxınlaşır. Françozi onun belini tumarlayır, onun miskin görkəminə baxıb kövrəlir.

– Gəl, gəl gedək!

İt həmin dəqiqə quyruğunu bulayır. Sanki hiss edir ki, faytonçu onu qəbul edib, tez təzə sahibindən qabağa qaçır.

Françozi tövlədə itə samandan yer düzəldir, sonra mətbəxə gedib ona çörək gətirir. Çörəyi yeyəndən sonra it yatır. Malikanə sahibi it haqda eşidib faytonçuya onu saxlamağa icazə verir. İt çox sədaqətli imiş.

Françozi iti çox sevirmiş, elə hey təkrar edirmiş:

– Bu it insan kimidir. Sadəcə danişa bilmir.

Françozi itə qırmızı dəridən xalta düzəltdirir, xaltanın üstündəki mis lövhəyə aşağıdakı

sözləri hakk edir: "Mademuazel Koko, faytonçu Françoza məxsusdur".

Koko ildə 4 dəfə balalayırmış. Françoz hər dəfə itin balasından birini götürür, o biri küçüləri isə insafsızcasına çaya atarmış.

Əvvəlcə bağban itlərdən şikayət edir, bir müddət sonra aş paz şikayətlənir. Çünkü itlər hara gəldi girilmiş, sobanın altına, buz qutusuna, kömür yesiyinə. İtlər həm də nə görsələr, oğurlayırmış. Malikanə sahibi şikayətlərdən təngə gəlir, Françoza əmr edir ki, Kokonu rədd etsin. Faytonçu Kokonu azdırmaq istəyir. Onu yük maşının sürəcüsünə verir ki, Parisin o biri tərəfinə aparıb orda azdırınsın. Koko elə həmin gün geri qayıdır, çox yorğun halda, ayaqları yaralı vəziyyətdə.

Françoz bir qərar qəbul etməli idi. Qatar bələdçisinə beş frank verir, tapşırır ki, iti Qavr şəhərində yerə atsın. Üç gün sonra Koko yenə də qayıdır. Yorğun, ayaqları yaralı...

Malikanənin sahibinin ona yazıçı gəlir. Amma Koko həyətdə olanda o biri itlər də onun yanına gəlməyə başlayır... Hətta bir dəfə ziyanət vaxtı itlərdən biri yekə bir hinduşkanı aş pazın gözləri önündə oğurlayıb aparır, aş paz hinduşkanı itin ağzından ala bilmir.

Bu dəfə malikanə sahibinin səbri tükənir, Françoza hirsli-hirsli deyir:

- Əgər sabah səhərə qədər bu iti çaya atmasan, səni işdən çıxarıacam, eşidirsən?

Yazlıq Françoz şoka düşür, nə edəcəyini bilmir. Ona ayrılmış otağa gəlir, pal-paltarını çamadana yiğib getmək istəyir. Ancaq bir az götür-qoy edir, başa düşür ki, bu iti özüylə hərləsə, özünə normal iş tapa bilməyəcək. Malikanə sahibi ona normal zəhmət haqqı verir, onu yeməklə təmin edirmiş. Françoz başa düşür ki, itə görə işini əldən verməyə dəyməz. Səhər dan yeri söküldəndə Koko ilə vidalaşlığı qərara alır.

Gecə o çox narahat yatır. Dan yeri söküldəndə möhkəm bir kəndir götürür, sonra iti götürmək üçün tövləyə girir. İt sahibini görüb silkələnir, sonra onun yanına gəlir.

Françoz fikrindən daşınmaq istəyir. Kokonun qulaqlarını tumarlayır, onun burnundan öpür.

Bir az aralıdan saat səsi eşidilir. Səhər saat 6 olur. Françoz daha tərəddüd edə bilməzdi. O gedib tövlənin qapısını açıb iti çağırır:

- Gəl! Gəl!

İt quyruğunu bulayır, tövlədən çıxır.

Onlar çayın sahilinə çatırlar. Françoz suyun dərin olan tərəfinə gedir. Sonra o, əlindəki kəndiri Kokonun xaltasına, kəndirin bir ucuna isə ağır daş bağlayır. Sonra Kokonu dəli kimi öpür, kənardan baxana elə gələrdi ki, o, heyvanla yox, insanla vidalaşır. İti sinəsinə sıxır, onu yırğalyıb deyir:

- Mənim əziz Kokom! Mənim şirin Kokom!
Koko məmnun-məmnun mırıldayıb.

Françoz 10 dəfə cəhd edir ki, Kokonu çaya tullasın, amma cəsarəti çatmır. Bir az sonra o bütün cəsarətini toplayıb var gücü ilə iti çaya tullayır. Koko əvvəlcə üzməyə çalışır, Françoz bir vaxtlar onu çayda yuyunduranda üzdüyü kimi... Ancaq üzə bilmir, çünkü kəndirə bağlanmış daş onun başını aşağı dartır. Daş Kokonun başını suyun altına dartanda o, suda batan insan kimi sahibinə baxır, sanki ona yalvarır. Əvvəlcə bədəninin yuxarı hissəsi batır, dal ayaqları yuxarıda yellənir. Nəhayət, suda görünməz olur. İtin batdığı yerdə su köpüklənir, sanki çay qaynayır. Françoz 10 dəqiət it batan yerdən çəkilmir. Elə hey öz-özünə deyir:

- Görəsən, yazılıq heyvan suda batanda mənim haqqında nə düşünürmüş?

Həmin hadisədən sonra, demək olar, Françoz ağlığını itirir. O, bir ay xəstə yatır, hər gecə itini yuxuda görür. Ona elə gəlmiş ki, itin onun əllərini yaladığını hiss edir, onun hürməyini eşidir. Həkim çağırırlar. Bir müddət sonra o sağalır. Bundan sonra keçmiş malikanə sahibi onu Ryan yaxınlığındakı Biesard şəhərindəki malikanələrinə aparır. İyun ayı imiş. Bu malikanə də Sena sahilindəymiş.

O hər gün səhər mehtərlə birlikdə çayda çimirmiş.

Bir gün yenə də çayda çiməndə Françoz mehtəri səsləyir:

- Bir ora bax! Gör sudakı nədir? Deyəsən, məni yenə də işdən çıxarıcaqlar!

Diqqətlə baxanda suda qalmaqdən işmiş it leşி görülür.

Françoz it leşinə tərəf üzüb zarafatla deyir:

- Ah, gör tilovumuza nə düşüb, dost! Gör nə boydadır! Heyif ki, ölüdür!

Françoz leşin lap yanına qədər üzəndə görür ki, leş, demək olar, çürümək üzrədir.

Qəflətən o, it leşinə diqqətlə baxır. Lap yaxına gedir. İtin boğazından tutub xaltaya diqqətlə

baxır. Hələ də rəngi dəyişmiş xaltadan sallanan, artıq yaşıl rəngə çevrilmiş mis lövhəyə həkk olunmuş sözləri oxuyur: "Mademuazel Koko, faytonçu Françoza məxsusdur".

Ölmüş it sahibini tapmaq üçün yüz mildən çox məsafə qət edibmiş.

Həmin vaxt Françoz dəhşətlə bağırır və sahilə tərəf üzür. Sahilə çatanda paltarını geyməmiş kəndə doğru qaçırlar. O, dəli olur!

ÖVLADLIĞA GÖTÜRÜLMÜŞ OĞUL

Dəniz sahilindəki sanatoriyanın yaxınlığında, təpənin ətəyində iki balaca daxma vardi. Hər daxmada bir ailə yaşayırdı, ailə başçıları gecə-gündüz işleyib uşaqlarını saxlayırdılar. Hər ailədə 4 uşaq vardi.

Balaca uşaqlar səhərdən axşamacan evlərinin qabağında oynayırdılar. Büyük uşaqların 6 yaşı vardi, balacalar isə yaş yarımlıq idi. Hər iki ailə başçısı eyni vaxtda evlənmiş və uşaqları dünyaya gələndən sonra gəlib burda məskən salmışdılar.

Uşaqların anaları uşaqlarını o biri ailənin uşaqlarından güclə ayıra bilirdi. Atalar isə bütün günü dənizdə idilər. Hər iki kişinin beyninə 8 uşağın adı həkk olunmuşdu. Həmişə onlar da uşaqları dəyişik salırdılar. Bir uşağı çağırmaq istəyəndə ən azı 3 uşağın adını çəkirdilər ki, çağrıdları uşağı müəyyən etsinlər.

Dəniz tərəfdən gələndə birinci daxmada Tuvaçelər yaşayırdı. Onların 2 qızı və 2 oğlu vardi. O biri daxmada isə Vallinlər yaşayırdı. Onların bir qızı və 3 oğlu vardi.

Bu ailələr çox çətinliklə dolanırdılar, onlar acıdan ölməmək üçün sup, kartof yeyir və təmiz hava udurdular. Səhər saat 7-də, sonra günorta və axşamüstü saat 6-da uşaqların anası onları evə çağırır, yemək verirdi, sanki qazotaranlar qazlarını yemləyirdi. Uşaqlar evlərinə girib 50 ildən çox işlənmiş köhnə, taxta stol arxasında yaşlarına uyğun yerdə otururdular. Lap balaca uşaqların ağızı stola güclə çatırıldı. Anaları onların qarşısına bir kasa qoyurdu. Soyutma edilmiş kartofların, kələmin və soğanın suyunda islanmış kasaya çörək doğranırdı. Uşaqlar ac olduqlarını unudan qədər bu "sup"dan yeyirdilər. Ana ən balaca uşağı özü yedizdirirdi.

Bazar günləri hər iki ailə üçün bayram olardı, çünkü həmin gün bir balaca qazanda tərəvəzlə bişmiş ət şorbası yeyirdilər. Uşaqların atası süfrə başında elə hey təkrar edirdi: Kaş biz hər gün ət yeyəydik!

Avqust ayında, bir gün günorta qəflətən bu daxmaların qarşısında bir fayton dayandı. Atları sürən cavan qadın yanında oturan centlemenə dedi:

- Ah, bir o uşaqlara bax, Henri! Gör tozun içində tullanıb-düşən o uşaqlar nə qəşəngdir!

Kişi qadına heç nə demədi, deyəsən, qadının uşaqlara belə heyranlıqla baxmasına adət etmişdi. Bir tərəfdən də qadının sözləri ona əzab verirdi. Cavan qadın isə uşaqlara baxıb sözünə davam etdi:

- Mən o uşaqları qucaqlamaq istəyirəm! Ah, kaş o uşaqlardan biri mənim olaydı! Bir bax, o balaca uşaq kaş mənim olaydı!

Cavan qadın sözünü bitirən kimi faytondan düşdü, uşaqlara tərəf qaçı, ən balacanı - Tuvaçelərin balaca oğlunu qucağına aldı, onun kirli yanaqlarından, pırtlaşıq saçından və balaca əllərindən öpdü. Uşaq isə qadının qucağından canını qurtarmaq istəyirdi, onun xoş rəftarını xoşlamırdı.

Daha sonra qadın uşağı qucağından yerə qoydu, qayıdır faytona mindi, onlar yollarına davam etdilər.

Bir həftə sonra cavan qadın yenə gəldi. Ən balaca uşağı qucağına aldı, ona keks yedizdirirdi, o biri uşaqların hər birinə şam verdi. Uşaqlarla lap balaca qız kimi oynadı, həmin müddətdə əri səbirsizliklə onu faytonda gözləyirdi.

O biri həftə qadın yenə də gəldi, uşaqların valideynləri ilə tanış oldu. Ondan sonra, demək olar ki, qadın hər gün uşaqlara baş çəkir, hər dəfə gələndə yeməli şey gətirir, onlara qəpik verirdi.

Bu cavan qadın madam Henri d'Hubiers idi.

Bir səhər onlar yenə də gəldilər. Bu dəfə qadının əri də faytondan düşdü. Onlar daxmanın qabağında artıq qadını çox yaxşı tanıyan uşaqların yanında dayanmadılar, daxmalardan birinə girdilər.

Onlar daxmaya girəndə kəndli ər-arvad so-baya qoymaq üçün odun doğrayırdılar. Onlar cavan ər-arvadı görən kimi tez ayağa durdular. Sonra cavan qadın titrək səslə danışmağa başladı:

- Mənim əzizlərim, sizinlə söhbət etməyə gəlmışəm. Çünkü istəyirəm, sizin balaca oğlunuzu özümlə aparam.

Kəndli ər-arvad heç nə demədi, sanki düşünüb cavab verməyə utanırdılar.

Madam Henri d'Hubiers dərindən nəfəs alıb sözünə davam etdi:

- Bizim uşağımız yoxdur. Evdə ərimlə məndən başqa heç kim yoxdur. Biz o uşağı götürüb saxlayarıq. Razısınız?

Nəhayət, kəndli qadın onun fikrini başa düşdü. O, üzünü cavan qadına tutub soruşdu:

- Deməli, siz istəyirsiniz ki, Şarlotu götürüb aparasınız? Ah, yox! Olmaz!

Daha sonra mister d'Hubiers söhbəti müda-xilə etdi:

- Arvadım fikrini sizə düz izah etmədi. Biz sizin balaca uşağı övladlığa götürmək istəyirik. Ancaq arxayın olun, o həmişə gəlib sizinlə görüşəcək. Əgər bu ideyamız alınsa, o uşaq bizim varisimiz olacaq. Əgər onu övladlığa götürəndən sonra özümüzün uşaqlarımız olsa, bizdən qalan miras onların arasında bərabər şəkildə bölünəcək. Sizin uşaq bizim ona verdiyimizə qane olmasa, o, müəyyən yaşa çatanda biz onun hesabına 20 min frank depozit qoyacaq. Vəkil bu sənədi təsdiq edəcək. Sizi də unutmarıq, siz ölenə qədər hər ay sizə 100 frank pensiya ödəməyə razıyıq. Məni başa düşürsünüz?

Kəndli qadın ayağa durdu, o çox qəzəblənmişdi:

- Yoxsa siz istəyirsiniz ki, mən oğlum Şarlotu sizə satırm? Ah, yox, anadan belə şey xahiş etməzlər. Ah, yox! Özümə nifrət edərəm!

Kəndli kişi də arvadının dediyi sözü təkrar etdi.

Madam Henri d'Hubiers ağlamağa başladı, məyus halda üzünü ərinə çevirdi, titrək, bu vaxtacan arzuladığı hər şeylə təmin olunmuş uşaq səsi ilə ərinə dedi:

- Henri, onlar uşağı bizə verməyəcək! Onlar uşağı bizə verməyəcək!

Mister d'Hubiers bir də cəhd etdi:

- Dostlar, siz uşaginiñ gələcəyini düşünün, onun xoşbəxt həyatını, onun...

Kəndli qadın hirsli-hirsli Henrinin sözünü yarında kəsdi:

- Mən hər şeyi götür-qoy etmişəm! Fikriniz mənə ayındır! Çıxın mənim evimdən, gözüm bir daha sizi görməsin! Mənim uşağımı əlimdən almaq istəyənləri görmək belə istəmirəm!

Madam Henri d'Hubiers birdən xatırladı ki, yolda oynayan uşaqların arasında iki balaca uşaq vardı. O ağlaya-ağlaya onlara dedi:

- Bəs o biri balaca uşaq sizin deyil?

Şarlotun atası Tuvaçe cavab verdi:

- Yox, o biri balaca uşaq bizim qonşunun uşağıdır. Əgər istəyirsinzsə, gedin onlardan da xahiş edin!

Hubierslər o biri daxmaya girəndə Vallinlər stol arxasında oturub çörək yeyirdilər. Stolun üstündəki balaca boşqabda qaxılmış yağı vardı, arabir yağı nazik çörək diliminin üstünə yaxırdılar.

Mister d'Hubiers təklifini onlara izah etdi, bu dəfə daha diqqətli, daha ətraflı danışdı.

Bu kəndli ər-arvad da onların təklifini eşidəndə başlarını buladılar, ancaq biləndə ki, hər ay onlara 100 frank pensiya veriləcək, onlar bir-birinin üzünə baxıb fikrə getdilər, baxışları ilə bir-biri ilə məsləhətləşdirilər. Araya dərin sükut çökdü, onlar uzun müddət bir söz deməyə tərəddüd etdilər. Nəhayət, qadın ərindən soruşdu:

- Kişi, nə deyirsən? Bir qərara gəldin?

Kişi başını ağır-ağır qaldırıb dedi:

- Rədd ediləsi təklif deyil.

Madam d'Hubiers həyəcanla onların uşağının gələcəyindən, onun xoşbəxtliyindən, ona qalan mirasdan söz açdı.

Kəndli kişi mister d'Hubiersdən soruşdu:

- Hər ay bizə verəcəyiniz 100 franka görə vəkillə müqavilə bağlanacaq?

Mister d'Hubiers cəld cavab verdi:

- Əlbəttə, təklifimizə razı olsanız, elə sabah müqavilə bağlayarıq!

Kəndli qadın bir az fikrə gedəndən sonra dedi:

- Ayda 100 frank çox azdır. Uşağı apara-caqsınız. Halbuki o uşaq bir neçə il sonra işləyib bizə pul qazanacaqdı. Bizə 120 frank verməyinizi təklif edirəm.

Madam d'Hubiers sevindiyindən ayağını döşəməyə vurub qadının təklifi ilə dərhal razılaşdı. Hətta əlavə 100 frank da verdi, hədiyyə əvəzi.

Madam d'Hubiers balaca uşağı qucağına aldı, sanki mağazadan arzuladığı mali almışdı.

D'Hubierslər qonşu daxmadan çıxanda Tuvaçelər sakitcə durub onlara baxırdılar, çox güman ki, onların təklifini qəbul etmədikləri üçün peşman olmuşdular.

O vaxtdan bəri balaca Jan Vallindən bir xəbər eşitmədilər. Onun valideynləri hər ay vəkil

yanına gedib 120 franklarını götürüb gəlirdilər. Onlar bir dəfə qonşu daxmada yaşıyanlarla mübahisə etmişdilər, çünkü Tuvaçenin arvadı onları təhqir etmişdi, demək olar, tez-tez təkrar edirdi ki, insan uşağını satmaz, belə etmək dəhşətdir. Arabir o, kiçik oğlu Şarlotu qucağına alır, ona nəsə deyirdi, sanki uşaq onun dediyini başa düşürdü.

– Balaca oğlum, mən səni satmadım! Mən səni satmadım! Biz varlı deyilik, ancaq mən heç vaxt uşaqlarımı satmaram!

Vallinlər ailəsi hər ay aldıqlara müavinətin sayəsində rahat həyat yaşayırdılar. Tuvaçelər onların belə rahat həyatı ilə barışa bilmirdilər, çünkü onlar hələ də çox kasib həyat süründülər. Onların böyük oğlu orduda xidmət edirdi. Şarlot evdə idi, qoca atasına işində kömək edir, anasını, iki bacısını saxlayırdı.

Şarlotun 21 yaşı olanda bir səhər daxmaların qabağında qəşəng bir fayton dayandı. Faytondan cavan bir centlmen düşdü, jiletinin cibindən qızıl saat zənciri sallanırdı. O, yaşlı, ağısaçı bir qadının əlindən tutmuşdu. Qoca qadın ona o biri daxmanı işaretə edib dedi:

– Mənim oğlum, o biri evdir.

Daha sonra qoca qadınla oğlan birlikdə Vallinlərin evinə girdi. Sanki oğlan yad yerə yox, öz evinə girirdi.

Onlar Vallinlərin daxmasına girəndə qoca kəndlə qadın önlüklerini yuyurdu, arıq, qoca Vallin isə buxarının yanında mürgüləyirdi. Onlar səs eşidib başını qaldırdı, cavan oğlan onlara dedi:

– Sabahın xeyir, ata! Sabahın xeyir, ana!

Oğlan sözünü deyib qurtarmamış qoca əravad dik atıldı, qadının əlindəki yaş önlük yerə düşdü. O, dili dolaşa-dolaşa dedi:

– Oğlum, bu sənsən? Mənim oğlum, sənsən?

Oğlan qoca anasını qucaqlayıb dedi:

– Sabahın xeyir, ana!

Qoca kişi isə titrək, sakit səslə dedi:

– Jan, sən evimizə gəlmisən.

Sanki kişi oğlunu cəmi bir neçə ay əvvəl görmüşdü.

Bu qoca ər-ərvad oğlanlarını şəhər merinin, həkimin, məktəb direktorunun yanına aparıb onlara göstərdilər.

Jan Vallin evlərindən çıxanda Şarlot öz daxmalarının qabağında dayanmışdı. Kənara çəkildi

ki, o keçsin. Axşam, şam yeməyində o, valideynlərinə dedi:

– Siz o vaxt çox axmaq olmuşunuz ki, məni o varlılara verməmisiniz, imkan yaratmışınız ki, onlar Vallinlərin oğlunu övladlığa götürsün.

Şarlotun anası inadkarlıqla dedi:

– Mən heç vaxt uşağımı satmaram!

Şarlotun atası susdu, heç nə demədi. Şarlot sözünü davam etdi:

– Lazımsız yerə tərslik etmək bədbəxtlik gətirir.

Nəhayət, Şarlotun atası oğluna hırslandı:

– Nədir? Yoxsa o vaxt səni özümüz saxladığımız üçün bizi danlayırsan?

Şarlot çox sərt tonda, kobudcasına dedi:

– Bəli, belə axmaq olduğunuz üçün sizi danlayıram. Sizin kimi valideynlər uşaqlarını bədbəxt edir. Sizi tərk edib gedəcəm, siz buna layiqsiniz.

Şarlotun anası ağlamağa başladı, yediyi supun çoxu üstünə dağıldı. O ağlaya-ağlaya oğluna dedi:

– Uşaqları böyütmək çətindir, valideynlər bütün həyatlarını buna sərf edir.

Oğlan anasına tərs-tərs baxıb dedi:

– Kaş ki, heç sizin ailənizdə doğulmayıyadım. Qonşumuzun oğlunu görəndə az qala ürəyim dayana. Ona baxa-baxa öz-özümə dedim: Bir ona bax, bir də özünə!

Oğlan ayağa durub valideynlərinə dedi:

– Yaxşısı budur, evdən çıxıb gedim. Yoxsa səhərdən axşamacan yediyinizi zəhər edəcəm. Məni o vaxt o varlı adamlara vermədiyiniz üçün sizi heç vaxt bağışlamayacam!

Oğlanın ata-anası göz yaşı içində ona baxırdılar. Oğlan sözünü davam etdi:

– Yox, sizi tamam atıb getmək lap pis olardı. Yaxşısı budur, gedib başqa yerdə yaşayım.

Oğlan daxmanın qapısını açıb yola çıxanda qonşu evdən səs-küy gəlirdi. Vallinlər ailəsi Janın evə qayıtmğını bayram edirdi.

*İngiliscədən tərcümə:
Sevil Gültən*

Firudin HƏMİDLİ

***

Bir kəpənək doğulur, sapsarı...
Təlaşsız, durğun baxışlarından
gəlir, qonur əllərimin kölgəsinə.
Qarışır gül nəfəsi
nimdaş ümidlərimə...

Sən ki bir dənizsən,
Gizlənmisən öz-özünün sularında,
Gizlətmisən mənim doğma şəhərimi də...

Buludların qədimi piçiltalarında,
duyuram, adın keçir,
adın oxunur fərəhlə...
Üfüqün ardına boylanıram,
orda yağış yağır gülüşlərindən...

yolum düşür
Gecənin əndişə sarayına,
Görürəm,
sükutun qaçaqaçdadır...

Səma köks ötürə,
bir ulduz ah çəkə,
Torpaq qımıldana nagah.
Çırpinır qanadların –
onların göz yaşıyla
təmizlənir kədərim,
gözəlləşir kədərim...

Sən ki bir gül çöhrəsən,
umulmaz qatarın pəncərəsindən
gülə-gülə ötüb keçən...

***

Yanmış sarayının bir köşəsində
ümidə sıginib ağlayır gecə –
Ona işığını qaytarmalıyam...

Bütün yaddasını itirmiş sükut,
düşdüyü dalanda döyür gözünü...
Onu öz evinə aparmalıyam...

Mübəhəm bir yoxluğun qaranlığında
qədimcə bir gülə qısılmışan sən –
Səni ömrüm boyu axtarmalıyam...

***

Tənha bir aynayam...
Unutmuşam,
necəydi bir insan çöhrəsi?
İnsanları
üfüq kimi xatırlayıram...

Sınıq bir aynayam...
Baxsan,
kəm görərsən özünü, gülüm...

Ümidsiz və qorxmuş bir aynayam –
Heç vaxt ölməyəcəm
insanlar kimi.

***

Bir röyanın kölgəsini
sovurur küçədə külək...
Bir buluda çatmaq ümidini
yuyub aparır yağış...
Hardayam?..
Hardasan?..

Səni ki mən
ummadığım duraqlarda görürəm...

Bax, işiq fəryad edir
məhbəsində zamanın...
Gerçəyin surətindən
yorulub xeyallarım;
Sənin qanadlarına
qışılışam...
Hardasan?

Ruhunla etirlənib sükut,
Gözlərini üzüdürlər qaranlıq,
əllərini axtarır şəhər...
Qanayırlar, durmadan qanayırlar
keçmişin nəğmələri,
Ağlayır şəhərin bütün döngələri...
Qərq olacam
bu göz yaşı
və qan quraqlığında...
Sənin qanadlarına
qışılışam,
Hardasan?..

Əsrin aynalarının kirli qəhəhəsindən,
İzdihamin qaranlıq, istehzalı səsindən
sığınır gözlərinə
gül qoxan əşrlərin dumduru göz yaşları...
Fəqət, əfsus,
səni ki mən
ummadığım duraqlarda görürəm...

Şəfəq SAHİBLİ

SÖNMƏYƏN OCAQ

Xalq yaziçisi Anar müəllimə ehtiramla

Eşq ilə cahana baxırsan, ustad,
Min hikmət boylanır sözündən sənin.
Tanrı mələkləri qonub çiyninə
Hər gecə öpürlər üzündən sənin.

Zaura bənzəyən fani dünyada
Duydun ağrısını Təhminlərin.
Ürəyin zamanın güzgüsi olub,
Həyatın özütək hikmətin dərin.

Sənə xeyirxahlıq soyundan gəlib,
Ürəyin sönməyən ocaq kimidir.
Canınla, qanınla əsilzadəsən,
Ruhun vətən boyda qucaq kimidir.

Odlar diyarına hərarət verən
Məna ocağının köz bayraqısan.
Sənət dünyasının zirvələrində
Hər gün dalgalanan Söz bayraqısan.

Ruhun cümlə-cümlə ləpələndirir
Könüllər oxşayan incə duygunu.
Vətən ətri verən Anar sözünün
Boynundan asmışan “Göz muncuğu”nu.

DƏRGİDƏ KİTAB

Günel EYVAZLI

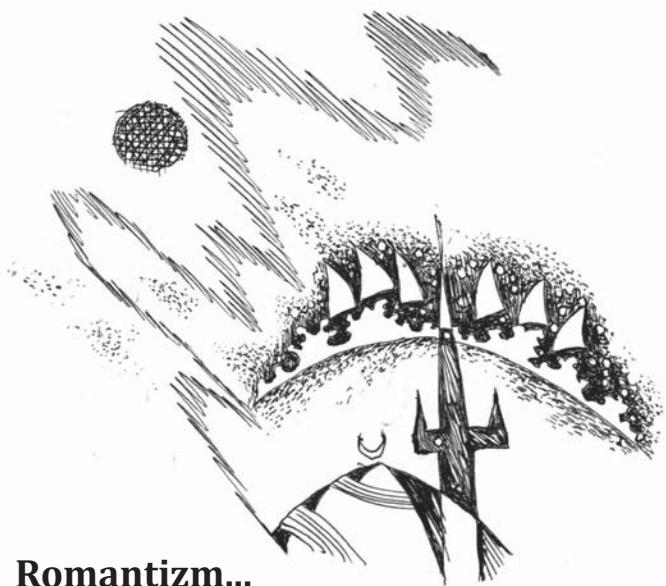
ROMANTİZM
esse

Buludalar göy üzünü gizləyib. Səmanın aydınlığını müşahidə etmək indi nadir hallarda baş verəcək. Ağaclar aynada sonuncu dəfə öz cavaniq təravətinə tamaşa edən insanlar kimi əl sallayacaq gəncliyinə. Uzaqlaşan günəş yaşıllığını oğurlayıb aparacaq yarpaqların. Bir müddət öncə sərinlik istəyən bizlər indi günəş həsrəti ilə qovrulacaq.

Yəqin ki, Bethoven "Ay sonatası"nı not dəftərinə qeyd edərkən hava eynilə belə idi. Yağışlı, sazaqlı, rütubətli, küləkli... Bir də torpaq qoxusu gəlirdi küçələrdən, xiyabanlardan. Müharibəyə, inqilaba, firtinaya bənzəyən dəlisov simfoniyaların ardından həzin "Ay sonatası"nı bəstələməyə çalışırdı bəstəkar. Adəti üzrə elə küçədə gedərkən əlinə nə vərəq keçərdi, daxilində calınan musiqini oraya yazardı. Həm də dünya küylərini yavaş-yavaş unudaraq sükut dönəminə keçidə hazırlaşırıdı. İndi yol gedəndə belə ayaq səsləri onu səksəndirməyəcək. Heç kimi eşitməyəcək. Öz dünyasında, sükuta dalmış qulaqları ilə 5-ci simfoniyasını, 3-cü sonatasını dünyaya gətirəcək.

Çox güman, Müşfiq bəxtəvər "Küləklər"ini qələmə alanda da eyni ab-hava hökm sürürdü. Uğultulu külək şairin taxta pəncərəsindən içəri soxulmağa çalışırdı. Baş verən olaylar, real dünyadan acı mənzərəsi əzab verirdi şair qəlbinə. O isə xülyalarına qapılaraq soyuq Xəzri küləyini öz daxili mədəniyyəti ilə bəstəkar adlandırdı. Ümidlərindən var gücü ilə yapışındı.

Azadlıq eşqi ilə döyünen ürek kimi fəlsəfəyə, klassisizmə əks olaraq Avropada təşəkkül tapan romantizm öz daxili çırpıntıları, etirazları, inkarları ilə inqilab edirdi. Reallığın qorxunc, utancverici mənzərəsini yer üzündən yırtıb atmağa çalışırdı. Kəşf olunan, fəlsəfə ilə yüklənən müddəaların fonunda yaranan fərqli dünya mənzərəsi ümidsizlik, çarəsizlik depressiyasına çevrilirdi. Gerçəklik keçmiş ilə müqayisə tərəzisinin üzərinə qoyulurdu. Olimp zirvəsini ələ keçirən "İblis" dəhşətli qəhəhələri ilə yaradıcılıq dünyasını lərzəyə gətirirdi.

Romantizm...

Pessimist, sentimental notlara köklənən cərəyan olaraq 18-ci əsrin sonu, 19-cu əsrin əvvəllərində bütün Avropa incəsənətini öz hakimiyəti altına almışdı. Yəziçi, şair, rəssam, musiqiçi taleyini özünə bənzədən depressiv nəsnə yaradıcı insanların ağlına, hisslerinə, xəyal aləminə nüfuz etmişdi. O, Qabilin lal baxışlarının dərinliyində dayanan məna, ya da mənasızlıq kimi çıxış yolu axtarmağa çalışırdı. Məhv olan, yox olan ləzzətin, qulaqlarda cingildəyən sualların fonunda yaradıcılıq estetikasına qarşaq atırdı.

Hamı dua etdiyi halda susan Qabil o dövrün lal sükutunu özündə əks etdirirdi. Habilin "Tanrıni qəzəbləndirmə, qəmginlik nəticə verməz" sözlərinə rəğmən, fikrindən dönməyən yeni insan obrazı fərqli etiraz formasını əlində bayraq etmişdi. Daxilində yaranan çarəsizliyin, inamsızlığın öhdəsindən Tanrıının belə gəlməyəcəyini düşünən, heç kimin qarşısında əyilmək istəməyən, İblisdən belə qorxunc, dəhşətli azadlıq carçısı olan bu obraz keçmişdən gələn şəxs kimi yeni biçimdə insanlara təqdim olunurdu. Bəlkə də, Qabil elə Adəm dövrünün ilk etirazçısı kimi həm də Tanrıının sevimliyi idı?

Yerin, göyün sirlərinə bələd olan Tanrı daxilində firtinalar qövr etdirən və sonunda öz qardaşının canına qıyan bəndəsinin bəd əməlini nədən hiss etməmişdi? Bəlkə, dünyaya Habil qədər saf deyil, Qabil qədər təzadlarla zəngin bəndələr lazımlı idi? Elə o səbəbdən də Qabil obraz olaraq Bayron üçün maraqlı tapıntı idi. Qərinələr öncəsi yaranan qəhrəmanın ədəbiyyatın romantizm erasına qədəmi də təsadüfi deyildi. Hər halda, Bayron üzünə keçirdiyi dəlisov qəhrəmanın maskası ilə azadlıq, asudəlik, sərbəstlik, inqilab bağırırdı.

Kaspar Qari Fridrix

Romantizm ruhsal uçuş, uydurmalar dünyası, keçmiş dövrün xiffəti idi. Darıxqanlıq ididir. Nəğmələrə, nağıllara, keçmiş adətlərə, ayinlərə qayıdış idi. Əslində müəyyən dövrlərdə müxtəlif adlarla zühur etməyi bacarmış bir cərəyan idi. Futurizm simvolizmin bətnində öz estetikası ilə yenidən yaranmağı, növbəti doğuluşu bacarmışdı.

Romantizm "İblis" in qəhqəhələri eşidilən bir dövrdə Kaspar Qari Fridrixin qaya üzərində dayanıb aristokratik cəmiyyətə arxa çevirən qəhrəmanı kimi yeni dövrün fəlsəfəsini yaşayındır. Yazuçılar sadə insan həyatını yazıya gətirirdi. Yüksək zümrənin sifarişləri, istəkləri ilə daha ədəbiyyat, musiqi yaranmındı. Bu janr mütaliə çəkisi zənginləşən orta təbəqənin sevimlisinə çevriləyi bacarırdı. Həyat ümidi, illüziya, utopiya olaraq dərk edilməyə başlayırdı. Dəbdəbəli, ağayana klassika müasir insanın təfəkkür çərçivəsində gülməli, ironik görkəm alırdı. İndi olmuşların fonunda dünyani klassik düşüncə ilə dərk etmək mümkün deyildi. O səbəbdən də yeni dünya carçılırı insan hissini oyatmayı, insana dönməyi, keçmiş yaddaşlara ötürməyi öhdəsinə götürmüdü. "İnan, haradasa bir köy var, o köy bizim köyümüzdür" misali kimi...

Aysberqə çırpılan nəhəng gəmidən fərqli olaraq, romantizm zamanın vərəm küləklərinə rəğmən, özünəməxsus şəkildə etirazını bildirməyi bacarırdı. Bəli, sadə incəsənət dilində. Azadlıq, özgürlik rəmzinə çevrilən janr öz ardiyaca yazıçı, şair, rəssam ordusu aparırdı. Alov işığı ilə müjdə gətirən Prometey kimi insanların qaranlıq gələcəyini keçmişə boyylanmaqla aydınlatmağa çalışırdı.

Teodor Jerikonun yaratdığı "Meduzanın salı" rəsm əsərinə diqqət yetirərkən zəhlətökən sentimentalizmim yenə yaxamdan yapmışdı. Rəsm əsərində ölülər və dirilər dörd tərəfi su ilə əhatələnən dənizdə sal üzərində birgə hərəkət edirdi. Rəssamin yaratdığı obrazların üzündən çarəsizlik sezilirdi. Klassikanın möhtəşəmliyi, kübarlığı, aristokratların kübar əlbisələrdə oturaraq portretlərə köçməsi zamanı artıq çox geridə qalmışdı. Daha dəbdəbəli insan portretləri gözə dəymirdi. Ortada insan faciəsi, insan hissələri, çırpıntıları var idi. Etiraz var idi.

İndi çağdaş dünyanın yeni qayda-qanunları, mühəribə, göz yaşı fonunda XXI əsr ixtiraları

sevinc gətirə bilmir. "Meduzanın salı"na bənzər rezin qayıqlarda canını qurtarmağa çalışan kütə yeni dünyadan köç fəlsəfəsini dünya tarixi səhifələrinə yazmaqdadır. Yəqin ki, bir zamanlar baş vermiş real hadisəni ürək ağrısı ilə kətan üzərinə köçürən Jeriko indi salamat olsayıdı, kətan üzərinə gözlərindən sözüllən göz yaşlarını həkk edərək "Dünyanın yeni köç seli" adlandırdı yeni yaranan rəsm əsərini.

Elə o dövrlərin yaradıcı insanları kimi bu dünyadan vəhşətinə göz yumub keçmiş əyyamların səfəsi ilə ürək ovundurmaq keçir insan könlündən. Nə gözəl olardı xəyal etmək. Yeni zamanın dəhşətini, mühəribələrini, xəstəliklərini görməmək, ya da görməzlikdən gəlmək. Nəğmələrə, nağıllara, keçmiş ayinlərə qayıtmaq.

Romantizm XX əsrə Qərb estetikası ilə birgə Azərbaycan arealına daxil olmuşdu. Yenicə pöhrə verən janr yetəri sayda ardıcıllarını yetişdirə bilmişdi.

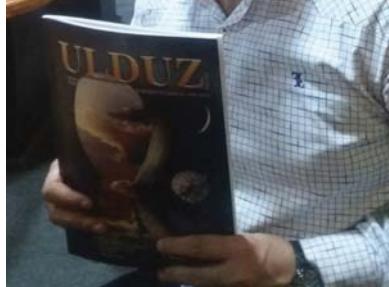
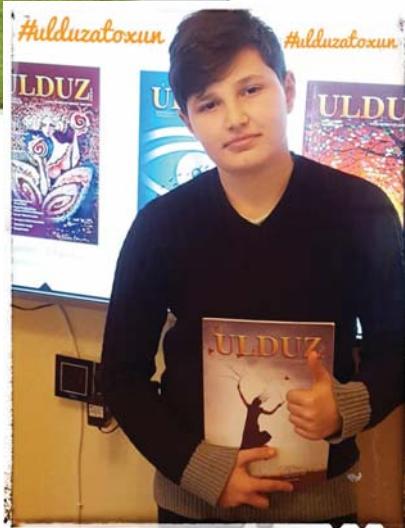
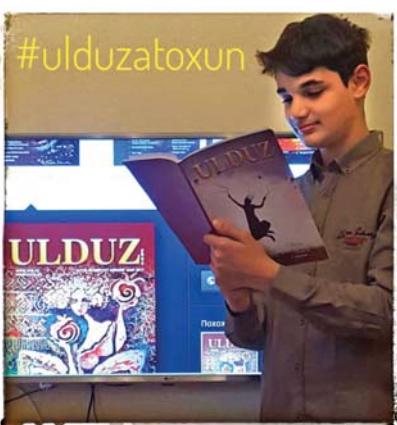
Yaranan bəzi mətbu orqanlarını sadə xalq anlaya bilmirdi. Yenilikçi orqanlar hər vəchlə qamçılanırdı. Utopik mənzərə isə, ümumiyyətlə, qəbul olunmurdu. Dırnaqarası xoşbəxtlik saçan sovet insanı qəhrəmanları romantizmin qəhrəmanları ilə müqayisədə daha işıqlı, lazım olan, sovet zəhmətkeşi isə ədəbi əsərlər daxilində daha cazibədar hesab edilirdi. Bu qədər real obraz, hazır material olduğu halda, fantaziyalar aləminə dalıb, utopik qəhrəmanları əsərlərə dəvət etmək nəyə lazım idi axı...

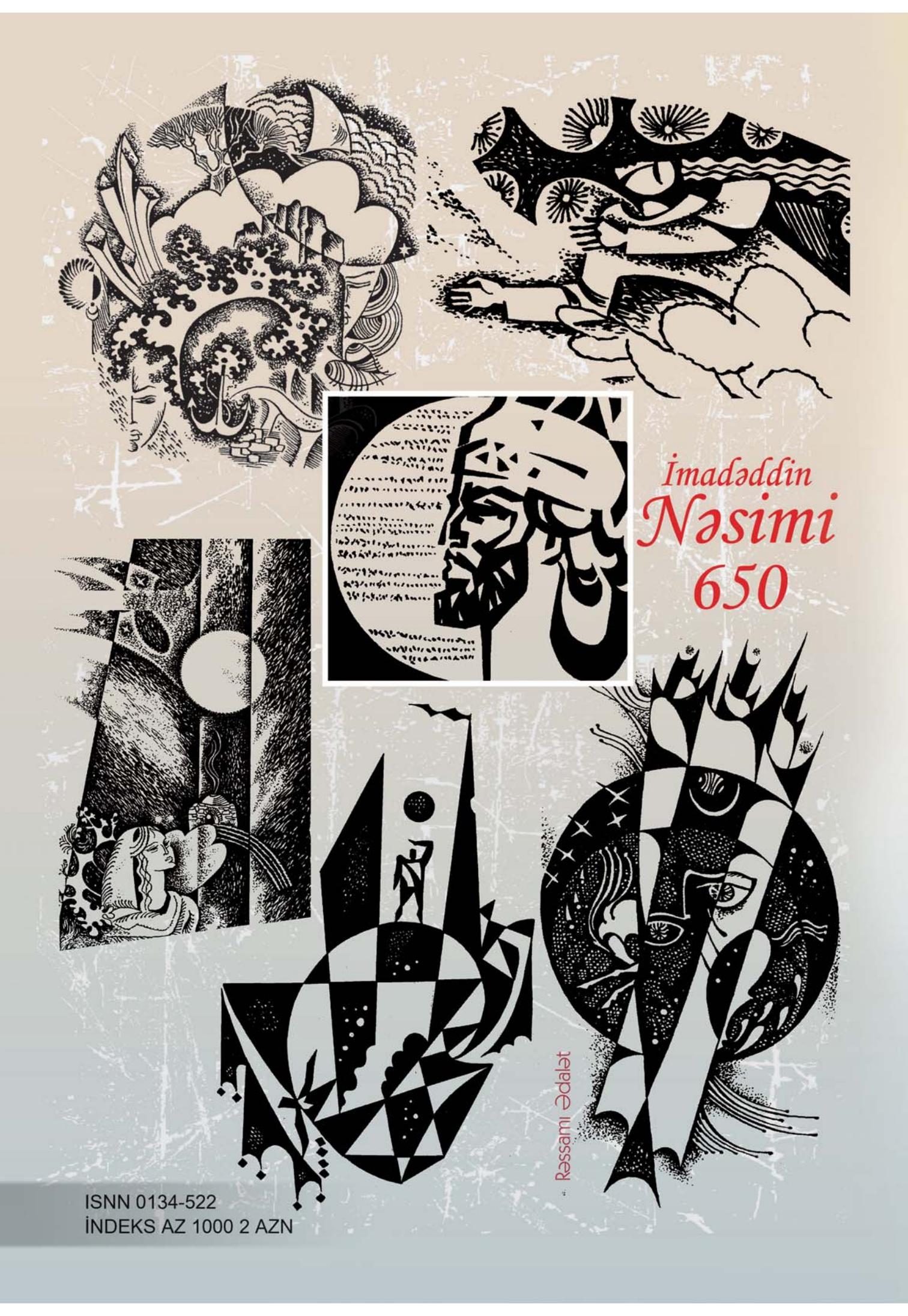
Hər şeyə rəğmən, Hüseyin Cavid sürgün aqibəti ilə üz-üzə dayansa belə, "İblis" i yarada bilir. İstəkləri, daxilində çığırın, üsyən edən hissələri ilə onu dilləndirməyi bacarı. Əsl sənət də elə budur, elə deyilmi? "Ölmək ölməkdir, xırıldamaq nə deməkdir..."

Pəncəmdə dəmadəm əzilib qırvılaqsın,
Daim ayaq altında sönüb məhv olacaqsın.
Bənsiz də, əmin ol, sizə rəhbərlik edən var:
Qan püskürən, atəş savuran kinli krallar,
Şahlar, ulu xaqqanlar, o çılğın dərəbəklər,
Altın və qadın düşküni divanə bəbəklər.
Bin hiylə quran tilki siyasılər, o hər an
Məzhəb çıqaran, yol ayıran xadimi-ədyan;
Onlarda bütün fitnəvü-şər, zülmü-xəyanət,
Onlar duruyorkən bəni təhqirə nə hacət?!
Onlar, əvət, onlar sizi cignətməyə kafi,
Kafi, sizi qəhr etməyə, məhv etməyə kafi...

#ulduzatoxun

*İmadəddin
Nəsimi
650*

Rəssamı Edalat

ISSN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 2 AZN